

1

Hämeen linnan tutkimustöiden muistiinpanot
vuodelta 1960.

HUONE 13. LATTIANKAIVAUS.

4.10.1960. Elias Härö

Vuoden 1960 muistiinpanojen sisällysluettelo

Huone 3, lattiankaivaus,	E.Härö	2 - 11
Huone 5		13
Huone 5, lattiankaivaus,	E.Härö	14 - 18
Huone 5, porttikäytävä sisäpihalle,	E.Härö	20 - 23
Huone 5, seinät,	E.Härö	25 - 27
Huone 6, lattiankaivaus,	"	30 - 37
Huone 7, lattiankaivaus, tunneli huoneeseen 9		39 - 49
Huone 8, lattiankaivaus,	E.Härö	51 - 54
Huone 9, lattiankaivaus,	"	56 - 64
Huone 10, lattiankaivaus,	"	66 - 68
Huone 11, seinät,	"	70 - 72
Huone 12, lattiankaivaus,	"	74 - 78
Huone 13,	H.Lilius	80
Huone 13, lattiankaivaus,	E.Härö	81 - 97
Huone 17 a,	K.Drake	99 - 102
Huone 18,	H.Lilius	104 - 110
Huone 24,	E.Härö	112 - 114
Huone 26, lattiankaivaus,	"	116 - 118
Huone 29, lattiankaivaus,	H.Lilius, E.Härö	120 - 129
Huone 32,	"	131 - 134
Huone 36, lounaisseinä,	"	136 - 137
Huone 37, lounaisseinä,	"	139 - 141
Huone 38, lounaisseinän ikkunakomero,	H.Lilius	143 - 145
Huone 39,	H.Lilius	147 - 148
Huone 41, Luoteisseinä,	E.Härö	150 - 155
Itäinen rundeli,	H.Lilius	157 - 161
Itäinen rundeli,	E.Härö	163 - 174
Kaakkoinen ulkoseinä, itänurkasta luotiin 18,	E.Härö, H.Lilius	176 - 186
Kaakkoinen ulkoseinä, etelänurkasta luotiin 18,	E.Härö	188 - 197
Linnan lounainen ulkoseinä,	E.Härö, H.Lilius	199 - 207
Luoteinen ulkoseinä,	"	209 - 217
Koillinen ulkoseinä,	"	219 - 229
Koekaivaus linnan pihalla koillisseinän edessä,	H.Lilius	231 - 234

Huone 3. Lattiankaivaus.

Lattiankaivaus aloitettiin lounaisseinän vierestä, josta ensin poistettiin n. 20 cm vahvuinen kerros soraa seinän ja vankila-aikaisen viemäriputken välisellä alalta. (n. 1-1,20 m leveydeltä.) Soran alta paljastui seinän vierestä keskustaan päin kallistuva mukulakivitys, joka ulottui n. 80 cm levyisenä länsinurkassa olevasta suuresta kivistä 2,5 m päähän kaakkois-seinästä. Se oli seinän vieressä tasolla -300 → -310 ja siitä 80 cm päässä huoneen keskustaan päin tasolla -330 → -350. Kivet, joiden halkaisijat vaihtelivat 10-30 cm, oli ladottu tiiviisti vieri viereen hienoa hiekkaa apuna käyttäen. Mukulakivitystä ei ollut 2,5 m matkalla kaakkois-seinästä lukien. Tällä alalla oli tummaa, soran ja mullansekaisista täyttemaata, joka lienee joutunut siihen viemärinasenuksen yhteydessä.

Em. kivityksestä tehtiin tutkimuspiirros ja otettiin valokuvat, jonka jälkeen se poistettiin ja samoin sen alla ollut hieno sora. Sitä seulattaessa ei tehty mitään löytöjä.

Hiekan alta tuli esiin kuusi suurta kiveä, jotka olivat rivissä seinän vieressä ja osittain sen allakin ja muodostivat siten yläpuolella olevasta seinämuurista ulkonevan peruskivituksen. Nämä kivet, jotka olivat halkaisijaltaan suunnilleen 80 cm mittaisia, nojasivat savesta ja kivistä nähtävästi kaivoa rakennettaessa muodostettuun pohjaan. Huoneen länsinurkassa em. kivien kanssa samassa rivissä oleva suuri nurkkakivi ei sekään näyttänyt olevan kiinni kiinteässä maapohjassa ainakaan siltä osalta, kun sen alle voitiin kaivaa. Kivirivi merkittiin huoneen lounaisseinästä ja pohjasta tehtyihin tutkimuspiirustuksiin ja tehtyyn apuleikkaukseen Ä-Ä.

Vert. tutkimuspiirustukset loun. seinästä ja pohjasta ja

Lattian kaivamista jatkettiin edellä mainittujen peruskivien apuleikkaus ja viemäriputken välisellä alalla sikäli kuin siinä vielä Ä-Ä. oli koskematon täyttemaata viemärikaivannon jäljeltä. Mukulakivityksen alla ollut hiekka muuttui tiilenpaloja ja laastimurua sisältäväksi soraksi ja se taas vähitellen multaisemmaksi soraa, tiilen- ja laastinpaloja ja luita sisältäväksi n. 20 cm vahvuiseksi kerrokseksi. Tasolla -4 tuli vastaan laastikerroksen pinta. Laasti oli erittäin haurasta, vähän kalkkijyviä sisältävää. Kerroksen paksuus n. 20 cm. Laastin alla oli multaa ja niiden seassa suuria kiviä, jotka liittyivät kaivon kehään.

Tämän jälkeen jatkettiin kaivausta kaivon luoteis- ja koillispuolella. Koillisseinän vieressä oli edellisten kaivausten jäljeltä esissä tasolla -2,90 → -3,05 samanlainen mukulakivipinta kuin nyt lounaisseinustalta tavattu. Kivien halkaisijat vaihtelivat 10-20 cm. Niitten alta tuli esiin erittäin hienorakeista vaaleata hiekkaa n. 20 cm. Samanlainen hiekkakerros oli aikaisempien kaivausten jäljeltä esissä kaivon ja luoteisseinän välisellä osalla. Hiekka poistettiin ja seulattiin, mutta mitään esineitä ei sen seasta löydetty. Hiekan alta tuli esille laastipinta, jonka leviäminen ja korkeus on Piirros 1 esitetty piirroksessa 1; Laasti oli laadultaan "säästölaastia", sisälsi runsaasti tiilenpaloja ja kiviä. Käytetyn soran rakeet vaihtelivat kooltaan suuresti. Väri ruskehtavan harmaa; kovaa. Laastikerros, joka paksuimmista kohdistaan luoteisseinän viereltä oli n. 1 m vahvuinen, oli syntynyt useammassa valamisvaiheessa siten, että kuivaneen laastipinnan päälle oli ajettu kiviä ja soraa ja niiden päälle taas laastia. Kaivon ja luoteisseinän välisellä alalla eroitettiin neljä tällaista laastikerrosta.

Rakenne on esitelty kaavamaisesti piirroksessa 2.

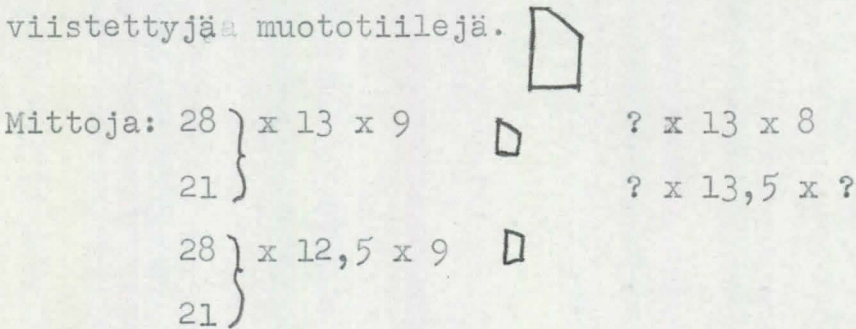
Piirros 2

Laastin seassa olleitten tiilten mittoja:

? x 14 x 9	27,5 x 11,5 x 9	28,5 x 13,5 x ?
? x 12 x 9	? x 12 x 9,5	
28 x 14 x 10	? x 12 x 9,5	
27 x 12 x 9	? x 12,5 x 8,5	
28,5 x 12 x 9	31 x 13,5 x 10	

Huoneen pohjoisnurkassa, koillisseinän tekemän mutkan kaakkoispuolella oli n. 65 x 130 cm suuruinen ala, jossa ei ollut laastia lainkaan vaan sen kanssa samalla tasolla oli tässä soraa, multaa, muraa ja tiiliä ja luita sisältävää täytemaata. Useimmat tiilistä olivat toisesta päätylappusta viistettyjä muototiilejä.

Piirros 1

Laastikerroksen alta saatiin esiin tumman, etupäässä multaa sisältäneen kerroksen pinta. Se oli syvimmällä luoteisseinän vierellä, jossa se vaihteli tasojen -405 ja -425 välillä. Kaivon kehäkivityksen vierellä, sen luoteis- ja koillispuolella, pinta oli tasolla -363 → -383. Kerroksen vahvuus vaihteli suuresti; kaivon vierellä se oli n. 80 cm, luoteisseinustalla 10-22 cm.

Piirros 3

Kaivon pohjois- ja koillispuolella oli em. multakerroksen alta tullut esiin suuria kiviä, jotka näyttivät liittyvän kaivon rakenteeseen ja toisaalta menevän koillisseinän alle. Kivien pinnat olivat tasojen -360-380 välissä.

Vert. tehty tutkim. piirros pohjasta.

Kaivon ja luoteisseinän välisellä alalla oli multakerroksen alla kovan ja sitkeän, väriltään sinisen saven pinta, joka luoteisseinustalla oli tasolla -427-442 ja kaivon vierellä -460. Savikerros oli pinnalta n. 10-15 cm soraisempaa mutta muuttui vähitellen hyvin hienoksi saveksi. Näytti siltä, että savi ei kuulunut alkuperäiseen luonnonmaahan tässä kohdassa. N. tasolla -5 saatiinkin luoteisseinän vierellä kosketus saven alla olleeseen kovaan soraan, joka kaikesta päätteen oli kiinteää maapohjaa. Lähempänä kaivoa oli kivikkoa, joka näytti jatkuvan syvemmälle. Näitä kiviä ei voitu nostella, koska oli pelättävissä kaivon kehän sortuminen. Tosin muutaman cm:n vahvuinen tumma kerros, joka mahdollisesti sisälsi nokea, kulki saven pintaa pitkin ja meni lounais- luoteis- ja koillisseinän (pohjoismurkassa) alle, saattoi tarkoittaa alkuperäisen maiseman pintaakin. Saven ja sen alla olleen soran välillä ei voitu havaita mitään kulttuuripintaa.

Tämän jälkeen oli kaivamatta vain pieni ala kaivonkehän ulkopuolella huoneen itänurkassa. Täällä tavattiin pinnalla olleen hiekan alla ohut kerros laastia, joka laadultaan oli samanlaista, kuin huoneen muissakin osissa. Laastin alta tuli esiin kaivoa rakenteeseen liittyviä kiviä, jotka samalla menivät koillis- ja kaakkoisseinien alle.

Kaivon ja seinien suhteista oli kaivauksissa käynyt selvästi ilmi, että kaivo oli huoneen kaikkia seiniä aikaisemmin rakennettu. Sikäli kuin kaivon kehäkivitystä saatiin ulkosivulta paljastetuksi, näytti sen pinnalla olevat kivet olevan summittaisesti asetettuja, ts. mihinkään säännölliseen limitykseen ei oltu pyritty. Myöskään laastia ei latomisessa oltu käytetty vaan nyt pinnalla ollut laasti oli peräisin aikaisemmin mainituista laastikerroksista. Kivien välejä ei tosin

voitu puhdistaa sorasta ja savesta sortumisvaaran vuoksi. Kaivon ympärille valettiin n. 160 cm korkuinen betonikehä ja sen ympäristät täytettiin soralla.

Seinät. Lounaisseinä. Lounaisseinän yläosassa oli n. 70 cm korkeudelta slämmattua pintaa ja sen alapuolella epämääräistä murto- ja rappauspintaa tasolle -1 (kaakkoisosassa) ja -0,70 (luoteisosassa) olevaan 30-40 cm levyiseen harmaakiviolkaan saakka. Slammaus- ja rappauslaasti oli savista, vihertävää. (Nordenbergin.) Sen alta paljastui kaakkoisosassa kahden ja Vert. tutkim. luoteisosassa kolmen tiilirivin korkuinen muuraus. Siinä käy- piirros lou- tettu laasti oli vaaleaa, kovaa, hiilensekaista, renessanssi- naisseinästä. limitys. Nämä kolme jokseenkin ehjää tiiliriviä olivat hie- man ulompana kuin alapuolella olevat huonokuntaiset, hiili- laastilla muuratut kolme tai neljä riviä. Näissä riveissä oli käytetty halkaistuja tai katkaistuja tiiliä ja ne muodos- tivat ohuen revetöinnin alla olevan vanhan soralaastiseinän ydinmuurin päälle. Hiililaastirevetöinti oli aikoinaan ulot- tunut alemmaksikin. Jätteitä hiililaastista löydettiin vielä tasolta +-0. Täten seinää oli sekä korotettu että revetöity hiililaastia käyttäen huone 3:n puolelta. Savilaastirappaus, joka peitti mainitun hiililaastipinnan jatkui siitä alaspäin soralaastimurtopinnan päällä alussa mainittuun harmaakiviol- kaan saakka.

Aukko huoneeseen 5. Savirappausta poistettaessa löydettiin 26.7.1960 huoneeseen 5 johtava aukko, joka oli puhkaistu soralaastilla Vert. tutkim. muurattuun seinään. Muodoltaan epäsäännöllisen, pystynomai- piirros sei- sen aukon korkeus oli 120 cm ja suurin leveys 90 cm. Se aset- nästä. tui tasojen -1 ja +0,20 väliin, 2,45 m päähän etelänurkasta. Se oli muurattu umpeen harmaakivillä ruskeanharmaata, pehmeä- tä 1800-luvun laastia käyttäen. Aukon pohjana huone 5:n puo- lella olevat tiilit olivat kiinni hiililaastilla, muut reuna-

kivet vanhalla, erittäin karkealla soralaastilla.

Tasolla -1--0,70 olleen harmaakiviolan alapuolella ulkoni seinämuuri 4 m:n matkalla n. 170 cm. Alkuperäinen laasti oli saumoista karissut pois. Pohjasoraan päästiin käsiksi vain seinän luoteiosassa, jossa se oli tasolla -4,70.

Luoteisseinä. Tasojen +1 ja +4 välistä poistettiin savilaastilla tehtyä rappausta ja slammausta ja saatiin esiin valkoisella, hienorakeisella hiekkalaastilla munkkilimitykseen muurattua seinää. Tasoilla +3,70, +2,55 ja +1,35 olleissa riveissä (väleissä 10 riviä) oli 1-1,50 m välein telinekolot. Tasolla +0,90 olleessa vaakasuorassa, kahden tiilirivin korkeudessa uramurrossa oli täytteenä niinikään valkoista, runsaasti kalkkijyviä sisältävää hiekkalaastia. Ura puhdistettiin. Tiilimuuraus jatkui yhtenäisenä linnanpihalle vievän oven hiililaastilla muurattuja pieliä lukuunottamatta alaspäin n. tasolle -2 saakka. Tästä n. tasolle -3,30 saakka ulottui korkeammalla laastilla sidottu harmaakivimuuraus. Linnanpihalle vievän oviaukon kohdalla oli tämä sokkelimuuri säretty. Samaan muuraukseen liittyi oven lounaispuolella, tasojen -2,20→-2,55 välissä ollut 25 cm leveä ja 35 cm korkea aukko, joka meni muurin läpi linnanpihan puolelle. Se oli muodostettu litteäpintaisista harmaakivistä latomalla. Aukon suu oli muurattu umpeen harmaakivillä samanlaista valkoista laastia käyttäen kuin ylempänä seinän tiiliosassa. Aukko oli täynnä multaa, nokea, luita ja tiilenpaloja. Täytettä seudottaessa löytyi vahvasti ruosteinen rautaesine (naula?). Aukko on kaikkesta päättäen toiminut viemärinä linnanpihalta huone 5:n puolelle.

Sokkelimuurin alta alkoi n. tasolle -4,20 ulottuva laasti-

kerros, josta lattiankaivauksen muistiinpanoissa on mainittu. Laastikerroksen ja sen alla ollen saven välissä oli ohut tumma kerros. Sorapohja tavattiin n. tasolla -5.

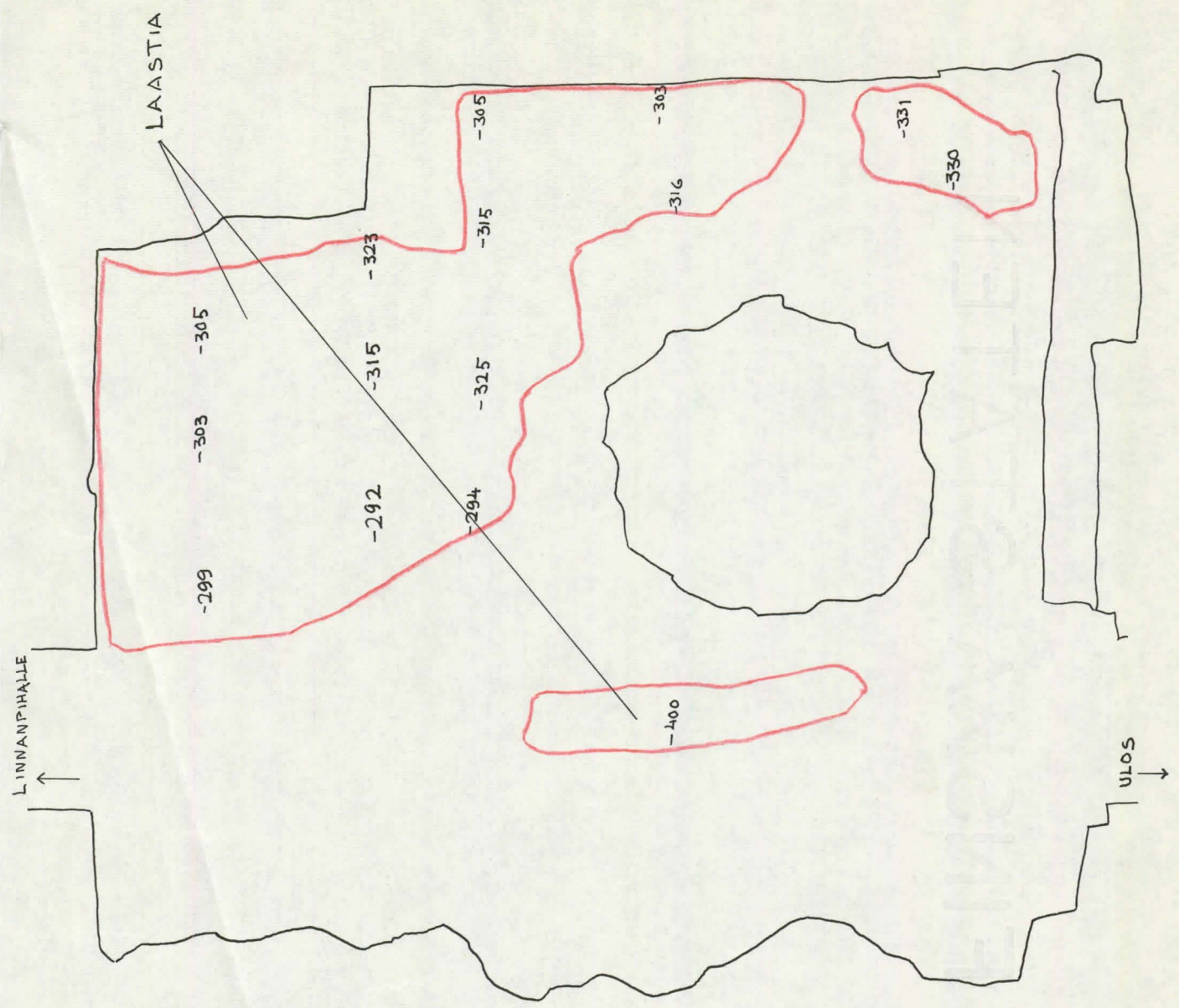
Koillisseinä. Koillisseinän luoteisosassa olevan kontreforin alaosa tuli lattiankaivauksen yhteydessä esiin kaksi voimakkaasti ulkonevaa suurta peruskiveä. Niiden alapuolella, tasojen -4,50 → -4,90 välissä kulki sama ohut tumma raja, josta on edellä mainittu. Koillisseinä muualla näytti jatkuvan alas n. tasolle -4, jossa tuli vastaan kaivon rakenteita. Laastia käyttäen oli muuria ladottu luoteisosassa tasosta -3,40 ja kaakkoisosassa n. tasosta -3 lähtien.

Kesän 1960 kaivausten yhteydessä tehtiin huoneessa 3 seuraavat tutkimuspiirrokset: 1) piirros lounaisseinustalla olleesta mukulakivityksestä, 2) huoneen pohja kaivausten päätyttyä, 3) leikkaus Ä-Ä, kaakkoon katsottuna, jossa laustalla on kaivon kehäkivityksen luoteisosa, 4) piirros lounaisseinästä, 5) piirros luoteisseinästä; alaosat, 6) koillisseinästä ja 7) kaakkoisseinästä.

HUONE 5. PIIRROS 1.

LAASTIPINNAN LEVIÄMINEN

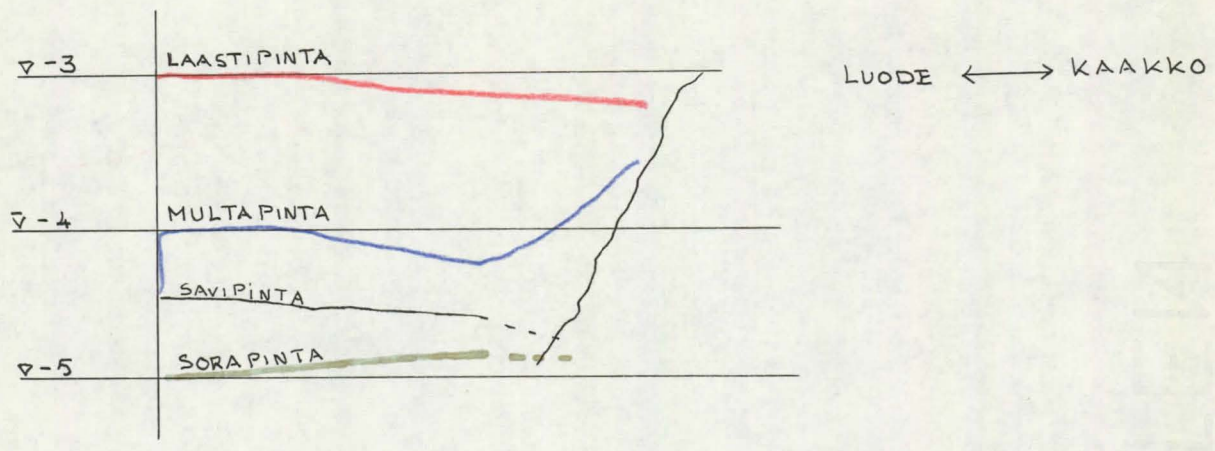
SUMMITTAISESTI

1:50
ELIAS HÄRÖ

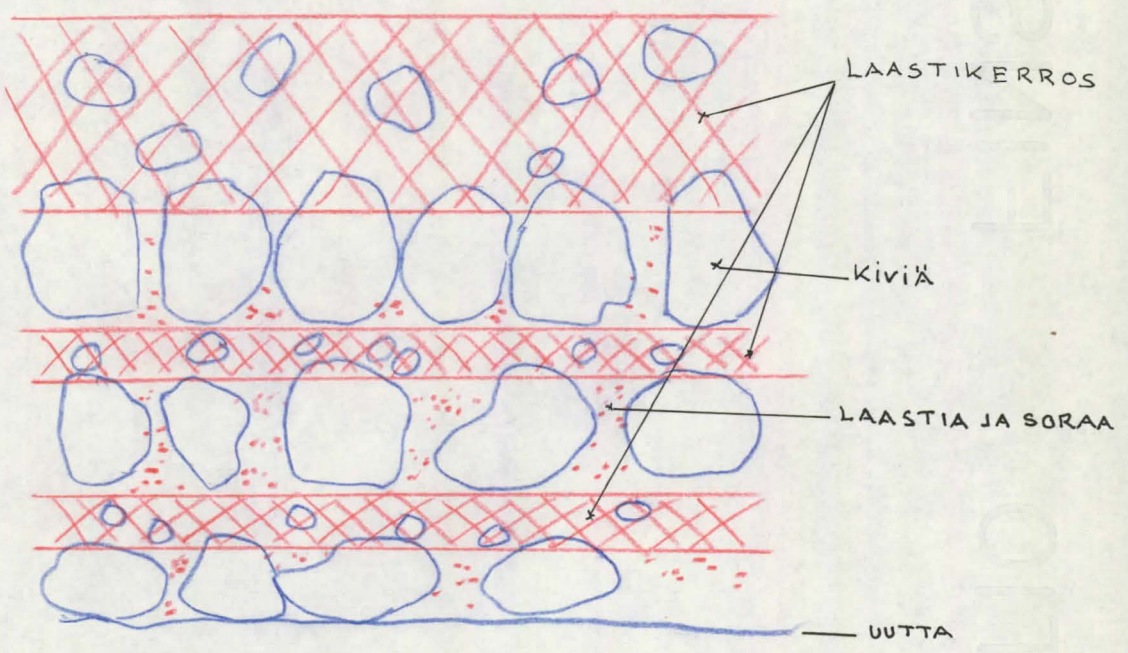
HUONE 5 PIIRROS 3

ERI KERROKSET KAIVON JA LUOTEISSEINÄN VÄLILLÄ

1:50

HUONE 5 PIIRRO 2. KAAVAMAINEN ESITYS
LAASTIKERROKSEN RAKENTEESTA

1:10

ELIAS HÄRÖ

H U O N E 5.

HUONE 5. LATTIANKAIVAUS.

5.8.1960. Elias Härö

Huone 5. Lattiankaivaus.

V. 1956 tässä huoneessa viimeksi suoritettujen tutkimusten jälkeen kerääntynyt irtomaa, multa ja oljet poistettiin. Samalla poistettiin v. 1959 tehtyyn pohjaan sinisellä merkityt kivet. Heinäkuu 1960 Piiirros 1

Huoneen lounaisosassa, erikoisesti länsinurkan lähetyvillä, oli irtomaan alla kovaksi pakkautunutta savea 2-10 cm vahvuudelta ja sen alla tumma, 5-10 cm paksuinen maakerros. Piiirros 1

Huoneen muissa osissa oli tämä tumma maa jo näkyvissä v. 1956 kaivausten tuloksena. Sen alla oli savensekaista punaruskeata tai vihertävää karkeata soraa, joka kuului kiinteään koskemattomaan maapohjaan.

Kiinteän pohjan toteamista varten kaivettiin keskelle huonetta koillis-lounaissuunnassa koeoja, josta piirrettiin leikkaus D-D. Kiinteä pohja oli lounaisseinän vieressä tasolla -3,22 ja laski siitä koilliseen mentäessä ollen koillisseinän vieressä tasossa -4,10. (Huoneessa 6 oli kiinteä pohja lounaisseinällä tavattu tasossa -3,20.) Piiirros 2
Leikkauksen suunta, kts. piiirros 1. Vrt. apuleikkaus D-D, tutkim. piirroksissa.

Koëojat kaivettiin myös ympäri huonetta seinien vierille siten, että alimmat seinäkivet ja niiden alapuolella oleva kiinteä sorapohja tulivat näkyviin. Lounaisseinällä se oli 3,10-3,20 m nollatason alapuolella, kaakkois- ja luoteisseinillä tasojen -3 ja -4 välissä laskien koilliseen ja koillisseinällä n. tasossa -4,10. Huoneen lounaisosassa olevat suuret kivet tasolla 224 ja 258 (merkitty piirroksen n° 1 punaisella.) olivat kiinteässä maapohjassa ja ovat kaikesta päättäen kuuluneet alkuperäiseen maisemaan. Niiden pinnoilla ja koloissa oli hiiltä, nokea ja rapautunutta kiveä Piiirros 2 Piiirros 1

jätteenä tulen ja veden avulla suoritetusta lohkomisesta. Nämä kivet menivät seinän sisään ja toimivat siten perustuskivinä. Tätä tekniikkaa oli käytetty ainoastaan huoneen lounaisosassa. Koillisosassa ei tällaisia suuria peruskiviä ollut vaan seinämuuria oli ruvettu latomaan sorapohjan päälle. Ainoastaan n. 1-2 cm vahvuinen nokikerros näytti olevan sen ja muurikivien välissä. Alimman kivrivin täytteenä oli yleensä vain soraa, mutta siellä täällä erikoisesti kaakkoisseinän koillisosassa alkoi korkealla soralaastilla sidottu muuraus välittömästi kiinteästä sorasta. Seinistä aikaisemmin tehtyihin tutkim. piirroksiin lisättiin nyt esiintulleet osat ja merkittiin kiinteän pohjan raja.

Vert. tutkim. piirrokset seinistä.

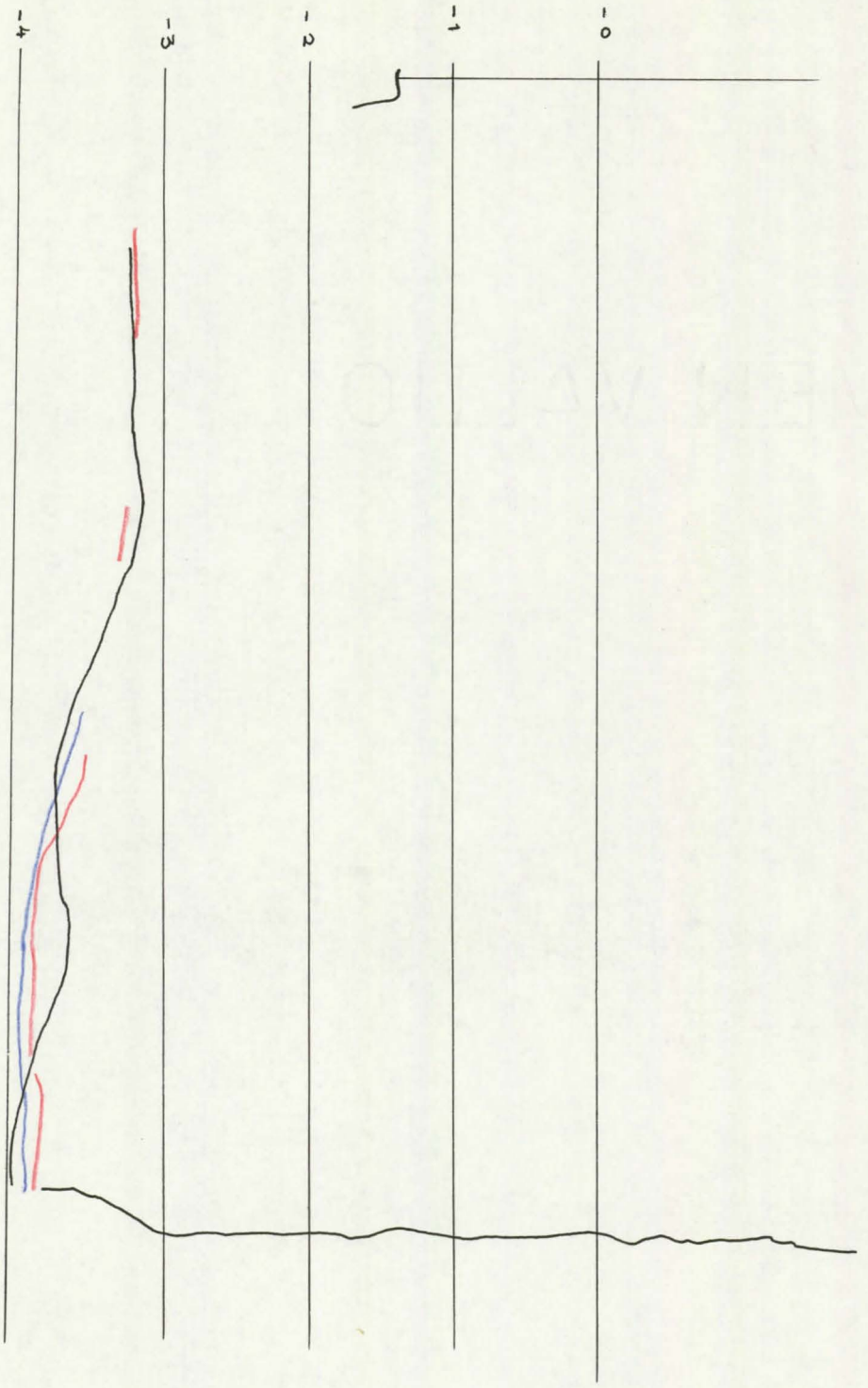
Eri seinien keskinäistä ikäsuhdetta tutkittaessa näytti ilmeiseltä, että ainakin kaakkois- ja lounaisseinä on perustettu samanaikaisesti. Etelänurkassa työntyivät tasojen -2 → 3,50 välissä sekä kaakkois- että lounaisseinä limittäin huoneen keskustaan päin n. 2 m. Kaakkoisseinän koillisosassa työntyivät ainoastaan alimmat, n. tasolla -3,50 olevat kivet selvästi ulos seinäpinnasta. Kaakkoisseinä jatkuu miltei siileänä pohjaan saakka. Luoteisseinän muodostamasta olasta on ollut puhe aikaisemmissa muistiinpanoissa.

Vert. tehty apuleikkaus Ä-A, tutkim. piirroksissa. Vert. muist. panot v. 1955

Kaakkois- ja lounaisseinien alaosissa käytetty laasti oli hyvin vähän kalkkijyviä sisältävää, ruskeata soralaastia. Luoteis- ja koillisseinien laasti poikkesi niistä vaaleamman värinsä vuoksi. Harmaakivien raot täytetty pienillä tiheään asetetuilla kiilakivillä. Eri seinien muurauksen yleisluonteessa ei ollut havaittavissa mitään selvää eroa.

Vert. muist. panot v. 1955

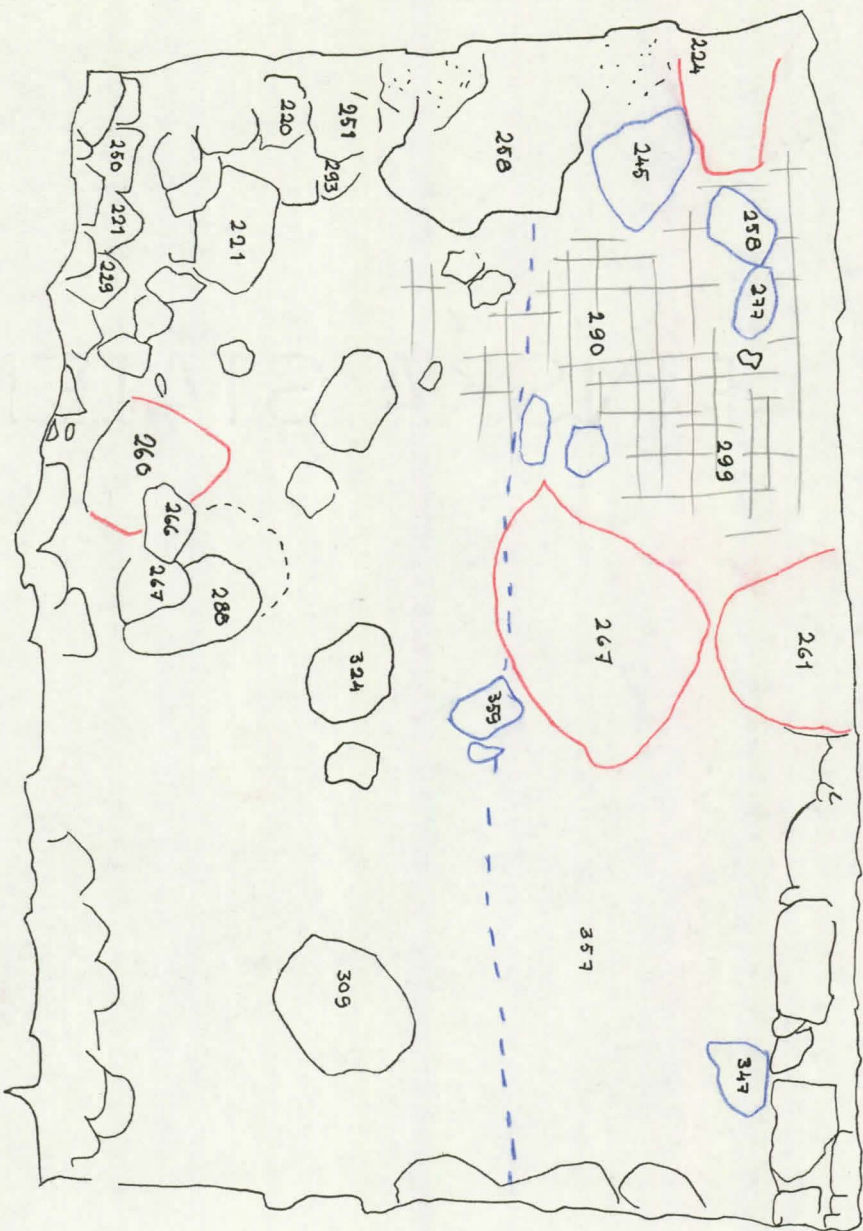
Piirros 2 Kiinteä pohja huoneessa 5.

- KOTE OJASSA KESKELLÄ HUONETTA
- KAAKKOISSEINÄLLÄ
- LUOTEISSEINÄLLÄ

1:50 Seias Hämäri

HUONE 5 Piirros 1. (v. 1959 tehdyn pohjan mukaan)

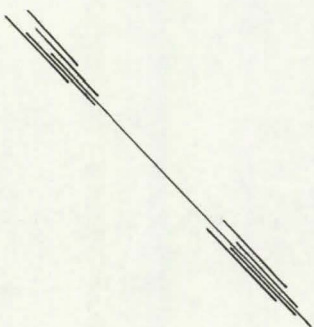

○ KAIVAUKSEN ALUSSA POISTETUT KIVET

○ SEINÄN ALLE HENEVÄT, POLTTAMALLA LOHKOTUT KIVET

- - - KOEJAN SUUNTA

SAVEA TUMMAN MAAN PÄÄLLÄ

1:50 Seios Häiri

HUONE 5 . PORTTIKÄYTÄVÄ
SISÄPIHALLE .

6.8.1960. Elias Härö

Huone 5. Linnanpihalle johtava porttikäytäväholvi.

Heinäkuu 1960

Linnan sisäpihalta huoneeseen 5 johtavan porttikäytävän keskimmäinen, savilaastilla muurattu holvi purettiin. Sen tyvet nojasivat n. tasolle 0,60 holvikäytävän keskiosan seiniin muurettuihin koloihin ja sen keskikohta oli n. 75 cm vanhaa, osittain särjett~~y~~ä holvia alempana. Sen muuraukseen oli käytetty sekä vanhoja että uusia tiiliä.

Vrt. muistiinpanot H. 17 a luoteisseinän keskikohdan, Piirros 1 alapuolella olevan porttikäytäväholvin umpeenmuurauksen poistamisesta.

Mittoja:

- 30 x 14,5 x 8 27 x 12,5 x 9,5
- 29 x 12 x 9,5 25,5 x 13,5 x 9
- 27 x 13,5 x 9,5 28 x 12,5 x 9

Samalla poistettiin porttikäytävän sisäpihan puol^{ei}sessä päässä ollut vankila-aikainen ovi puisine pielineen ja niihin liittyneine tiilimuurauksineen. Tämä muuraus liittyi n. 30 cm levyiseen, vanhaan porttikäytävän seinään ja holviin tehtyyn murtoon.

Piirros 1

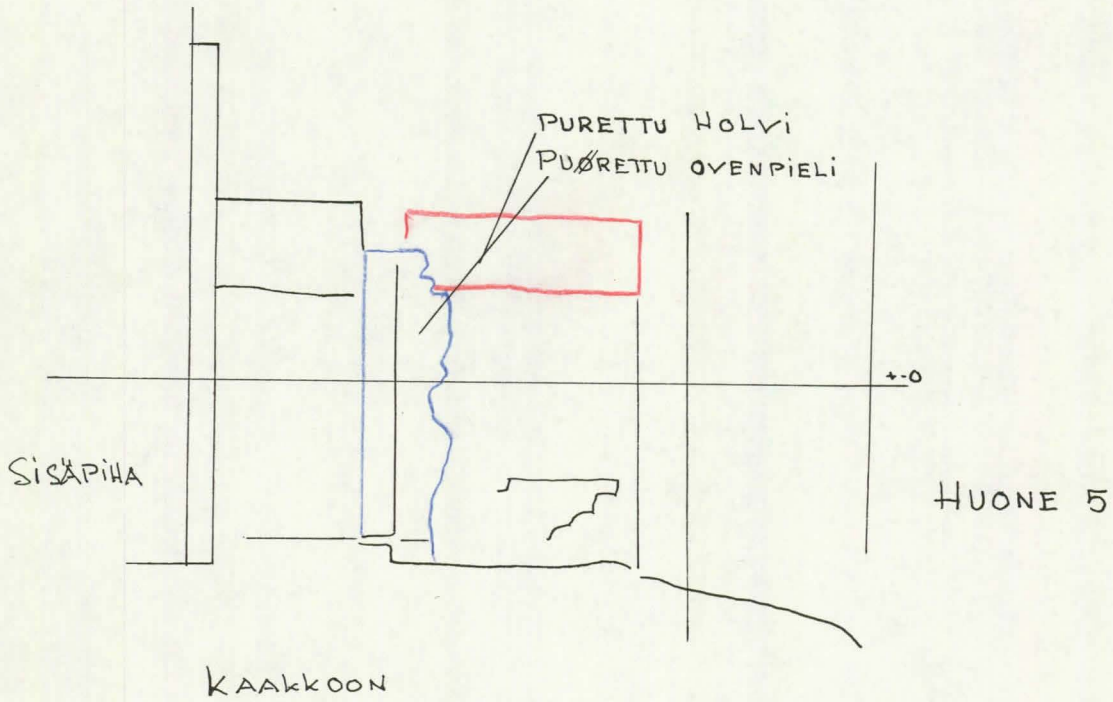
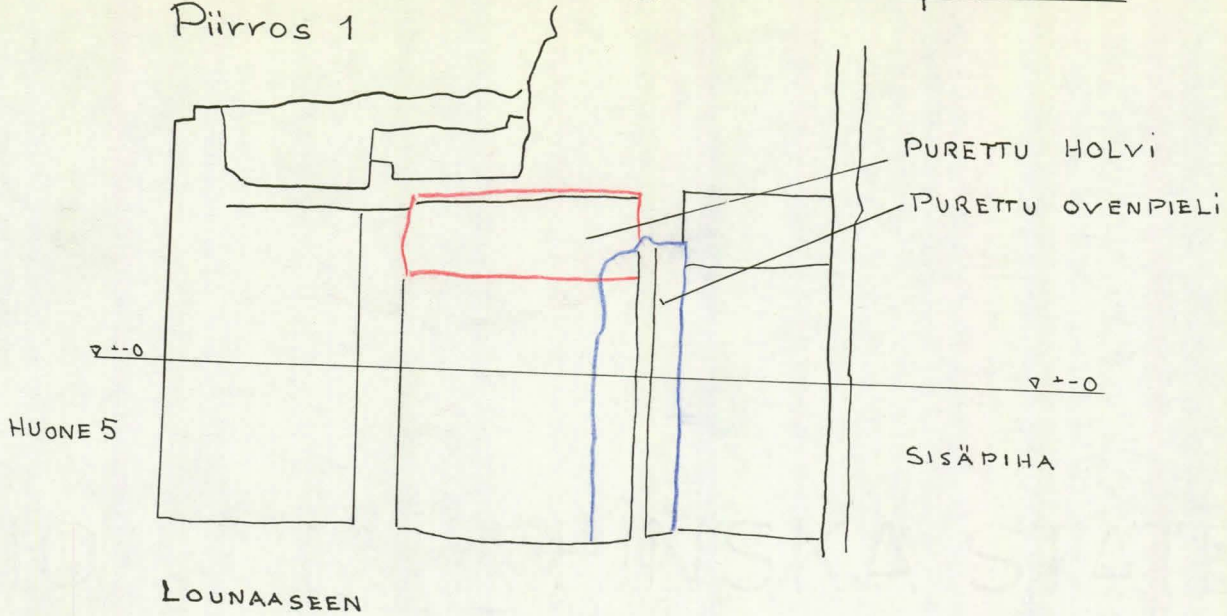
Huone 5. Linnanpihalle johtava porttikäytävä.

Huoneesta n° 5 linnanpihalle johtavan porttikäytävän lattia puhdistettiin irtomaasta ja esiinsaadusta kivi- ja laastipinnasta tehtiin tutkim. piirros. Tämä murtopinta oli ylempänä linnanpihan puolella (n. tasossa -125) ja laskeutui huoneeseen 5 päin ollen lähellä kaakkoisreunaa n. tasossa -160. Esissä ollut laasti oli peräisin mahdollisesti 1800-luvun alkupuolelta. Muurausta purettiin n. 20-30 cm syvyydeltä. Mitään selvää vanhemman muurauksen rajaa ei kuitenkaan tällä kertaa vielä tavattu ja työ keskeytettiin.

Syyskuu 1960
Vert. tutkim.
piirros "Pohja I kaivauksen jälkeen".

Huone 5 Porttikäytävä sisäpihalle

Piirros 1

1:50

Alex Hästö

HUONE 5 . SEINÄT .

6.8.1960. Elias Härö

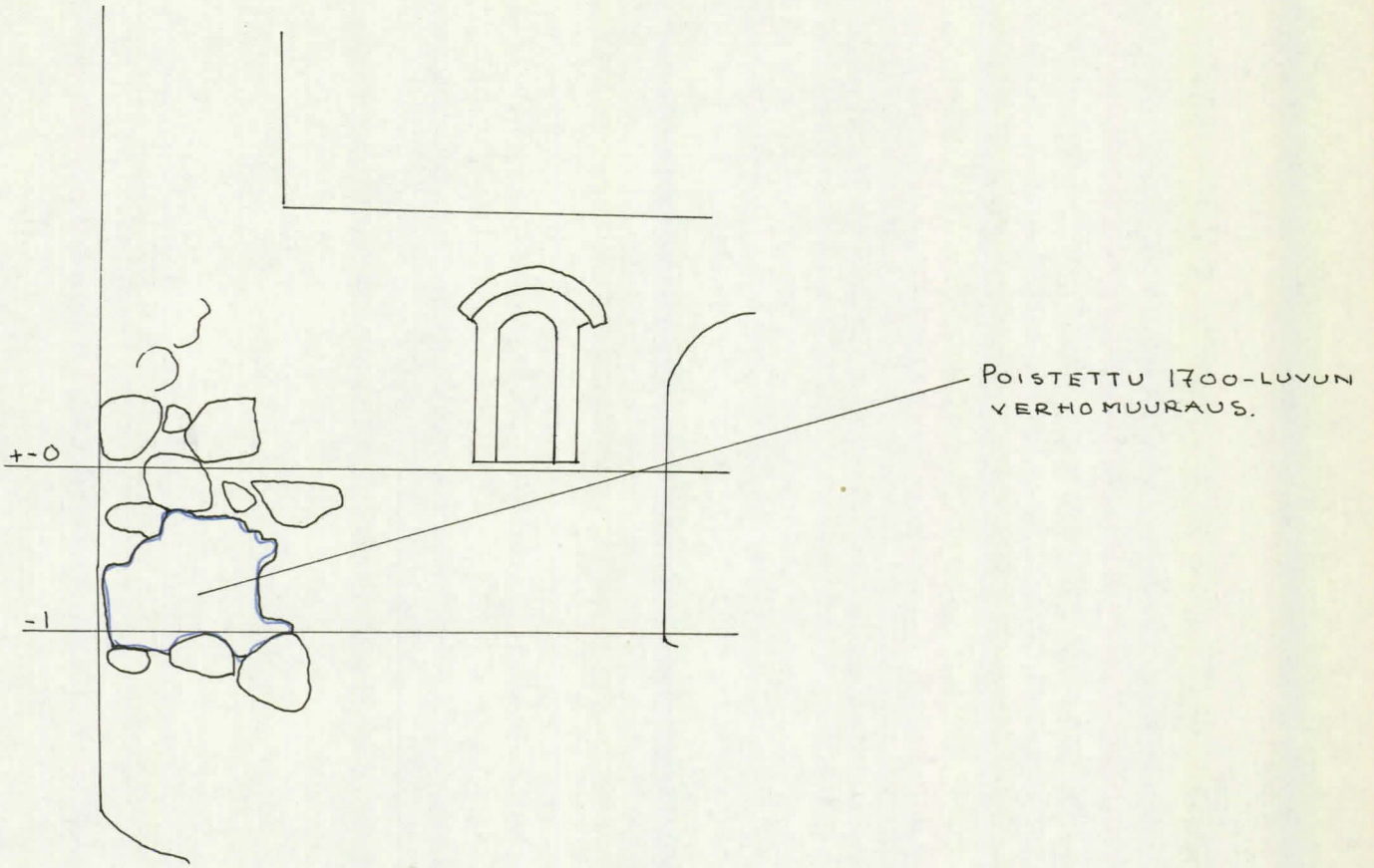
Huone 5. Luoteisseinä.

Huoneessa 5 poistettiin luoteisseinässä, lähellä länsinurkkaa, tasojen -1,20 ja -0,30 välissä ollut 5-6 cm vahvuinen verhomuuraus. Savilaastilla suoritettussa muurauksessa oli käytetty halkaistuja 1700-luvun tiiliä. Reveteerauksen alta tuli esiin pinnalta palamalla rapautunutta harmaakiviseinää.

Elokuu 1960

Piirros 1

HUONE 5. LUOTEISSEINÄN LOUNAISOSA. PIRROS 1.

POISTETTU 1700-LUVUN
VERHOMUURAUUS.

HUONE 6 . LATTIANKAIVAUS .

16.7.1960. Elias Härö

Huone 6. Lattian kaivaus.Tilanne kaivauksen alkaessa 3.6.1960.

Kaivauksen alkaessa oli esillä piirroksessa 1 esitetty tilanne: tasolla -175 → -2 olevaa soraa, laastin- ja tiilenpaloja ja suurehkoja harmaakiviä, joista osa irrallaan ja osa vain hieman maanpinnan yläpuolella näkyvissä. Kiviä oli etenkin huoneen kaakkoisosassa ja kaikissa nurkissa. Lähellä länsinurkkaa, lounaisseinän vieressä ja osittain sen allakin oli n. 1 x 1 m suuruinen kuoppa, jonka pohja oli n. tasolla -2,78. Luoteisseinällä oli pohjoisnurkasta 1,45 m päässä hiekkalaastilla (mahd. 1800-luvun) muurattu 3-4 tiiliriven korkuinen, 50 cm leveä (kaakkois-luoteissuunnassa) tiililatomus. Sen ylätaso -1,27-1,28. Tiilenmittoja latomuksesta: 28 x 13,5 x 7; 28 x 13 x 7,5; 27 x 13,5 x ?; 27 x ? x 7,5.

Vert. muistiinpanot
10-15/6 1955
ja tutkimuspiirros v. 1955.

Piirros 1
" 3
" 4

Huoneen etelä- ja länsinurkissa, sekä koillisseinän vieressä oli näkyvissä kova, ruskehtava, pieniä kiviä ja tiilenpaloja sisältävä soralaastikerros. Laasti oli n. tasolla -1,50 → -1,60.

Piirros 1

Kaivauksen I vaihe. Ryhdyttäessä jatkamaan kaivausta kauhattiin em. sorakerros pois. Sitä seulattaessa ei tehty löytöjä. Mittoja soran seassa olleista tiileistä: 29 x 13 x 10; 30 x 16 x 10; ? x 14 x 6; 28,5 x 15 x 9; ? x 15 x 10. Joukossa oli myös yksi rikkinäinen muototiili, jossa toisella sivulla oli poikkisuunnassa kulkeva teräväkulmainen ura.

Poistetun soran alta tuli esille suuria harmaakiviä, jotka täyttivät koko pohjan. Niiden väleissä oli multaa ja pienempiä kiviä. Tästä tilanteesta tehtiin tutkimuspiirros, johon kivet ja niiden korkeudet merkittiin.

Piirros 3
" 4
Vert. tutkimuspiirros ensimmäisen kaivauksen jälkeen.

Kaivauksen II vaiheessa nostettiin kivet luoteisosasta kaakkoisosaan siten, että alla ollut kivi- ja maapinta suunnilleen huoneen puoliväliin saakka oli näkyvissä. Tämä taso oli korkeudella -2,15-2,48. Siinä oli pinnalla soraa, joka oli ehkä valunut päällä olleitten kivien raoista sekä joitakin laastinpaloja ja multaa. Soran alla oli monin paikoin kovempi, n. 2-5 cm vahvuinen saviorakerros ja sen alla ohut kerros hiiltä ja nokea. Se näytti olevan niitten harmaakivien pinnalla ja väleissä, jotka poistetun soran ja sorasaven alta olivat tulleet näkyviin. Saven alta ja osittain sen seastakin löytyi myös hiilenpaloja ja pieniä, vain osittain pala-neita puunpaloja.

Piirros 2
" 3
" 4

Tästä tilanteesta tehtiin huoneen luoteisosassa tutkimuspiirros.

Vert. tutkim.
piirros "Pohja toisen kaivauksen jälkeen".

Kun kaivausta jatkettiin, näytti heti ilmeiseltä, että em. nokikerros liittyi syvemmällä olevaan paksumpaan hiilikerrokseen. Jotta olisi saatu selville, ulottuiko hiili kautta huoneen, vietiin kaakkoisosaan nostetut suuret harmaakivet ulos ja samalla myös niitten alle jätetty, II kaivausvaiheeseen kuuluva kivikerros. Pienemmät kivet vieritettiin lankkuja pitkin ulos, suurimpia oli särettävä meisseleillä.

Itänurkasta paljastui nyt samanlaatuinen ja suunnilleen saman kokoinen soralaastikerros, jollainen oli ollut esissä etelä- ja länsinurkissa jo kaivausta alettaessa. Välittömästi laastikerroksen alla oli, paitsi kiviä, myös pehmeää, mullansekaista maata. Se sisälsi runsaasti lahonneita kasvisjätteitä, hiiliä, tiilen-, laastin- ja puunpaloja, luita ja tuohia. Tämä maa näytti ulottuvan huoneen seinustoja pitkin ja keskustaan päin laveammallekin, kuin sitä peittänyt

23.6.
Piirros 2

laasti ja meni myös osittain koillis- ja kaakkoisseinän alle. Kerroksesta löytyi myös yksi ehjä puuastian kimppe ja toinen osittain palanut. Tämä n. 20-60 cm vahvuinen kerros poistettiin. Samoin poistettiin muualla huoneen kaakkois-osassa ollut n. 5-20 cm vahvuinen sora ja sorasavi, jotta päästäisiin samalle tasolle kuin aikaisemmin huoneen luoteisosassa ja voitaisiin täydentää tutkim. piirros II. Kaivauksen III vaiheessa poistettiin em. holvikerroksen - jota ei tosin varmuudella kaikissa paikoissa tavattu - alla ollut sora ja savi ja seasta paljastuneet harmaakivet. Useat kivistä olivat kuitenkin niin suuria ja menivät seinien alle, että niiden poistamista ei voitu yrittää. Täten myös kaivauksen ala tuli pienemmäksi.

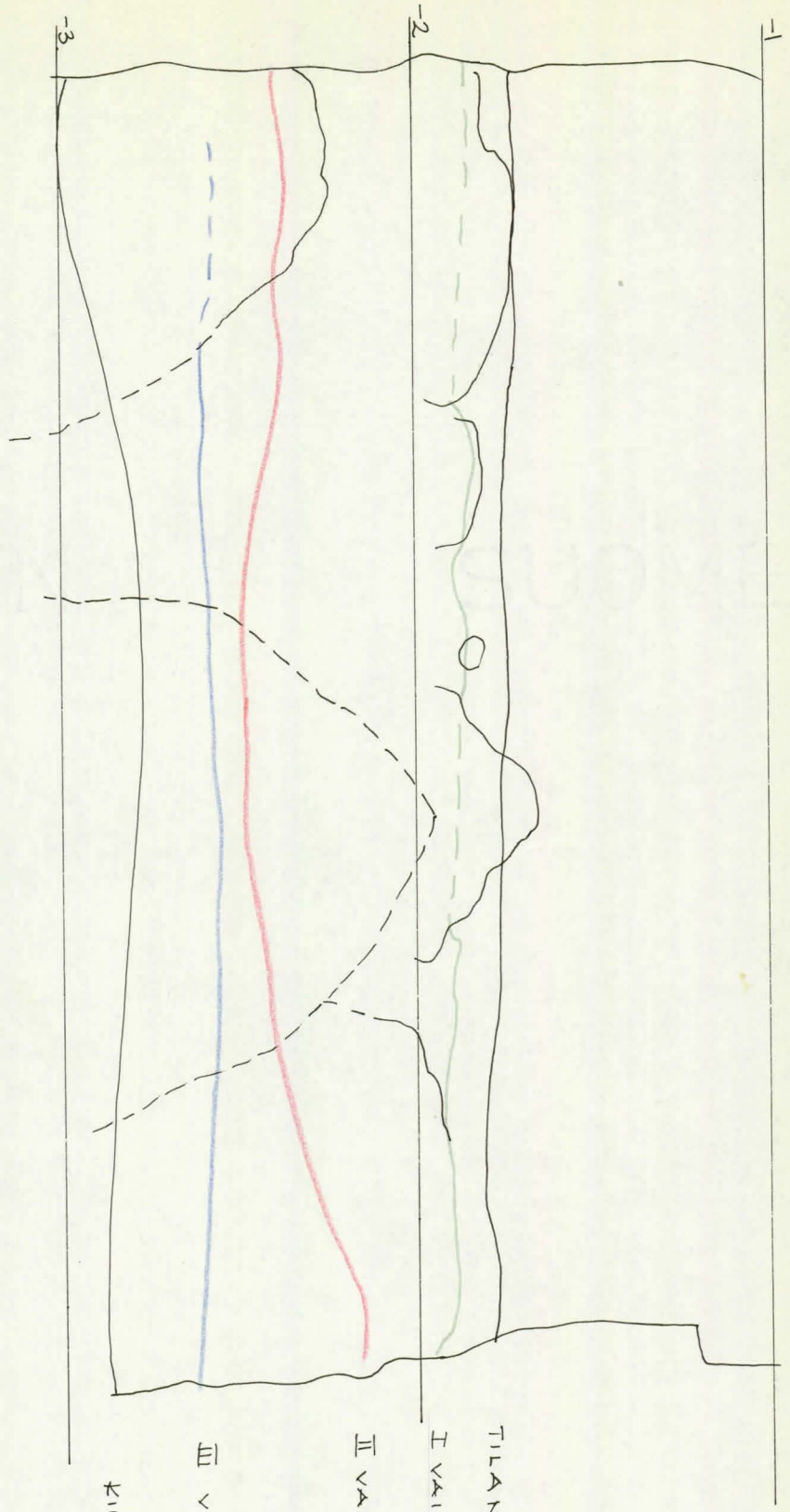
Kivien välissä ollutta tai poistettujen kivien alta paljastunutta soraa kauhattaessa tuli em. nokikerroksesta yleensä n. 10-20 cm päässä esiin palamalla rapautunutta kivimurskaa, hiiliä ja tuhkaa n. 5-15 cm vahvuinen kerros. Kun tutkimuspiirros II:ssa näkyviä suurempia kiviä käännettiin, paljastui välittömästi niitten alta sama kerros. Näytti siltä, että hiiltä oli enemmän huoneen luoteisosassa, erikoisesti länsi- ja pohjoisnurkan lähellä. Kaakkoisosassa ei kaikin paikoin ollenkaan tavattu varsinaista hiilikerrosta, mutta kylläkin noensekainen, tumma, n. 3-8 cm vahvuinen maakerros. Tästä tilanteesta tehtiin tutkim. piirros. III.

Kaivauksen IV vaiheessa kävi heti ilmi, että 5-15 cm vahvuisen hiilikerroksen alla ollut kova sora kuului kiinteään pohjaan. Kiviä poistettiin nyt sen verran, että voitiin tehdä maaleikkaus. Tässä vaiheessa kivien vierittämistä filmattiin.

Piirros 3
 " 4
 Vert. tutkim. piir. "Pohja kolmannen kaivauksen jälkeen". 7.7.
 Vert. leikkauspiirros.
 Piirros 3
 " 4

Huoneen koillis-, lounais- ja luoteisseinissä muodostaa har- Vert. tutkim.
maakivimuuraus n. tasolla -1 kulkevan, 10 cm ulkonevan olan. piirrookset
Koillis- ja luoteisseinissä jatkuu ulkonema alas n. 60-80 cm. seinistä.
Kaakkoisseinässä ei tällaista olkaa ole. Lounaisseinällä se
on havaittavissa vain seinän kaakkoisesassa. Soralaastilla
muurattu seinä päättyy alas mentäessä n. tasolla -2. Sen ala-
puolella ovat suuriin, paikalla ilmeisesti alunperin ollei-
siin kiviin nojaavat pienemmät kivet ladottu laastia käyttä-
mättä ja välit täytetty soralla. Huoneen pohjoisnurkassa se-
sekä luoteisseinän koillisosassa ja koillisseinän luoteis-
osassa, jossa suuria kiinteitä kiviä ei ollut, alkoi ilman
laastia ladottu perustus n. tasosta -3,20-3,35 ja jatkui ylös
n. 130 cm matkan tasolla -190 olleeseen, laastilla sidottuun
muuriin saakka. Tässä kylmässä muurauksessa oli pienehköjä,
n. 40-60 cm läpimitaten, muodostelemattomia kiviä ladottu
epäsäännöllisesti päällekkäin ja raot täytetty väriltään
punaruskealla soralla. Sora oli mahdollisesti aivan seinän
vierestä irroitettua. Alimpien kivien ja kiinteän soran vä-
lissä oli paikoitellen runsaastikin palanutta kivimurskaa ja
hiiliä ja pieniä palamattoman puun paloja.

HUONE 6. LATTIAKAIVAUUS. leikkaus A-A. Piirros 4. (KÄÄRYMÄINEN).

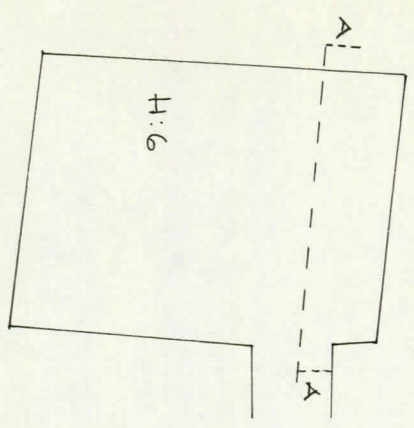
TILANNE ALETTAESSA.

I VAIHEEN JÄLKEEN

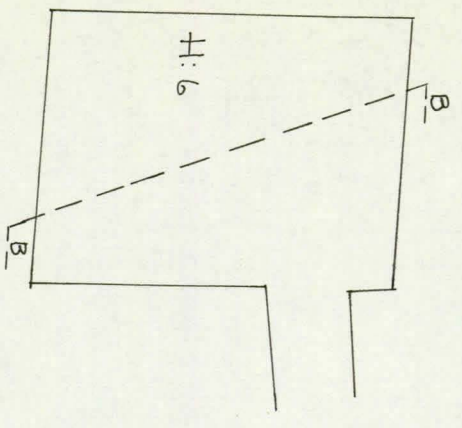
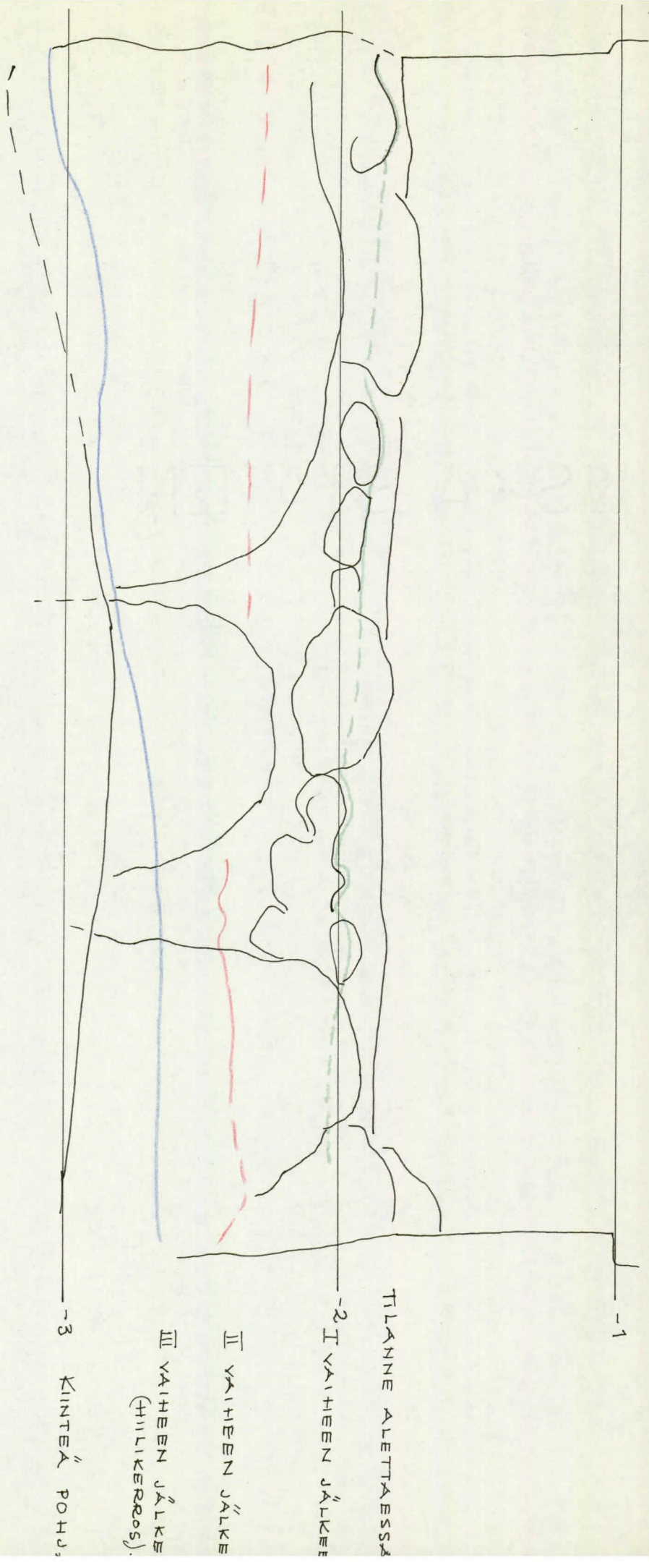
II VAIHEEN JÄLKEEN

III VAIHEEN JÄLKEEN
(HILIKERROS).

KIINTEÄ" POHJA.

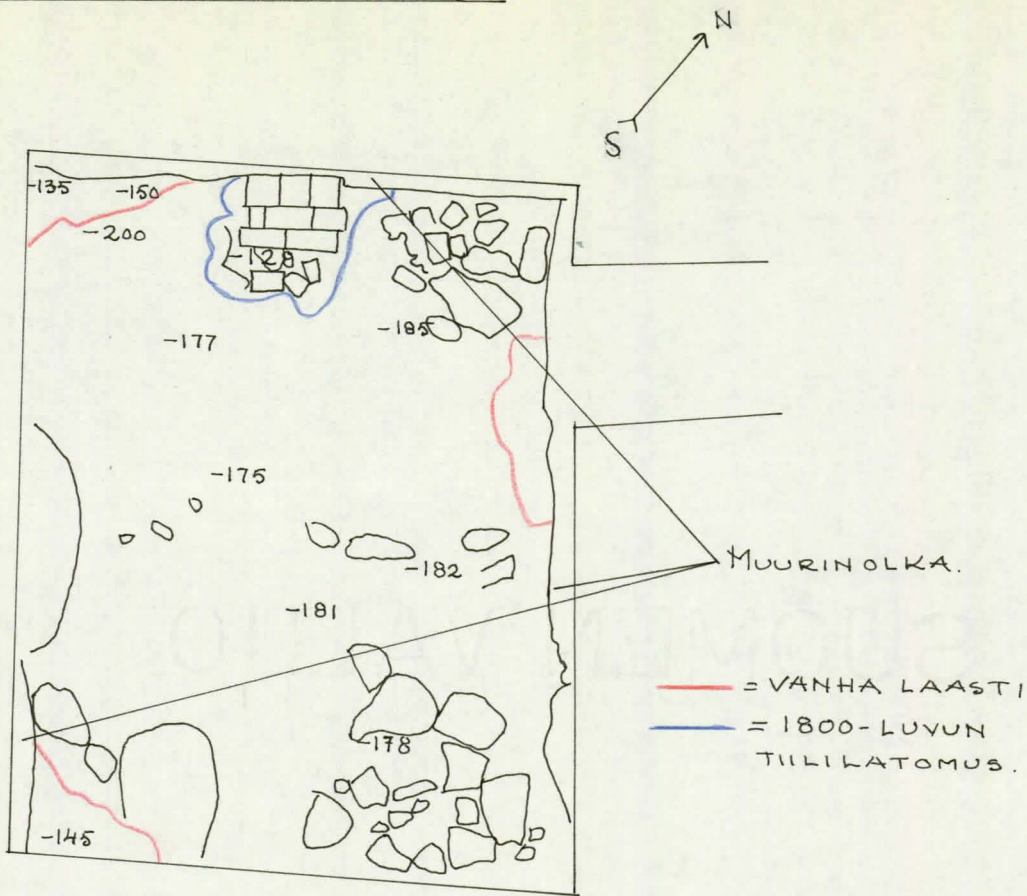

HUONE 6. LATTIAKAINVAUS. LEIKKAUS B-B. PIIRROS 3. (KÄYVÄMÄINEN).

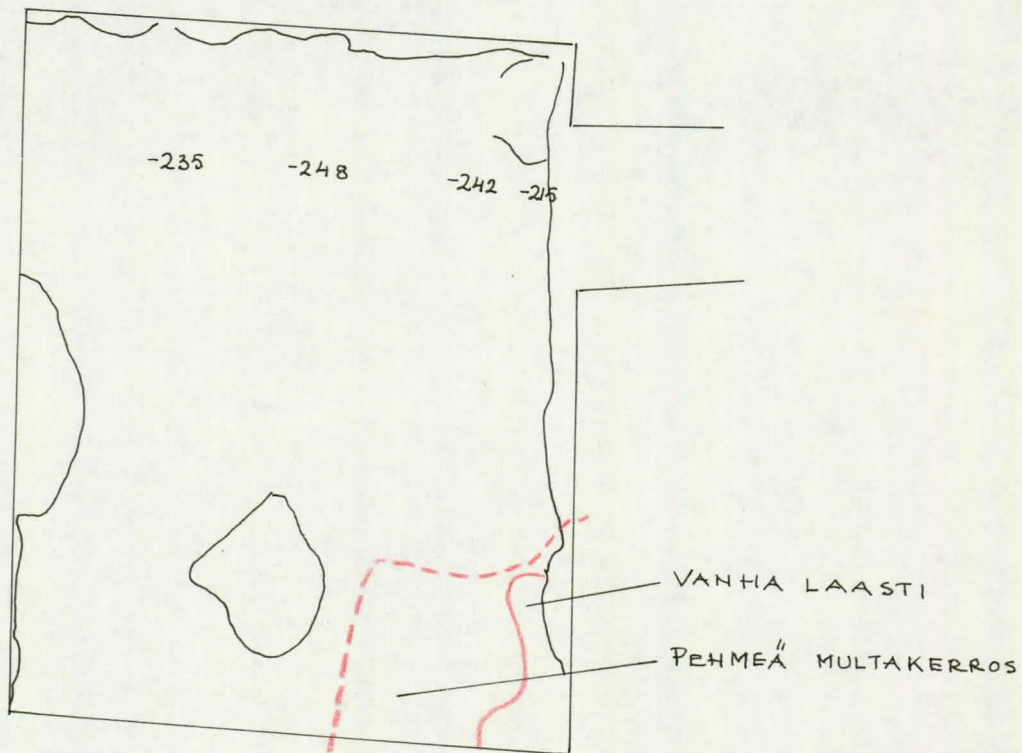

1:20

" " "

PIIRROS 2.

HUONE 7. LATTIANKAIVAUS.

TUNNELI HUONEESEEN 9.

Huone 7. Lattiankaivaus.

Kaivauksen alussa poistettiin laastikerros, joka oli jätetty 15.7.1960 paikoilleen v. 1955 tutkimusten yhteydessä. Paksummilta kohdilta laastia oli n. 50 cm vahvuudelta, mutta paksuus vaihteli alla olleen pinnan mukaan ja oheni huoneen luoteispuolelle, jossa se oli n. 20 cm. Laastikerros oli syntynyt ainakin kahdessa valamisvaiheessa siten, että kuivaneen laastipinnan päälle oli ladottu kiviä ja niiden päälle taas laastia. Itse laastissa oli myös runsaasti kiviä, joiden koko vaihteli aivan pienistä n. 20 cm halkaisijaltaan oleviin. Seassa oli myös tiiliä ja tiilenpaloja. Laasti oli ruskehtavaa tai harmaata ja sisälsi hyvin vähän kalkkia.

Laastin seasta löydettyjen tiilien mitat:

28 x 14 x 10,5	29 x 13,5 x 9,5
27,5 x 14 x 9	28,5 x 15 x 10,5
28 x 14,5 x 11	29 x 13,5 x 9,5
28 x 13 x 9,5	29 x 14 x 10
28,5 x 12 x 10,5	28,5 x 14 x 10
? x 14,5 x 11	? x 14 x 11
28 x 13,5 x 9,5	27,5 x 15,5 x 9
28,5 x 15 x 10,5	

Piirroksessa n° 1 on esitetty lattian taso laastin poistamisen jälkeen n. 15-25 cm vahvuisen laastinsekaisen sorakeroksen päältä. Tämä sora, jonka seassa oli joitakin kiinteämpiä, laastilla sidottuja kappaleitakin, kuului samaan vaiheeseen kuin sen päällä ollut kova laastikin.

Laastikerrosta eikä sen alla ollutta soraa ei tavattu huoneen Vert. muist. pohjoismurkasta n. 2 x 2 m alalta, jossa oli pääasiassa mulpanot v. 1955

taa ja nokea sisältävää maata. Seassa oli myös suurehkoja harmaakiviä ja muutamia 27 x 15 x 8 tyyppiä olevia tiiliä. Tämän kerroksen pohja oli n. tasolla -244-264.

Laastin ja siihen liittyneen soran alta saatiin esiin kiinteämmän, tumman, pääasiassa multaa ja soraa sisältäneen, n. 5-10 cm vahvuisen kerroksen pinta. Se oli asettunut suurten kivien väleihin ja oli huoneen kaakkoisosassa alempana kuin luoteisosassa. Kerros näytti ulottuvan myös kaakkoisseinän koillisosassa, lähellä kontreforin olevaan aukkoon ja koillisseinustalla olevan muurinkynnyksen alle. Tästä tasosta piirrettiin pohja ja apuleikkaukset.

Vert. tutkim.
piirroksset
pohjasta ja
apuleik.
Piiirros 2

Em. tumma maakerros poistettiin ja saatiin näkyviin kerros, joka sisälsi hiiltä, nokea ja rapautunutta kivimurua. Pinta asettui tasojen -200 → -240 väliin. Se täytti em. tutkim. piirrokseseen (jäljennettynä piirroksessa 2) merkittyjen isompien kivien välit, ja näytti menevän pienimpien allekin.

Hiilikerroksen vahvuus oli huoneen itäosassa suurin (n. 45 cm) ja oheni luoteisseinää kohden. Länsinurkan ja luoteisseinän lähetyviltä ei tällaista hiilikerrosta tavattu lainkaan. Tässä osassa huonetta ei myös ollut suuria, kiinteän sorapinnan yläpuolelle kohoavia kiviä. Hiiltä ei liioin tavattu pohjoisnurkasta siltä 2 x 2 m alalta, jossa ei ollut laastikerrostakaan. Sitävastoin näytti kautta huoneen kulkevan välittömästi em. hiilikerroksen alla olleen kiinteän sorapohjan pinnalla ohut, n. 0,5-2 cm vahvuinen nokikerros, joka meni seinämuurin allekin.

Kova, karkeaa soraa ja savea sisältänyt maapohja kaivettiin näkyviin ja pohjasta tehtiin tutkim. piiirros. Piirroksessa n° 4 esitetty kaivetut kerrokset kaavamaisesti.

Piiirros 3
Piiirros 4

Kaikki poistettu maa seulattiin, mutta löytöjä tehtiin vähän. Laastin alla olleesta sorasta löytyi pronssinen, kukkopäinen tymnyrin tappi ja hiilikerroksen seasta pronssinen sormustin.

Seinät. Koillisseinän luoteisosa, pohjoisnurkan ja muurinkynnyksen välisellä alalla (pihalle vievän oven alla) jatkui muuri suorana alas n. tasolle -180, jossa alimmat, rivissä olevat peruskivet ulkonevat n. 60 cm. Peruskivet ja niitten väleissä ollut soralaasti ulottui n. tasolle -2,20-2,35.

Alinna sorapintaa vasten oli ohut tumma maakerros. Em. ulkoneva peruskivirivi näytti jatkuvan kaakkoon muurinkynnyksen alle. Muurinkynnyksen kohdalle ulottui laasti alas n. tasolle -220 ja -225. Tällöin tulivat vastaan suuret luonnonmaassa kiinni olevat kivet.

Itänurkassa olevassa kontreforissa jatkui tiilimuuraus alaspäin tasolle -1,85 saakka. Tiilimuuraus nojasi pienehköihin, laastilla sidottuihin harmaakiviin ja ne vuorostaan suuren nurkkakiveen, joka mahdollisesti oli kuulunut alkuperäiseen maisemaan. Laasti ulottui tasolle -2,10. Kontreforin koillis-sivu jatkui sileänä tasolle -1,75, jossa alin tiilirivi muodosti 6,5 cm ulkonevan olan. Tiilin alareuna tasossa -1,85.

Kaakkoisseinässä ulottui laasti n. tasolle -1,50. Tämän tason alapuolella oli joko suuria peruskiviä tai niihin nojavia peruskiviä, joiden sitomiseen ei laastia oltu käytetty.

Lounaisseinällä olivat tason -1 leikkaavat kivet yläosistaan kiinni laastilla. Niiden alapuolella oli joko luonnonmaassa kiinni olevia kiintonaisia kiviä tai niihin nojaavia harmaakiviä.

Luoteisseinällä ulottui laasti ohutta tummaa kerrosta lukuunottamatta soraan saakka eli n. tasolle -2 ja -2,10. Tämän seinän vierellä ei ollut sellaisia suuria luonnonkiviä, joi- ta oli huoneen muissa osissa.

Laasti kaikkien seinien alaosissa oli karkeata, vähäkalkkis- ta soralaastia. Eri seinien keskinäisistä suhteista kävi il- mi, että ainakin luoteis- ja koillisseinän keskenään ja kaak- kois- ja luoteisseinän keskenään olivat liitteessä.

Aukko huoneeseen 9.

Luoteisseinän alle, n. 1,20 m päähän huone 7:n pohjoisnurkasta kaivettiin 0,5-1mm leveä, n. 1 m syvä ja 3,90 m pitkä käytävä huoneeseen 9.

Vert. piirros 5 ja käytävästä tehdyt tutkim. piirrokset.

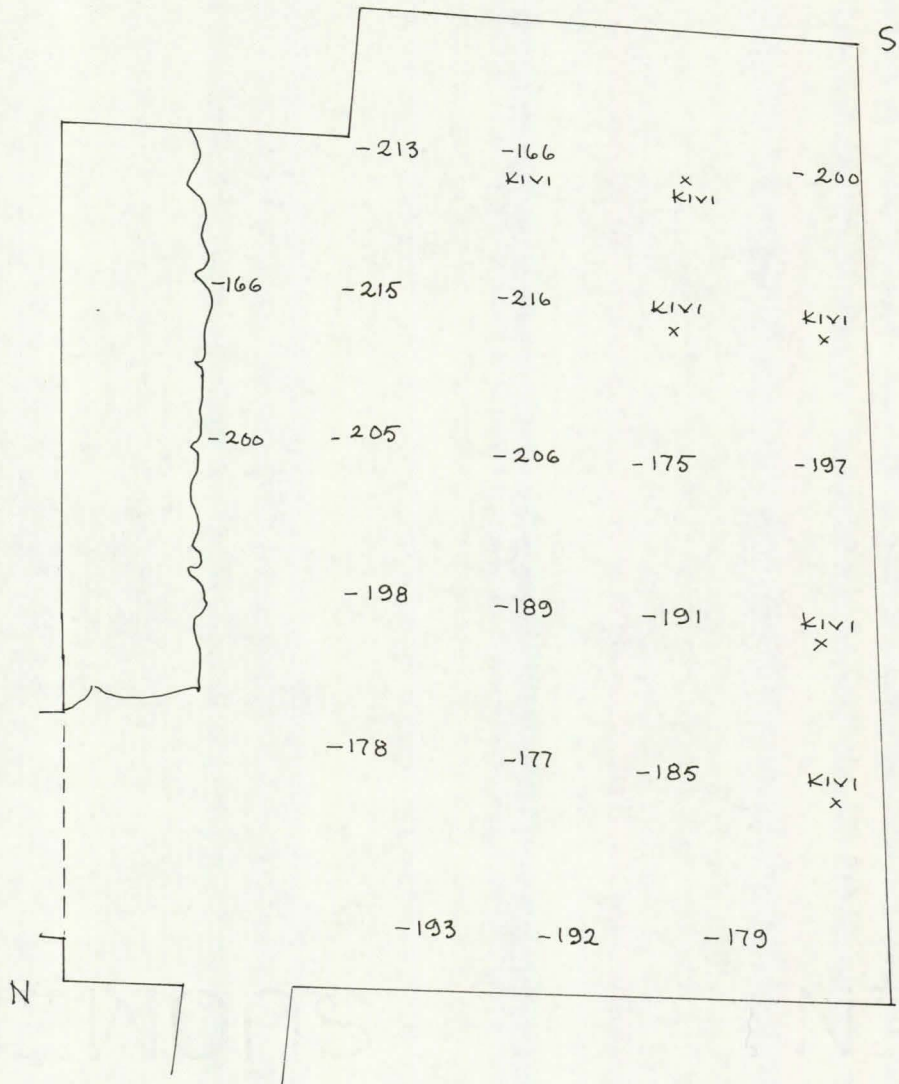
Huoneiden 7 ja 9 välinen paksu seinä oli rakennettu välittömästi kiinteän, erittäin kovan soran päälle. Laastia oli käytetty jo alimpien kivien sitomiseen, ts. sitä oli niitten allakin pohjasoran päällä. Vain n. 0,5-2 m vahvuinen tumma kerros erotti laastia tai kiviä alla olleesta sorasta.

Tällä kohdalla mahdollisesti rinnakkain olevien eri rakennusvaiheisiin kuuluvien seinien rajaa ei voitu erottaa. Tosin n. 2 m päässä h 7:n luoteisseinästä painui alinna oleva kivi syvemmälle kuin muut. Mitään muuta rakenne- tai laastieroa ei tässäkään kohdassa havaittu. Leikkauksessa seinä muuten seuraa yhtenäisesti huoneeseen 7 päin kaltevaa sorapintaa eikä kummankaan huoneen puolella oltu sitä varten kaivettu, seinää rakennettaessa.

Kaivettu käytävä merkittiin v. 1958 yleispohjan ko. paikkaa koskevaan otteeseen ja siitä piirrettiin leikkaukset katsot-

Piirros 5

tuina lounaaseen ja koilliseen.

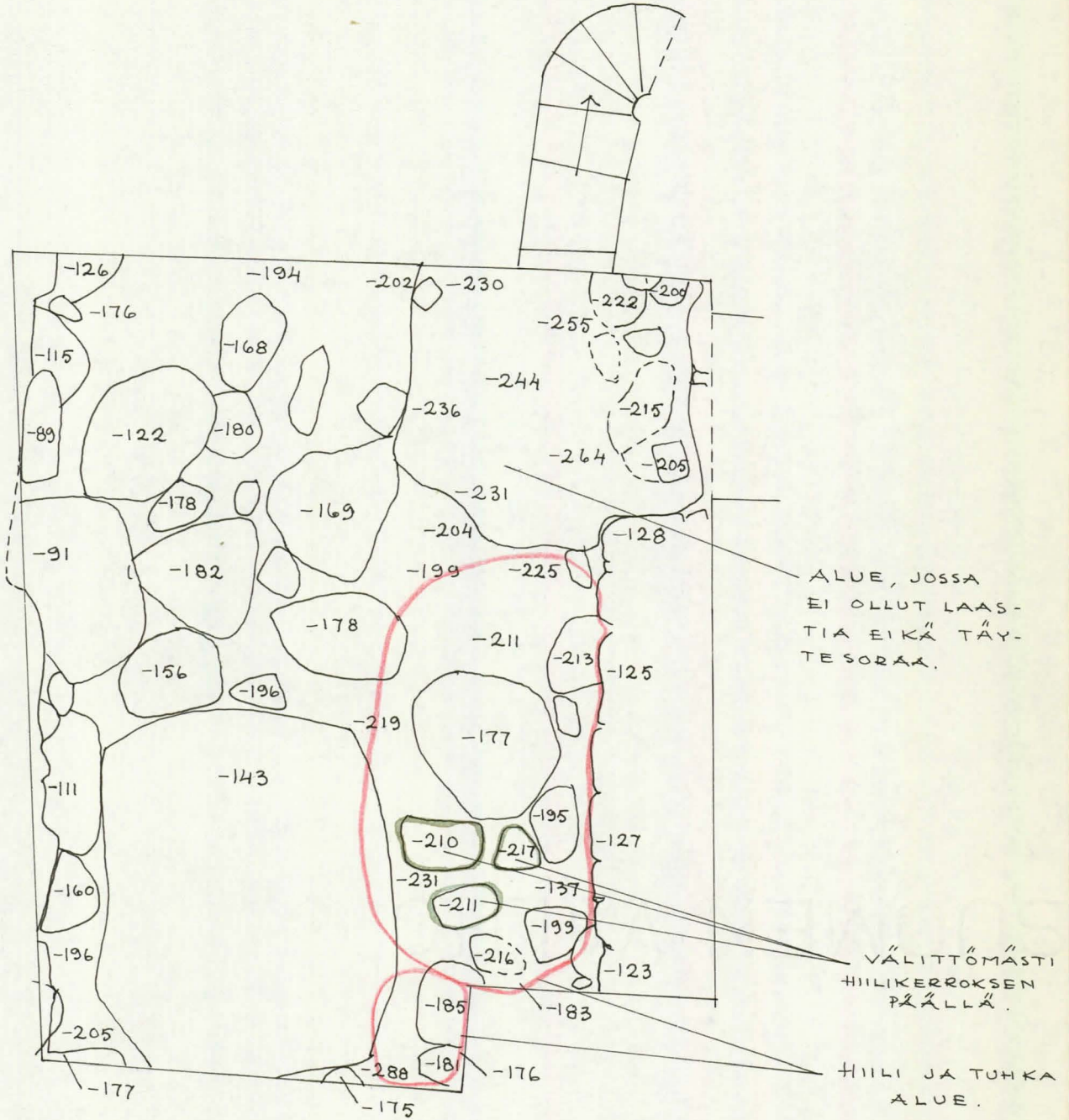

1:50

15.9.1960

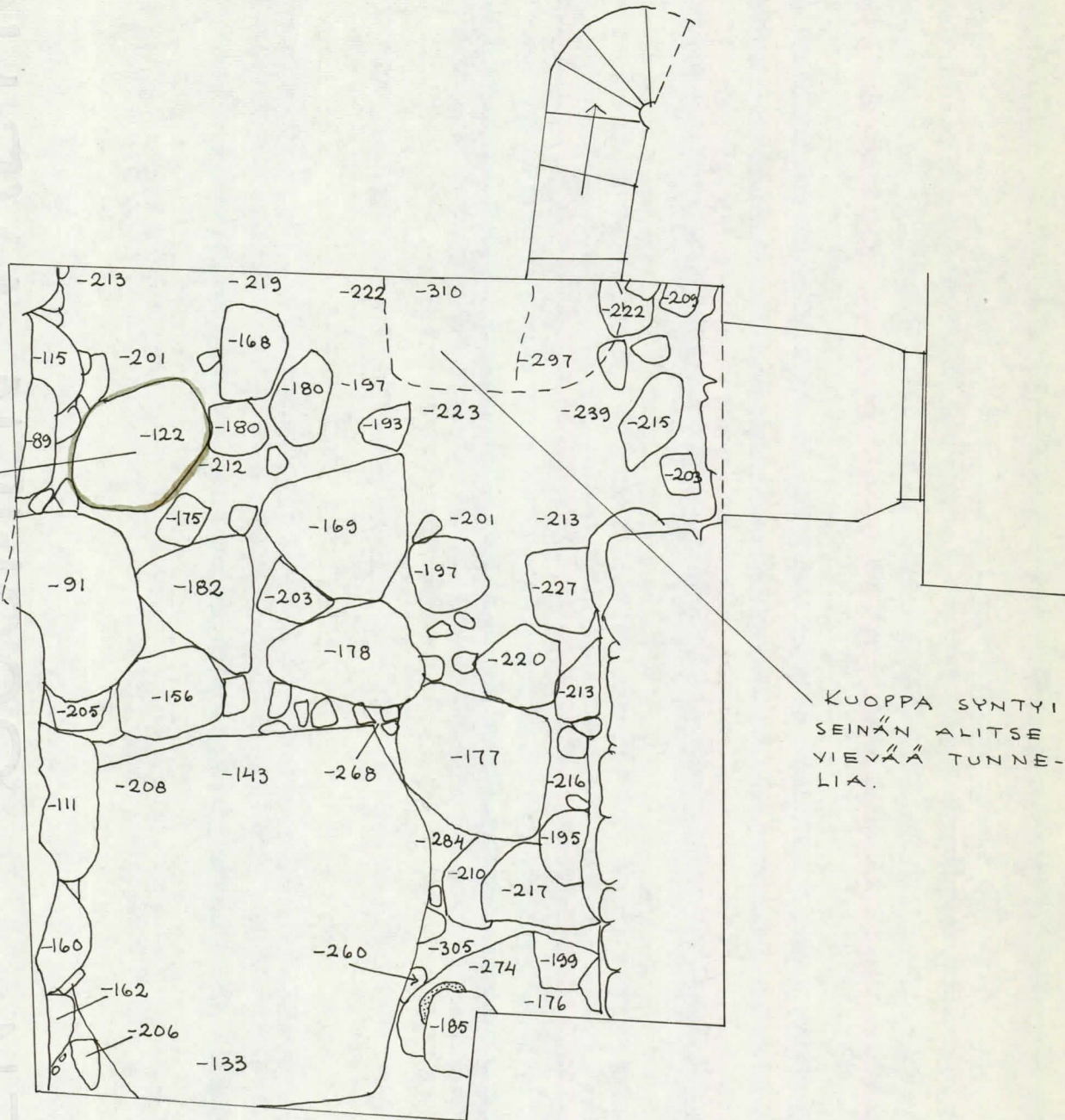
HUONE 7. PIIRROS 2. JÄLJENNÖS TUTK.PIIRROKSESTA.

POHJA LAASTIN JA SEN ALLA
OLLEEN SORAN POISTAMISEN JÄLKEEN.

HUONE 7. PIIRROS.3. JÄLJENNÖS TUTKIMUSPIIRROKSESTA,
POHJA KAIVAUKSEN PÄÄTTYÄ KIIN-
TEÄN SORAN JA SIIHEN KUULUVIEN
KIVIEN PÄÄLTÄ.

ALLUT
NI SORASSA.

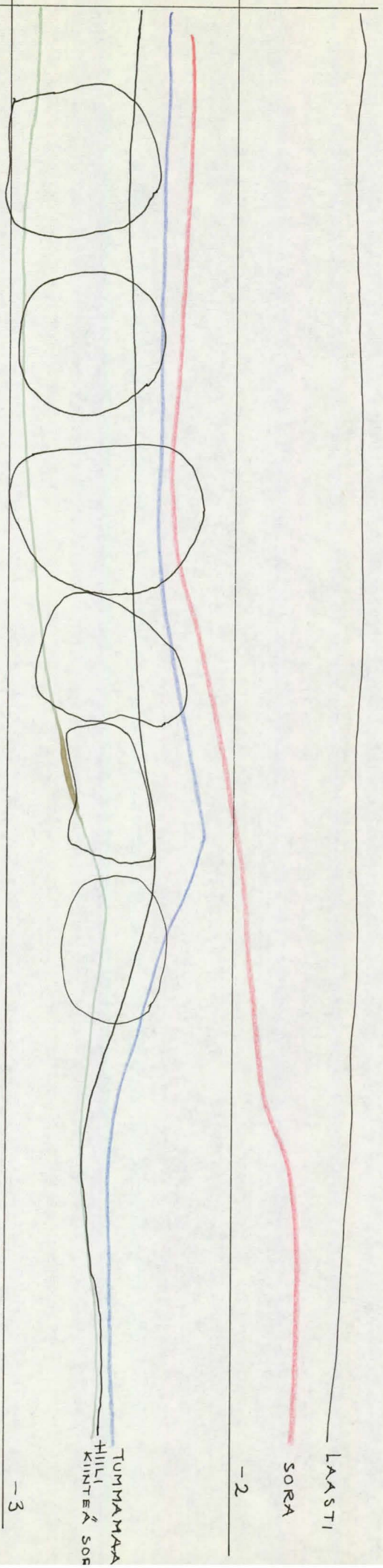

KUOPPA SYNTYI
SEINÄN ALITSE
VIEVÄÄ TUNNE-
LIA.

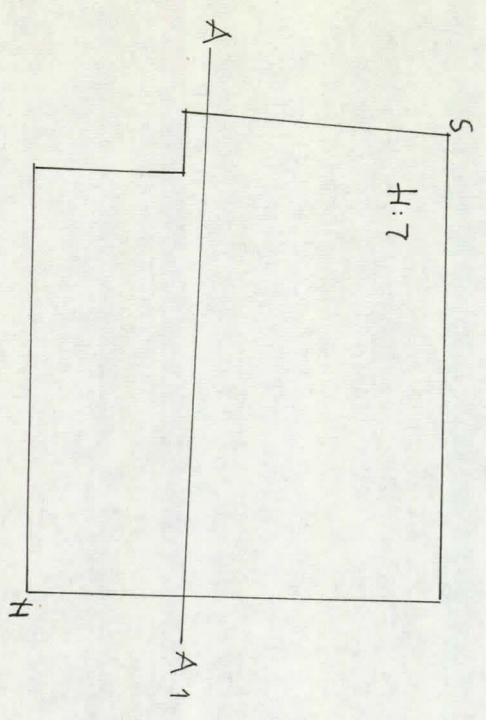
1:50

15.9.1960

HUONE 7. PIIRROS 4. KÄYVÄMAINEN LEIKKAUS A-A1
H:7:N KAIVAUksesta.

MITTAKAAVA 1:25
15.9.1960 ELIAS HÄRÖ

TUNNELI HUONEIDEN 7 JA 9:N VÄLILLÄ. PIIRROS 5.

JÄLJENNÖS TUTKIMUS PIIRROKSESTA.

LEIKKAUS KATSOTTUNA LOUNAASEEN

H:10

H:7

-220

MURATTU SEINÄ
NOKIKERROS
SORAA

H:10

▽ -220

H:7

LEIKKAUS KATSOTTUNA
KOILLISEEN.

MURATTU SEINÄ
NOKIKERROS
SORAA
SAVEA
SORAA

1:50

15.9.1960

ELIAS HÄRÖ

HUONE 8 . LATTIANKAIVAUS .

17.12.1960

Elias Härö

Huone 8. Lattia.

Kesällä 1956 huoneessa viimeeksi suoritettujen tutkimusten jälkeen oli huone osittain täyttynyt yläpuolelta varisseesta rakennusjätteestä. Se poistettiin ja laattalattia harjattiin puhtaaksi ja valokuvattiin. Tämän jälkeen ryhdyttiin irrottamaan laattoja.

Lattialaattoina käytetyt liuskekivet vaihtelivat kokonsa puolesta 10 ja 40 cm välillä; muutamat niistä olivat suhteellisen paksuja, enimmät kuitenkin n. 15 cm vahvuisia. Väriltään liuskeet olivat vihertävän harmaita ja muistuttivat huoneen kaarevassa seinässä olevia liuskekiviä.

Välittömästi kivien alla oli n. 5 cm vahvuinen kerros samaa laastia, jota oli myös laattojen väleissä. Se oli kellertävää tai ruskehtavaa, kalkkipilkullista, erittäin kovaa. Laastin alla oli vaaleata hienoa hiekkaa, (samanlaista kuin esim. kaivon ympärillä huoneessa 3) jolla oli täytetty alla olevien suurien harmaakivien välit ja saatu pinta tasaiseksi.

Liuskekivet, laasti ja hieno hiekka poistettiin ja täten esiinsaadusta kivikkopohjasta tehtiin tutkim. piirros.

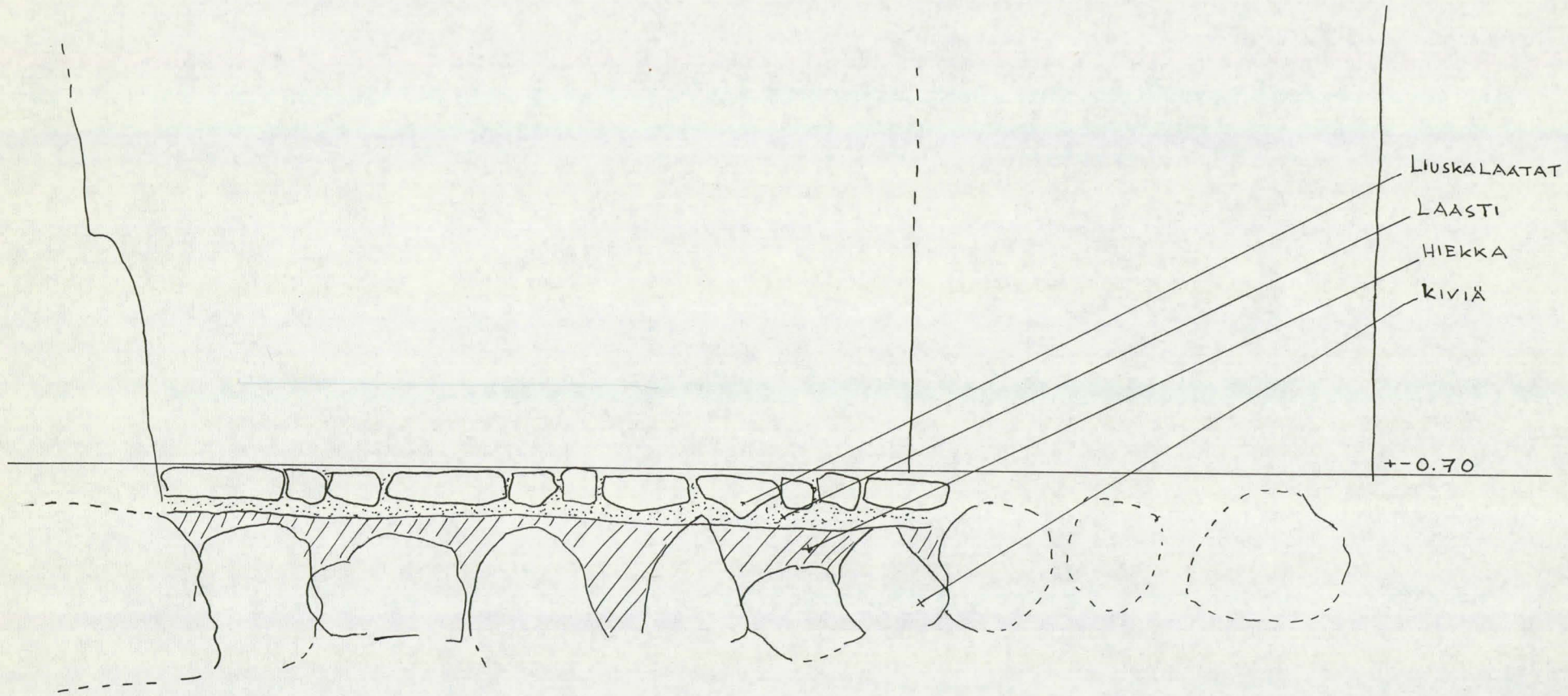
Vert. tutkim.
piirros poh-
jasta.

Em. kivikko muodostui vierä viereen asetetuista suurista harmaakivistä. Kivet menivät myös kaarevan lounaisseinän alle. Myös laattakivet ja niiden yhteydessä ollut laasti oli osittain tämän seinän alla. Osa em. kivityksestä eli koillisseinän peruskiviä, siitä runsaasti ulos työntyviä. Tässä vaiheessa, kun kivikkoa ei purettu, ei sen ja koillisseinän alkuperäisen lounaisen ulkoseinän suhteesta saatu tarkempaa selkoa.

Piirroksessa 1 esitetty laattalattian rakenne kaavamaisesti. Piirros 1

Poistettua hiekkaa ym. täytemaata seulattaessa ei tehty mitään löytöjä.

Huone 8 Kaavamainen leikkaus laattalattian rakenteesta
Piirros 1. lounais-koillissuunnassa katsottuna kaakkoon.

LIUSKALAATAT
 LAASTI
 HIEKKA
 KIVIA

+ - 0.70

N. 1:20

17. 12. 1960 Elias Härö

HUONE 9. LATTIANKAIVAUS.

Loka-marraskuu 1960

Elias Härö

Huone 9. Lattiankaivaus.

Kaivauksen alkaessa tehtiin edellisten kaivausten jäljellä olevasta tilanteesta tutkimuspiirros. Siihen merkittiin etelänurkassa ollut n. 2 x 2 m suuruinen tiilien ja pienten harmaakivien muodostama tasainen kivipinta sekä samanlaiset pienemmät alueet länsi- ja pohjoisnurkista ja pieneltä alalta pihalle vievän oven lähetyviltä. Korkeudet näissä pinnoissa vaihtelivat tasojen -100 → -120 välillä.

Lokakuu 1960
Vert. tutkim.
piirros poh-
jasta.
Piiirros 3

Kaivaminen aloitettiin etelänurkasta, josta poistettiin em. kivitys ja saatiin sen alta esiin n. 2 cm vahvuinen kerros hienoa hiekkaa. Hiekan alla oli soraa, multaa, tiiliä, tiilenpaloja, karkean laastin kokkareita ja hiiliä sisältäen murakerroksen pinta. Tiilten mittoja: ? x 14,5 x 10,5; 27 x 14,5 x 10. Murakerroksen paksuus vaihteli. Etelänurkassa se oli n. 20 cm ja oheni siitä keskilattialle päin. Muran alla oli savikerroksen pinta, jonka yläpuolella välittömästi oli hiiltä ja nokea sisältävä ohut tumma kerros. Tilanne oli samanlainen myös muitten alussa mainittujen kivitason kohdissa. Mutta myös keskemällä lattialla ja kaikkien em. tutkim. piirroksien merkittyjen kivien alla oli samaa "mura- maata" kuin etelänurkassa. Sen paksuus vaihteli ja alla olle- leen saven pinta oli hyvin epätasainen. Savipinnan korkeudet on esitetty piirroksessa 1. Saven pinnalla, mutta osittain siinä kiinni oli 4 ehjää tiiltä. Niitten mitat: 29 x 12,5 x 9; 27 x 14 x 10; 29 x 14,5 x 10; 29 x 13 x 10.

Piiirros 1

Väriiltään sinertävä savi ei näyttänyt olevan tällä paikalla alkuperäistä. Se oli asettunut kerroksiin, joiden väleissä oli 1-3 cm vahvuisia tuhkaa, hiilenpaloja ja palanutta kivi- sirua sisältäneitä "juovia". Savea tavattiin paksummalti vain

n. 2 m leveältä lounais- ja luoteisseiniä seuraavalta vyöhykkeeltä. Huoneen keskellä ja itäosassa sitä oli vain muutamia senttejä mutta em. vyöhykkeellä 20-40 cm. Kun kaikki savi oli poistettu ja päästy sen alla olleeseen yhtenäiseen hiilipintaan, oli lounais- ja luoteisseinien vierelle syntynyt keskustasta n. 30-50 cm laskeva syvennys. Syvennyksen raja on merkitty punaisella piirroksessa 2. Tämän punaisen rajan itäpuolella välittömästi ohuen saven alla kovan, todennäköisesti alkuperäisen soran pinta. Sen seasta ei enää löydetty mitään kulttuurikerrosta mutta kylläkin jätteitä kasvillisuudesta (juuria).

Piirros 2

Piirros 4

Em. syvennyksen alalla oli syvemmällä tavatun soran päällä hiiltä, nokea ja palanutta kivisirua. Etelä- ja pohjoisnurkissa oli hiilikerros hyvin ohut, vain n. 1 cm, mutta muuttui lähempänä länsinurkkaa paksummaksi ollen vahvimillaan länsinurkasta itään n. 1,5 m päässä olleen liedentapaisen kivikasan ympärillä. Tällä alalla kerroksen vahvuus vaihteli 5-10 cm välillä. Alue on merkitty piirrokseseen 2 sinisellä. Pyöreän tulisijan halkaisija oli n. 60 cm. Se oli ladottu keskimäärä 15 cm suuruisista luonnonkivistä, säteittäisesti vieriviereen, yhteen kerrokseen.

Tulisija ja siihen liittynyt hiili oli peräisin huoneiden 9 ja 10 välisen seinän rakentamista varhaisemmalta ajalta.

Hiilikerros meni n. 5-8 cm vahvuisena tämän seinän alle.

Suunnilleen seinän keskikohdalle luodissa 6, oli uloimman peruskiven alla jäljellä näkyvissä 20 cm pituinen pitkä, 10 cm paksusta palanutta puuta. Puu merkittiin seinästä piirrettyyn tutkim. piirrokseseen.

Vert. tutkim.

piirros seinästä.

Em. tulisijan ja siihen liittyneen hiilen alla oli kiinteän, tällä kohdalla verraten savisen soran pinta.

130 cm päässä koillisseinästä ja 150 cm päässä kaakkoisseinästä (kontreforista) oli patamainen kuoppa, jonka yläreuna oli tasossa -133 ja pohja -158,5. Lämpimittä yläreunassa 45 cm. Tämä soraan syntynyt kuoppa oli täynnä hiiltä ja nokea. Sitä seulattaessa löytyi sen seasta 5 cm pituinen messinkinen putken kappale, halkaisija 2,5 cm. Kuoppa oli hiilineen peitetty savella.

Vert. tutkim.
piirros pohjasta.

Luoteisseinän viereen, 155 cm päähän pohjoisnurkasta oli lyöty pystyyn puu, halkaisija n. 15 cm. Siitä tavattiin vain lahonneita jätteitä. Sen ympärille syntynyt kuoppa oli täytetty kivillä ja mullalla, joka sisälsi verrattain myöhäisen, mahd. 1800-luvun laastin kokkareita. Puu oli mahdollisesti joutunut tähän vasta vankila-ajan alkuaikoina.

Seinät.

Kaakkoisseinällä ulottui kontreforissa muuraus suorana alas tasolle -100. Tällä tasolla ulkonee alin peruskivirivi n. 40 cm. Kaakkoisseinän koillisosassa muodostavat lähinnä kontreforia olevat peruskivet 160 cm matkalla n. 20 cm leveän olan. Muilla osalla jatkuu muuraus suorana alas maanpintaa saakka. Laastia on käytetty maasta lähtien. Pohjasoran ja peruskivien välissä kulkee 1-2 cm vahva tumma juova. Laasti ulottuu tasojen -150 ja -160 väliselle alalle. Laasti väriltään harmaata, runsaasti kalkkipilkkuja sisältävää hiekkalaastia.

Vert. tutkim.
piirros seinästä.

Lounaisseinällä jatkuu muuri n. tasolla +0,20-+0,40 olevasta olasta vahvistuen alas. Em. olan muodostavat neljä suurta rivissä olevaa kiveä. Niiden alapuolella, etelänurkkaa lukuunottamatta, on pienempiä epätasaisesti (ei rivissä) olevia harmaakiviä, jotka ulottuvat pohjasoraan saakka olematta siinä kuitenkaan kiinni. Soran ja peruskivien välissä kulkee

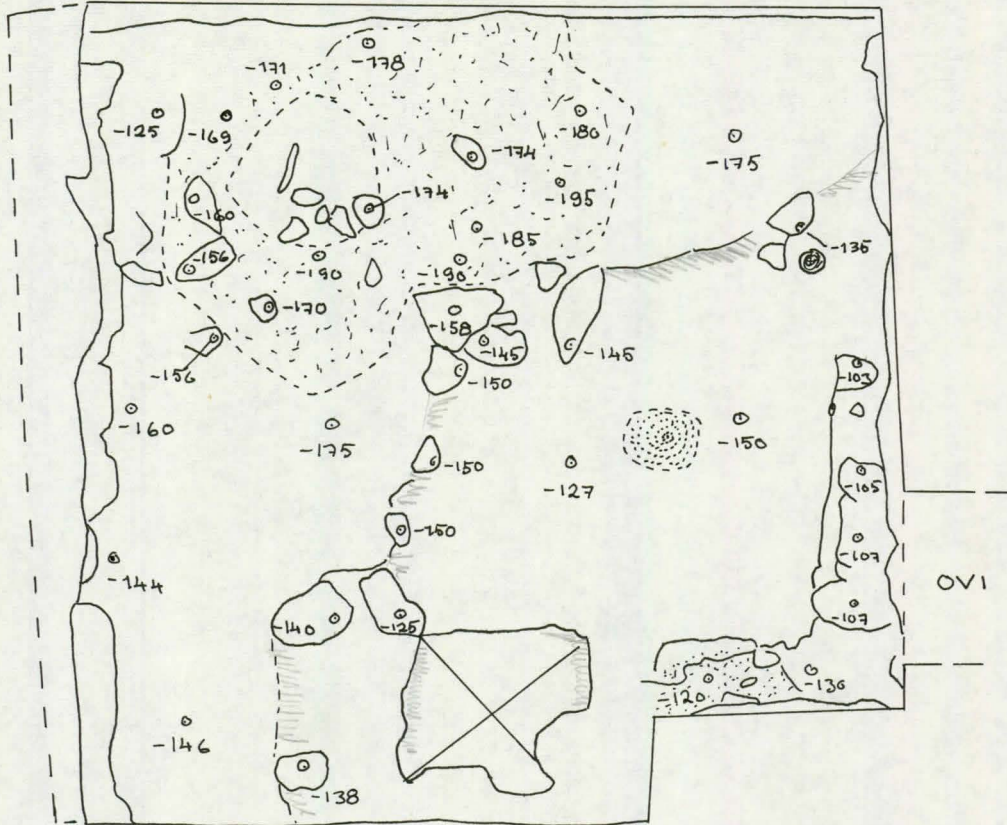
Vert. tutkim.
piirros seinästä.

tumma 2-5 cm vahvuinen juova. Soralaastia on käytetty maasta lähtien. Se ulottuu etelänurkassa alaspäin tasolle -150 ja länsinurkassa -120 nousten tällä välillä maanpinnan mukaan tasaisesti.

Luoteisseinällä vahvistuu seinän muuraus kahden alimman suur- Vert. tutkim. ten kivien muodostaman rivin osalle, N. tasolla -0,50 olevat piirros sei- kivet ulkonevat n. 10 cm ja tasolla -120 olevat alimmat pe- nästä. ruskivet 30-70 cm. Seinä on perustettu paikalla aikaisemmin olleen hiilikerroksen päälle (vert. edellä). Laastiaöölita- tasoista -170-180 lähtien.

Koillisseinällä on tasolle -100-110, 30-40 cm leveä olka, Vert. tutkim. joka kaakkoisosassa, oven kohdalla on samalla toiminut por- piirros sei- rasaskelmana. Tällä osalla sen pinta on suora ja kivet huo- nästä. lellisesti ladotut. Siitä, oliko huoneessa sisempänä ollut joitakin porraskenteitä, ei enää voitu saada selvyyttä, koska oven eteen oli sen alitse vedetty viemäri- ja vesijoh- toputki vankilan aikana. Porraskynnyksen korkeus sorapinnas- ta mitaten oli n. 40 cm. Laastia oli käytetty maanpinnasta saakka eli n. tasosta -150 lähtien.

Huone 9 Piirro4 Pohja saven poistamisen
jälkeen. Jäljennös-tutkimuspiirroksesta

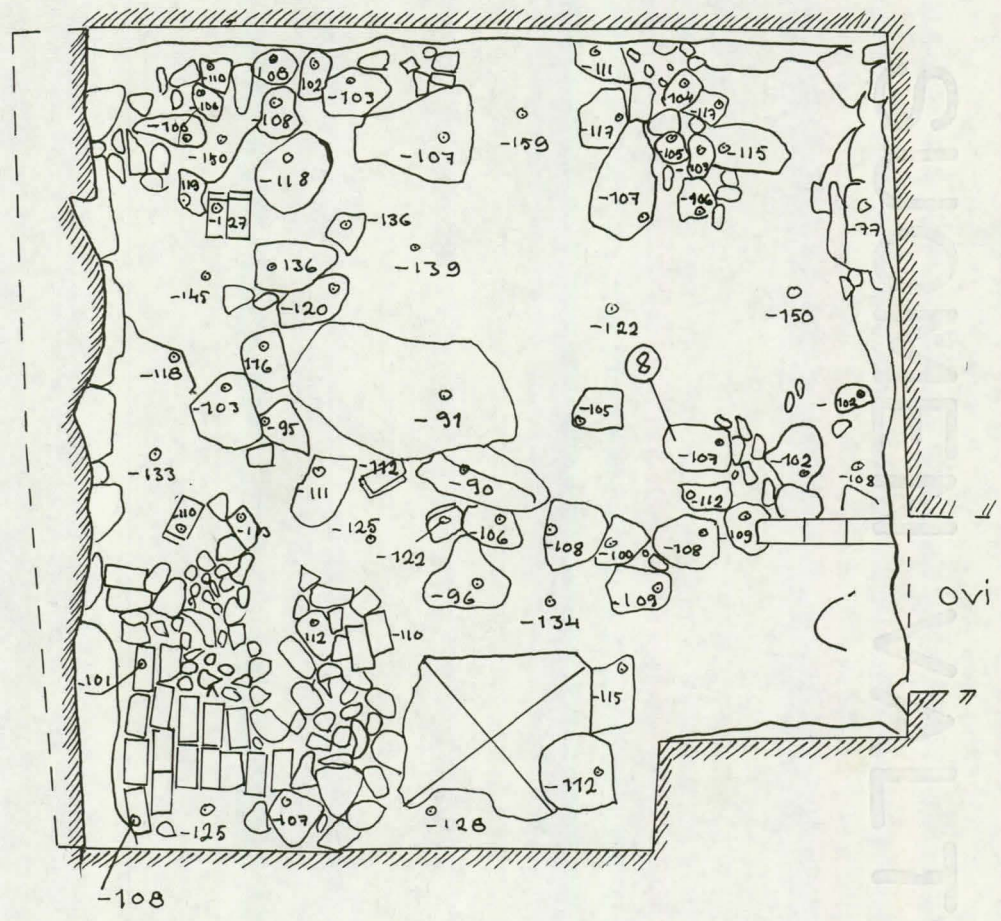

1:50

17.12.1960

ELIAS HÄRÖ

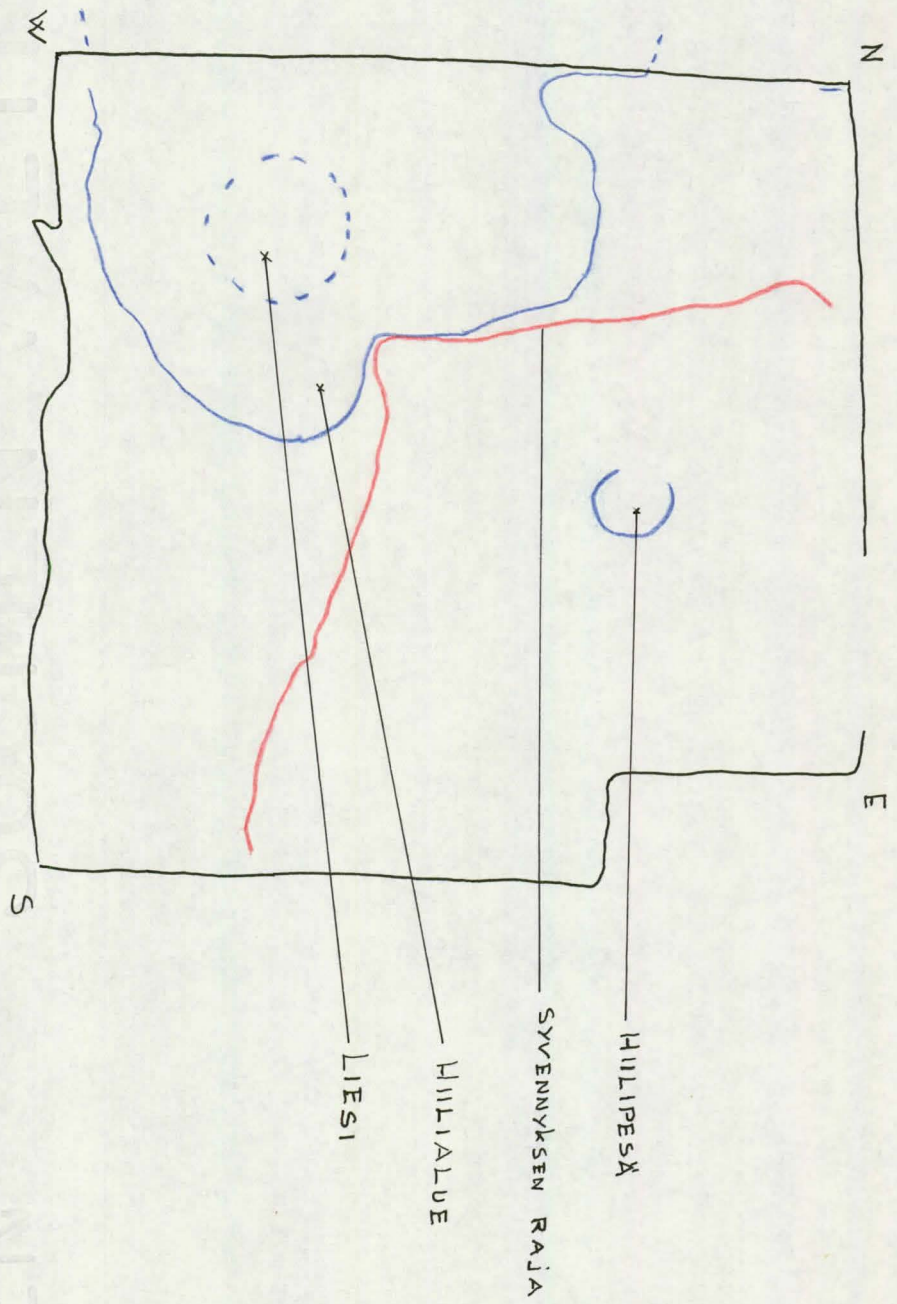
Huone 9 Pohja kaivausten alkaessa jäljennös
Pür. 3. tutkimuspiirroksesta

1:50

17. 12. 1960
Elias Härö

Huone 9 Piirros 2 Syvennys lounais- ja luoteisosissa ja hiilikerroksen
leveneminen

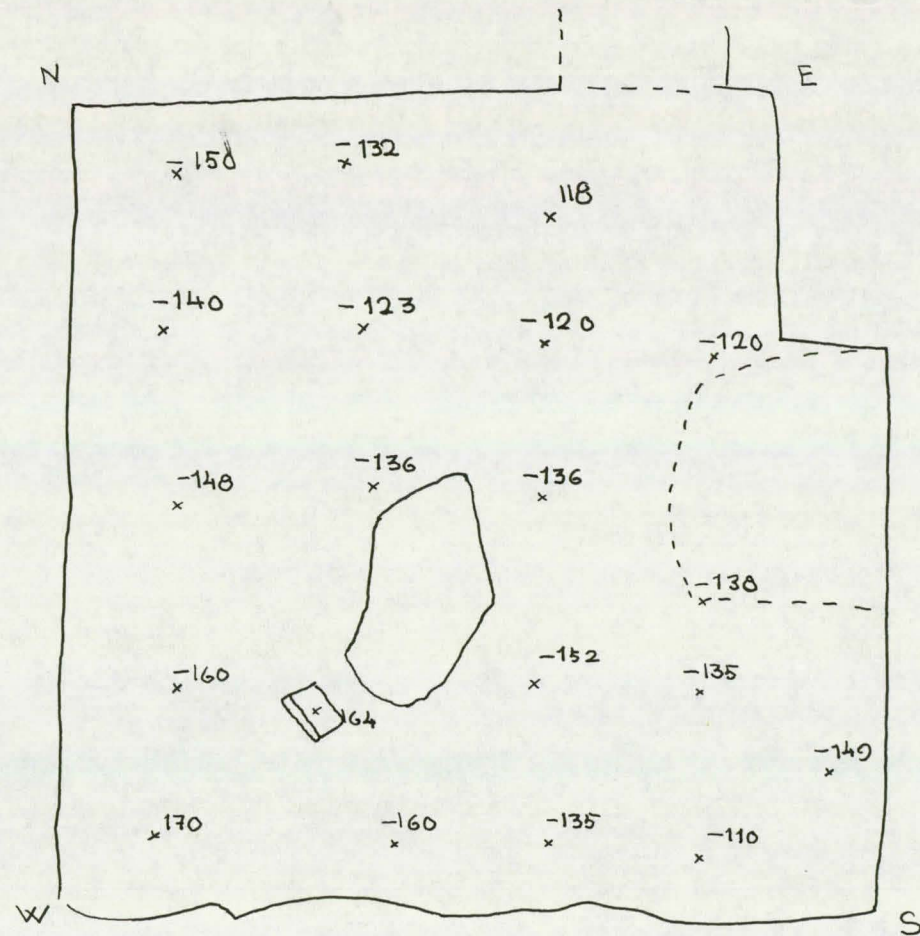

1:50

17.12.1960

Tein huone

Huone 9. Piirros 1. Muran alla olleen saven pintakorkeudet

1:50

17. 12. 1960

Elias Hänni

H U O N E 1 0 . L A T T I A N K A I V A U S .

Joulukuu 1960

Elias Härö, 17.12.1960

Huone 10. Lattiankaivaus.

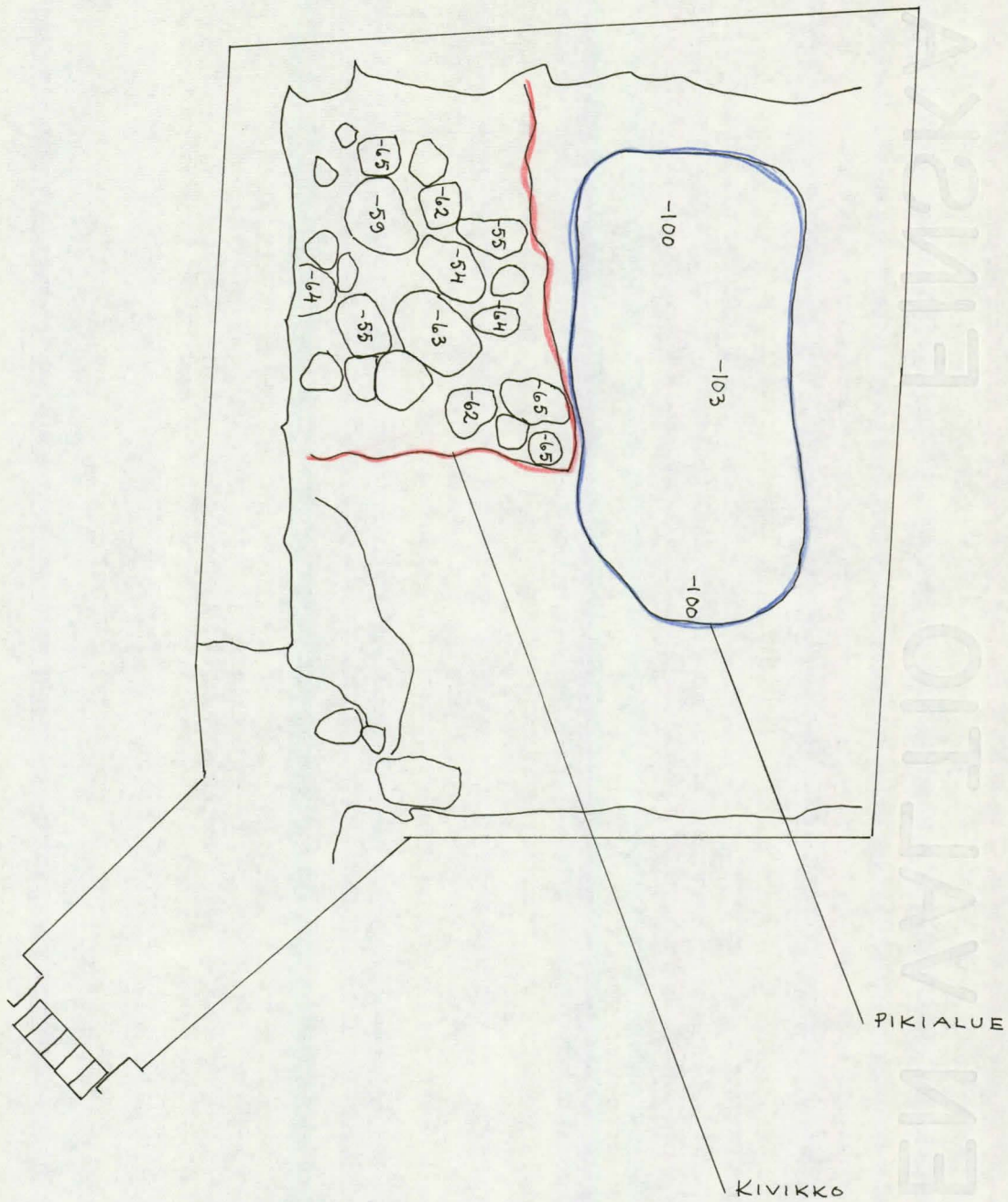
Kaivauksen alkaessa oli huoneen eteläosassa pohjaltaan suorakaiteen muotoinen, 1-kerroksinen kivilatomus. Se ulottui kaakkoisseinästä luoteeseen 180-200 cm päähän ja lounaisseinästä koilliseen n. 270 cm päähän. Kivien päällä oli 3-6 cm vahvuinen kerros hyvin kovaksi tallattua, hienoa hiekkaa. Kivet merkittiin tehtyyn tutkim. piirrokseen, jonka jälkeen ne poistettiin. Kävi ilmi, että kivet oli asetettu suoraan kiinteän soran päälle. Sora oli tällä kohdalla väriltään vaaleanharmaata ja erittäin kiinteää. Heti kivikon luoteispuolella tavattiin koko lattian luoteisosan täyttävä alue kovaksi kivettyntä pikeä. Sitä oli n. 10 cm vahvuudelta. N. 1 m koillisseinästä ja 2 m luoteisseinästä olevassa kohdassa oli n. 50 x 50 cm suuruinen patamainen kaivanto, joka oli täytetty samalla piellä. Pian pohja oli tässä n. tasossa -140. Kaivannossa olleeseen pehmoiseen pikeen oli asetettu kivi, joka täytti kuopan. Kun erittäin sitkeäksi kovettunut piki hakattiin pois, tuli sen alta esiin samanlainen kiinteä sorapinta kuin em. kivityksenkin alta ja jollainen oli esissä huoneen muulla alalla jo aikaisempien kaivausten jäljellä.

Marras-joulukuun 1960.

Piirros 1
Vert. tutkim.
piirros pohjasta.
Piirros 1
Vert. tutkim.
piirros pohjasta.

Huoneen itänurkassa purettiin pihalle vievän oviaukon edustalle perustuksena toimivaa kivilatomusta. Kivien väleissä oli kuohkeata, tummaa, multaista maata, jonka seassa oli runsaasti luita ja pähkinöitä. Tällaista täytettä oli myös kynnyksenä toimivan, erittäin suuren kivilohkareen alla ja samoin myös koillisseinän puolella olleitten suurten kivien alla. Koillisseinän kaakkoispäin perustuksista löydettiin luinen, pyöreäteräinen puikko (irtolöytö n: 10.7/60).

PIIRROS 1.

PIKIALUE

KIVIKKO

1:50

17.12.1960

ELIAS HÄRÖ

H U O N E 11 . S E I N Ä T .

17.12.1960

Elias Härö

Huone 11. Seinien alaosat.

Joulukuun alussa v. 1960 ruvettiin huoneessa 11 valamaan be- Joulukuu 1960
tonilaattaa vankila-aikaisen kellaritilan päälle, ja samalla
vahvistettiin sillä sekä aikaisempien kellariin tiiliseinien
sisäpuolelle valetuilla betoniseinillä harmaakivimuurin pe-
rustuksia. Ennen tätä hakattiin alimmat peruskivet kaikkial-
ta esiin niitä peittäneen tiilimuurauksen alta. Voitiin to-
deta, että huoneen kaikki seinät oli perustettu välittömästi
kiinteän soran päälle luonnonmukaista pintaa seuraten ts.
ilman kaivamista.

Koillisseinällä ulottuivat laastilla sidotut kivet luoteis-
osassa alas tasossa -140, -150. Kaakkoisnurkassa ollut suuri
kivi, jonka alareuna oli tasossa -200, oli kiinni kiinteässä
pohjassa ja oli mahd. luonnonmukaisella paikallaan. Alin ki-
virivi ulkoni (muodosti olkaa) keskim. 20 cm. Huoneeseen 12
avatun aukon kohdalta poistettiin rakennustyön vuoksi 3 kiveä.

Kaakkoisseinällä olivat alimmat peruskivet itänurkasta lukien
n. 3 cm matkalla tasossa -200, mutta kohosivat sen jälkeen.
Pihalle vievän oven alle olivat alimmat peruskivet tason
-140 yläpuolella. Luoteisosassa, viiston eteläseinän yhtymä-
kohdassa ulottui laastilla sidottu latomus tasolle -108.
Seinänjatkuisuorana alas saakka ja peruskivet olivat pieniä
ja satunnaisissa asennoissa, ts. niitä ei oltu yritetty la-
toa riviin. Näytti siltä, että alkuperäinen vierimistä eh-
käisevä perustuskivirivi oli myöhemmin purettu.

Kaakkois- ja lounaisseiniä yhdistävä, 2,25 m leveä eteläsei-
nä oli perustettu suuren, luonnonmaassa kiinni olevan kiven
ja sen vierillä olleen soran päälle. Kiven alareuna ulottui

soran sisässä tasoon -200; laastilla sidottu muuraus alkoi sen päältä tasosta -94. Koko tämän seinän mitalla oli alimpana vain yksi rivi harmaakiviä. Niistä ylös tiilimuurausta.

Lounaisseinällä ulottui laastilla sidottu muuraus länsinurkasta lähtien n. 1,5 m matkalla tasoon -100, -110 ja siitä eteenpäin n. tasoon -140. Laastia oli käytetty välittömästi sorapinnasta lähtien. Sen, sekä alimpien peruskivien ja soran välissä oli ohut tumma juova. Tällaista nokijuovaa ei tavattu muitten seinien alla. Alimmat muuratut kivet eivät ulonneet ylempänä olevasta muurista, lukuunottamatta länsinurkassa ollutta suurta nurkkakiveä. Se nojasi kiinteään soraan, mutta ei ollut siinä kiinni. Tämä kivi oli osittain myös luoteisseinän sisässä, vaikka nämä seinät eivät muuten olleet muurausliitteessä.

Luoteiseinällä ulottui laastilla sidottu muuri syvimmälle koillisosassa n. tasoon -150 ja nousi siitä huoneen keskustaan päin tasoon +0,30 ja laski sen jälkeen jälleen lounaisosassa ollen länsinurkassa tasolle -0,70.

Laastia oli luoteisseinässäkin käytetty maasta lähtien. Muuraus nojasi sorapohjaan ja paikalle satunnaisesti olleisiin kiviin.

Luoteisseinällä koverrettiin muurin alla ollutta soraa ja kiviä pois ja valettiin betonista palkki kannattamaan muurattuja peruskiviä.

Seinien alaosissa käytetty laasti oli karkeahkoa soralaastia. Eroja eri seinien laastien välillä oli vaikea osoittaa.

Tutkimusten yhteydessä täydennettiin seinistä aikaisemmin tehdyt tutkimuspiirrokset.

Vert. tutkim.
piirrokset
seinistä.

HUONE 12 . LATTIANKAIVAUS .

10.10.1960. Elias Härö

Huone 12. Lattiankaivaus.

Kaivauksen alkaessa oli esillä hiekkaa, muraa, tiilenpaloja ja laastikokkareita sisältävän täyteteman pinta v. 1958 loka-kuun kaivausten jäljeltä. Taso tällöin -236 → -2,70 välillä, syvimmän kohdan ollessa etelänurkassa, matalimman pohjoisnurkassa. Tämä 10-25 cm vahvuinen täyttemaa ajettiin pois huoneen luoteisseinustalta alkaen ja seulattiin mitään kuitenkaan löytämättä.

1.9.1960
Vert. muist.
panot lokak.
1958.
Piiirros 1

Huoneen luoteisosassa tuli täyttemaan alta n. tasolla -2,75 → -2,85 esille tummemman kovemman maakerroksen yhtenäinen pinta. N. 170 cm päässä luoteisseinästä hävisi tämä pinta ja esille tuli huoneeseen 13 johtavaan kaariaukkoon saakka ulotuva kivikko. Se oli muodostunut suurista, vierä viereen asetetuista kivistä, joiden välit yläosista oli täytetty kiilamaisesti pienemmällä kivillä niin tiiviisti, että päällä ollut täyttemaa ei ollut päässyt valumaan niiden läpi. Kun kivitys oli saatu kokonaan esiin, tehtiin pohjasta tutkimuspiirros ja valokuvattiin.

Vert. tutkim.
piirros poh-
jasta.

Pienemmät, kiilloiksi asetetut kivet vietiin pois ja halkaisijaltaan 50 cm - 1 m suuruiset kivet näyttivät olevan samanlaisen tumman maakerroksen pinnalle, jollainen oli tavattu huoneen luoteisosassa. Suurimmat niistä näyttivät menevän tumman kerroksen läpikin ja olivat kiinni sen alla olleessa kiinteässä sorassa. Kaikki nämä kivet nostettiin kolmijalan avulla ulos.

Em. tumma maakerros oli vain n. 5 cm vahvuinen. Se sisälsi pääasiassa multaa, mutta mahdollisesti myös hiiltä ja nokea. Välittömästi sen alla oli kiinteän, punertavan, savensekaisen

soran pinta. Tästä pohjasta, sikäli kuin se enää oli ehjä suurten kivien jäljeltä, tehtiin tutkimuspiirros jälkiinteän soran pinnasta apuleikkaukset E-E, ja F-F.

Seinät. Kaikki seinät näyttivät alaosistaan olevan samanlaisella soralaastilla muurattuja ja keskenään liitteessä.

Laastilla sidottu latomus nojasi peruskiviin, joiden välit oli täytetty soralla. Peruskivien alla, kiinteää, puiden juuria sisältävää soraa vasten oli nokikerros, joka yleensä oli vain 1-20cm vahvuinen. Koillisseinällä, jossa alimmat suuret kivet muodostivat alan ylempänä olevaan seinämuuriin nähden, oli niiden alla noensekaista maata 7-8 cm, ja kiviä varten näytti maata jonkin verran kaivetun. Kun sora ja sen seassa olleet kivet olivat painuneet, oli laastilla sidottujen kivien alle muodostunut monin paikoin jopa n. 10 cm korkuisia välejä.

Laastilla sidottu latomus ja soransekainen kylmä muuraus alkoi eri seinillä (suunnittaisesti) seuraavasti:

	Laasti	Kylmämuuraus
Koillisseinä	-1,80	-3 → -3,60
Kaakkoisseinä	-2 (kaariholvin pielet)	-3,15 → -3,70
Lounaisseinä	-1,60 → -1,80	-2,30 → -2,90
Luoteisseinä	-1,50 → -1,80	-2,15-2,90

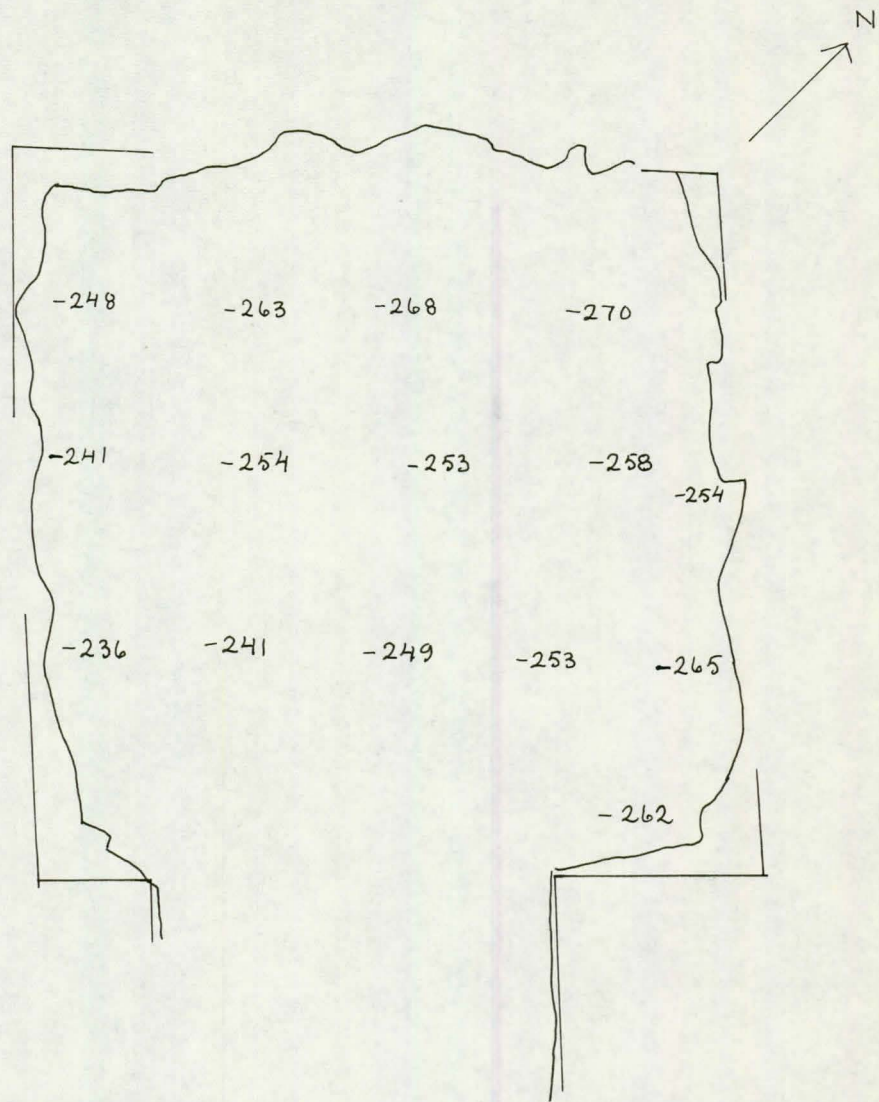
Kaakkoisseinällä tuli huoneeseen 13 johtavan kaariaukon alapuolelta esille n. 1 m korkuinen jäte vanhan seinän perustuksesta. Kivet oli ladottu soralla ilman laastia.

Vert. tutkim. piirros kaakkoisseinästä.

Luoteisseinällä olleita jätteitä myöhemmästä revetoinnista ei poistettu.

Tehtävää kalkinsammutuslaatikkoa varten tarvittavan tilan vuoksi katkaistiin luoteisseinältä luodin molemmin puolin

oleva peruskivi, jota jo aikaisemmin (1800-luvulla ?) oli pienennetty. Samoin katkaistiin koillisseinältä luodin 3 molemmin puolin oleva kivi.

1:50

ELIAS HÄRÖ

H U O N E 13 .

H. Lilius
16.5.1960.

H U O N E 13 . . L A T T I A K A I V A U S .

17.12.1960

Elias Härö

Huone 13. Lattiakaivaus.

Kaivauksen alkaessa oli esillä edellisten kaivausten jäljeltä mullansekainen muramaa, jonka seassa oli pieniä kiviä, tiilenpaloja, laastikokkareita. Muramaata poistettiin n. 5 cm jonka jälkeen se vähitellen muuttui tummemmaksi ja alkoi sisältää yhä enemmän lahonnutta puuporoa. Kun kauhomista vielä jatkettiin saatiin luoteisseinän vierellä jo muutaman cm:n päästä kosketus kalkkikerrokseen. Sen jälkeen poistettiin kalkin päällä ollut muramaa ja puuporo kokonaan.

27.9.1960

Vert. muist.

panot v. 195

Kalkkikerroksen vahvuus vaihteli 3-10 cm. Se oli joko pölymäistä tai kovettunutta. Kalkin seassa oli pieniä hiilenpaloja samaan tapaan kuin hiililaastissa tai hieman vähemmän, sekä lahonnen puun lastuja. Ennenkuin kalkki kauhottiin pois, tehtiin tutkimuspiirros pohjasta, johon merkittiin myös koillisseinustalla ollut neliömäinen kivilatomus. Se oli koottu suuruudeltaan n. 50 cm ja siitä pienemmistä harmaakivistä ilman laastia. Näiden kivien väleissä ja alla ollut täytemaa oli laadultaan samanlaista, kuin muualla huoneessa kaivauksen alkaessa esillä ollut muramaa. Sen seassa oli myös 1800-luvun laastin kokkareita. Tämä täytemaa ulottui samalla kohdalla syvemmällä olleitten suurten kivien väleihin. Poistetun kivilatomuksen pinta oli tasojen -2 → -2,25 välissä.

Vert. piirros

1 ja tutkim.

Kalkkikerros kauhottiin pois luoteisseinältä lähtien. Luoteisseinän vierellä n. 120 cm matkalla tuli sem alta esiin soraa ja multaa irtokivien seassa. Sorapinnan taso seinän vieressä oli n. -250, -260 ja lasi siitä huoneen keskustaan päin.

piirros poh-

jasta ensim.

kaivauksen

jälkeen.

N. 120 cm päässä luoteisseinästä tavattiin jätteet melkein kokonaan lahonneesta huoneen poikki koillis-lounais-suun-

nassa kulkeneesta puupalkista tai lankusta. Tämä palkki ulottui n. 40 cm päähän lounaisseinästä ja jatkui koilliseen n. 180 cm päähän koillisseinästä. Palkin kaakkoispuolella oli runsaasti lahonnutta puinporoa ja selviä jätteitä kaakkoisluoteissuunnassa kulkeneista lankuista. 240 cm em. huoneen poikkisuuntaisesta palkista oli toinen samansuuntainen. Se alkoi n. 35 cm päästä lounaisseinästä ja jatkui koillisseinään saakka. Tämän edellistä paremmin säilyneen poikkipalkin kaakkoispuolella oli vielä jätteitä lyhemmistä kaakkoisluoteissuuntaisista lankuista. Siitä huolimatta, että poikkipalkit ja lankut olivat kaikki niin lahonneita, että ne pysyivät hahmossaan vain ellei niihin koskettu ja irroitettaessa heti hajosivat, saatiin niiden perustulla selvä kuva Piirros 1 puulattian rakenteesta, jossa huoneen poikki kulkevien niska-palkkien välit oli täytetty lyhemmillä lankuilla. Palkkien leveys oli n. 25 cm. Paksuutta ei voitu mitata. Lankkujen leveyttäkin ei mistään voitu luotettavasti mitata. Luoteinen poikkipalkki oli tasolla -250, kaakkoinen -265 → 2,73. Lankut tasolla -2,68 → -2,78. Lautalattiakerrosta seulattaessa löydettiin siitä kaksi rahaa, josta toinen 1600-luvulta ja toinen 1700-luvulta sekä kaksi rautakuulaa, sekä runsaasti rautanauvoja.

Lautalattian alta tuli esiin tummempi pinta, jonka seassa oli runsaasti tiiliä. N. 1 m päässä lounaisseinästä, suunnilleen linnanpihalle antavan ikkunan kohdalla oli tiiliä Piirros 2 kahdessa rinnakkaisessa, jonkun verran epäsäännöllisessä rivissä, toisessa 9 kpl toisessa 5 kpl.

Näitten tiilten koot:

31 x 14 x 10	27 x 14 x 9,5	29,5 x 13,5 x 9,5
29 x 13,5 x 10	29 x 13,5 x 9,5	28,5 x 13,5 x 9

30 x 13 x 9,5	28,5 x 13,5 x 9	31 x 14,5 x 9
29,5 x 14 x 9,5	? x 14 x 9,5	31 x 15,5 x 8,5

Tiiliä oli myös satunnaisissa asennoissa erikoisesti lounaisseinän vierellä.

Näitten tiilien koot:

28 x 13 x 9	29,5 x 13 x 9,5	26,5 x 13,5 x 10, muoto
29 x 12,5 x 9	27 x 15 x 8,5	to
? x 14 x 9,5	{ 27,5 x 13 x 9,5, muoto 	
29 x 13,5 x 8,5	{ 21	

Joukossa oli myös pala suuremmasta lattiatiilestä, josta ei saatu mitta.

Maa"tiililattian" ulkopuolella oli muodostunut melkein yksinomaan erilaisista ohuista epätasaisesta asettuneista noki- ja tuhkakerroksista. Paikoitellen oli sen seassa myös puunlastua, tuhta, soraa, tiilenpaloja. 270 cm päässä kaakkoisseinästä kulkeneen lautalattiapalkin kaakkoispuolelta ei nokimaata tavattu. Tällä osalla oli lautalattiapinnan alla n. 5-6 cm vahvuinen tumma asumiskerros ja välittömästi sen alla n. 2 cm vahvuinen nokikerros. Myöskään ei luoteisseinän vierustalla eikä huoneeseen 12 johtavan kaariaukon edustalta tavattu nokimaata. Tällä osalla oli jo aikaisemmin, heti lautalattiakerroksen alta saatu kosketus punertavaan, karkeaan soraan. Näytti ilmeiseltä, että tällä alalla ei lainkaan ollut varsinaista lattiaa ennen lautalattiaa, vaan luoteisseinän peruskivet ovat ulottuneet tälle alalle. Ko. aletettu Piirros 5 seinän ulottuminen kaakkoon on merkitty piirrokseen 5.

Kun tiilet ja niihin liittynyt nokimaa ja huoneen kaakkoisosan tumma kerros poistettiin, saatiin esiin karkean mura-kerroksen pinta. Pinnan korkeus on esitetty piirroksessa 3. Piirros 3

Se oli syvemmällä, tasossa -3,00 etelänurkassa ja matalim-
 malla, tasossa -2,76 koillisseunustalla huoneen kaakkois-
 osassa. Tämä kerros sisälsi väriltään vaaleata soraa, kar-
 kean kellertävän hiekkalaastin paloja, pienehköjä harmaa-
 kiviä sekä tiiliä, joiden seassa oli kolme toisesta päästä
 viistettyä muototiiltä \square .

Löydettyjen tiilten mitat:

? x 14,5 x 11,5	26 } x 12 x 8,5	} muoto \square
29 x 14 x 10	19 }	
29,5 x 14 x 9,5	26,5 } x 12,5 x 9	
	19,5 }	
	26 } x 12,5 x 9	
	19,5 }	

Murakerroksen vahvuus vaihteli 10-30 cm välillä. Paksuin se
 oli huoneen kaakkoisosassa.

Em. vaalean murakerroksen alta tuli samalla alalla esiin toi-
 nen, väriltään edellistä tummempi täytettä, joka koostui
 suunnilleen samanlaisesta laastinkokkareista, tiilenpaloista,
 tiileistä sekä sorasta. Tämän kerroksen seassa oli enemmän
 multaa sekä myös pieniä liuskekivien paloja. Tiilien joukos-
 sa oli samanlaisia päästä viistettyjä muotokiviä kuin edel-
 lisessäkin kerroksessa sekä kolme sellaista, joissa pää ja
 toinen sivulape muodostaa yhtenäisen kaaren \square .

Tiilten mitat:

27 } x 13 x 9 \square	28 x 13 x 9
21 }	28 x 12,5 x 9,5
25 } x 12 x 9 \square	? x 12,5 x 9
19 }	27 x ? x 10
28 } x 13 x 11 \square	27 x 13,5 x 10

20 } 28 } x 11,5 x 10 D 22 }	28 x 14 x 11 ? x 14 x 9,5 ? x 13,5 x 9
27 } x 14 x ? D 18 }	29 x 13 x 9,5 28 x 14 x 11 28,5 x 14,5 x 11
27 x 12,5 x 9,5 D	29 x 14,5 x 11 28 x 15 x 11
29 x 13 x 10	? x 14 x 12
28 x 14,5 x 11,5	28,5 x 14,5 x 11
28 x 14,5 x 11	26,5 x 13,5 x 11
26 x 13 x 10	? x 14 x 10
? x 13 x 10	27 x 13 x 11,5
31,5 x 14,5 x 9,5	26 x 12 x 9

Samaan murakerrokseen liittyi itänurkasta lounaisseinän ikkuna-aukon kaakkoispuolelle vedettävän linjan eteläpuolelle asettuva kivikko, joka oli muodostunut vieriviereen kasatuisista pienehköistä, lohkatuista harmaakivistä ja tiileistä.. (Tiilten mitat mukana edelläolevassa luettelossa.) Kivikosta tehtiin tutkimuspiirros, joka on jäljennettynä piirrokseen 4. Piirros 4

Kun kaikki em. täytemaa oli kauhottu pois, saatiin esiin tumman, multaisen täytemaan pinta. Tästä tilanteesta tehtiin tutkimuspiirros, joka on jäljennettynä piirroksessa 5. Multa- Piirros 5 maata oli huoneen keskustassa ja lounaisseinustalla, etelänurkkaa lukuunottamatta, vain muutamia senttejä. Runsaammin sitä oli koillisseinustalla, jossa se meni ainakin osittain tällä alalla olleitten suurten, seinään liitteessä olevien kivien alle sekä itänurkassa ja kaakkoisseinustalla. Erikokoisesti mainittujen kiviä alla oli mullan seassa pähkinöitä,

luita ja polttamalla särettyjen kivien liuskeita. Kun kaikki tämä poistettiin, syntyi koillisseinustalle ja itänurkkaan ojantapainen syvennys. Täten oli saatu esiin se pinta, jolle koillisseinä oli perustettu. Tällöin tehty tutkimuspiirros on jäljennettynä piirroksessa 6.

Piirros 6

Edellä kerrotut kaivamisen eri vaiheet on kaavamaisesti esitetty piirroksessa 7.

Piirros 7

Seinät. Koillisseinällä, itänurkasta lähtien n. 4 m matkalla oli tasosta -3 ylös kohoava verholatomus, joka oli perustettu muramaan päälle ja ladottu ilman laastia. Latomuksen korkeus oli n. 1 m. Kivien väleissä oli samantapaista täytemaata, jota oli tavattu kaivauksen alussa koillisseinustalta poistetun neliömäisen kivilatomuksen seasta. Tämä verholatomus oli mahdollisesti jatkunut aikaisemmin pohjoisnurkkaan saakka. Sen takaa paljastunut alkuperäinen seinä liittyi välittömästi latomuksen yläpuolella näkyvissä olleeseen seinään. Tällä osalla jatkui soralaastilla sidottu latomus suorana n. tasolle -3 saakka, jossa oli peruskivien muodostama 10-45 cm leveä olka, sekä siitä alas maanpintaan saakka.

Itänurkassa ulottui laasti alaspäin tasoon -386, siitä 2 m luoteeseen tasolle -398 sekä 3,20 m päässä itänurkasta, suuren peruskiven vieressä, tasolle -383. Mainittujen suurten peruskivien alla tavattiin kiinteä pohja tasossa -360. Laastilla sidottu seinä päättyi niitten päälle n. tasoon -250.

40 cm päässä pohjoisnurkasta tavattiin laastia tasossa -253. Kaakkoisseinällä jatkui pyöreähköistä kivistä runsaasti kiiiloja käyttäen muurattu seinä suorana tasolla -220 → -230 olleeseen olkaan saakka. Olan leveys 30-35 cm. Sen alapuolella jatkui muuraus samantapaisena. Laastia oli käytetty maanpin-

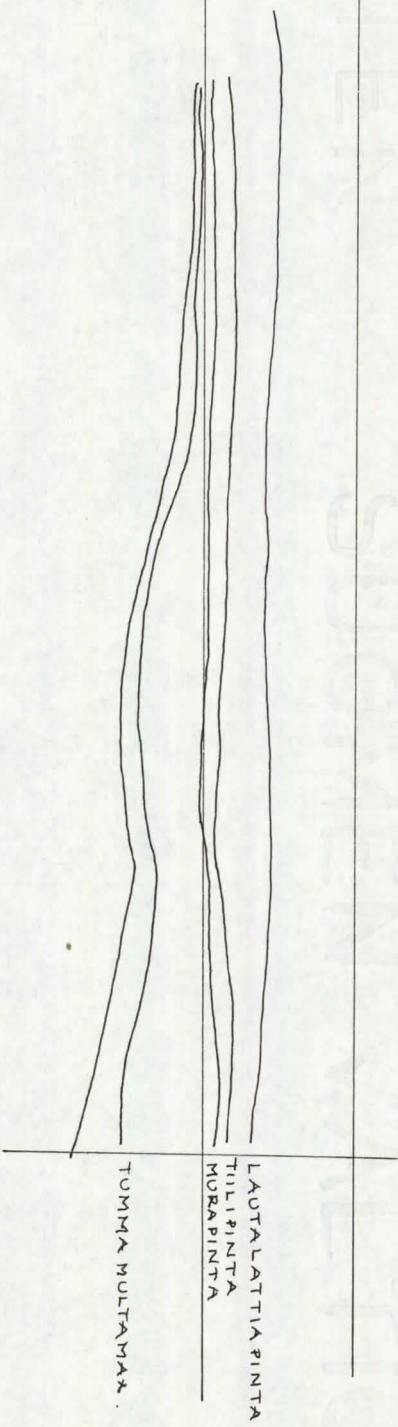
nasta lähtien eli n. tasolta -360 saakka. Lounaisseinällä etelänurkasta 2,5 m matkalla jatkuu laastilla sidottu muuraus sileänä maanpintaan saakka. Laasti itänurkassa tasosta -353, siitä 50 cm luoteeseen -147 ja sitä seuraa vien luotien kohdalla -341 ja -321. Etelänurkasta 2,5 m lähtien muodostavat peruskivet tasolla - olan. Sen leveys on maini- katsotaso tussa kohdassa 10 cm ja 1 m päässä länsinurkasta 50 cm. Luotien kohdalla mitatut laastin alarajat ovat kaakosta lounaaseen: -311, -297, -280 ja -258.

Luoteisseinällä purettiin vanhan kaariaukon lounais- ja koillispielistä niitten alaosissa olleet 1800-luvun tiilimuuraukset. Niitten alta tuli esiin vanhan soralaastiseinän ydinmuuraus. Tutkimusta kaariaukon kohdalla ei voitu tässä yhtydessä suorittaa loppuun paikalle rakennetun kalkinsammutuslaatikon vuoksi. Säilyneessä luoteisseinässä tavattiin kaariaukon lounaispuolella laastia alinna tasossa -255 ja koillispuolella tasossa -253.

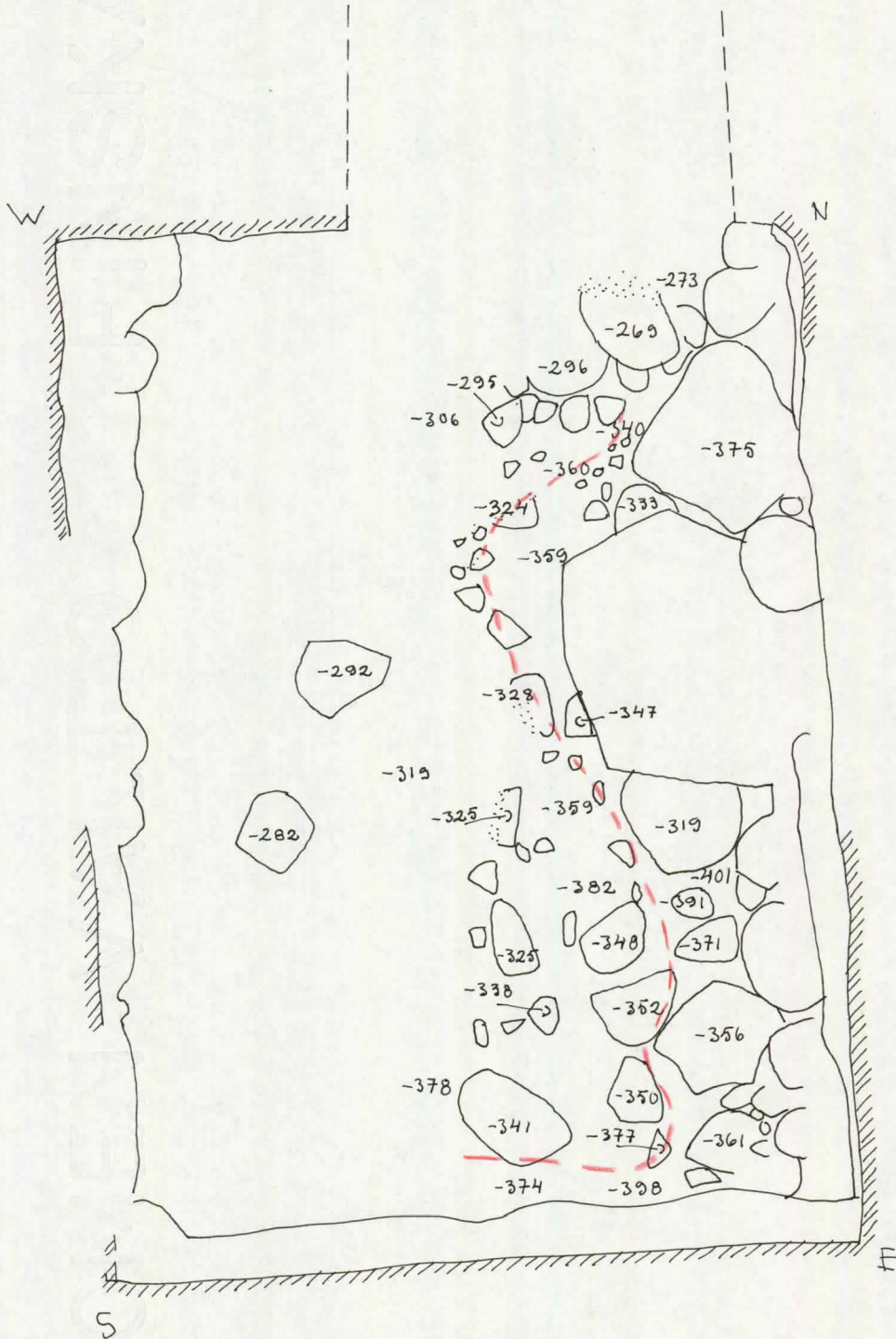
HUONE 13. PIIRROS 7. KÄYVÄKUVA LATTIAN ERI TÄYTEKER-
ROKSISTA. SUUNILLEEN HUONEEN KESKELLÄ KAKKOIS-
LUOTEISSUUNNASSA.

-2

-3

POHJA KOILLISSEINUSTALLE SEN
RAKENTAMISVAIHEESSA SYNTYNEINE
OJINEEN. JÄLJENNÖS TUTK. PIIRROKSESTA.

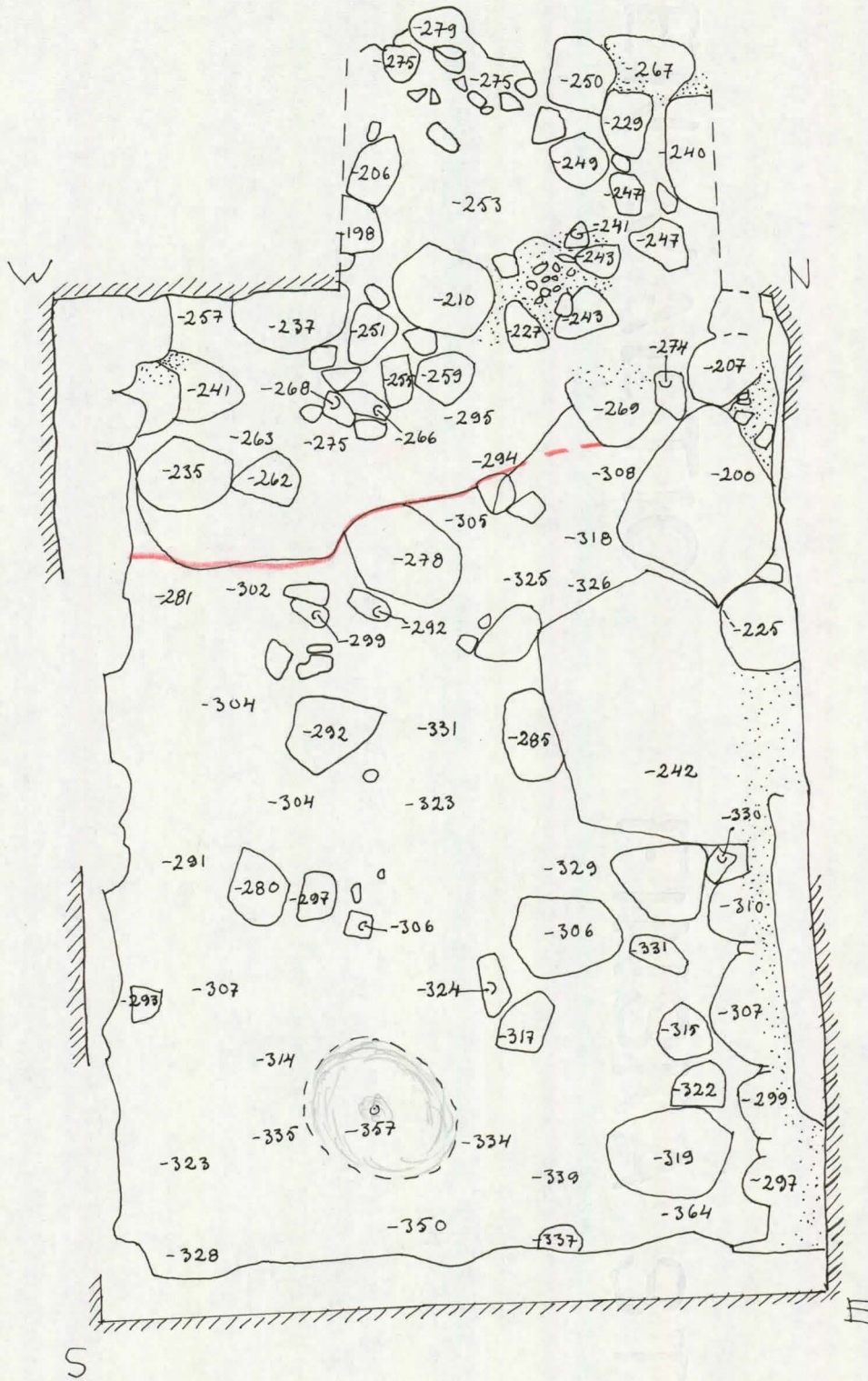

— = OJAMAISEN SYVEN-
NYKSEN REUNA.

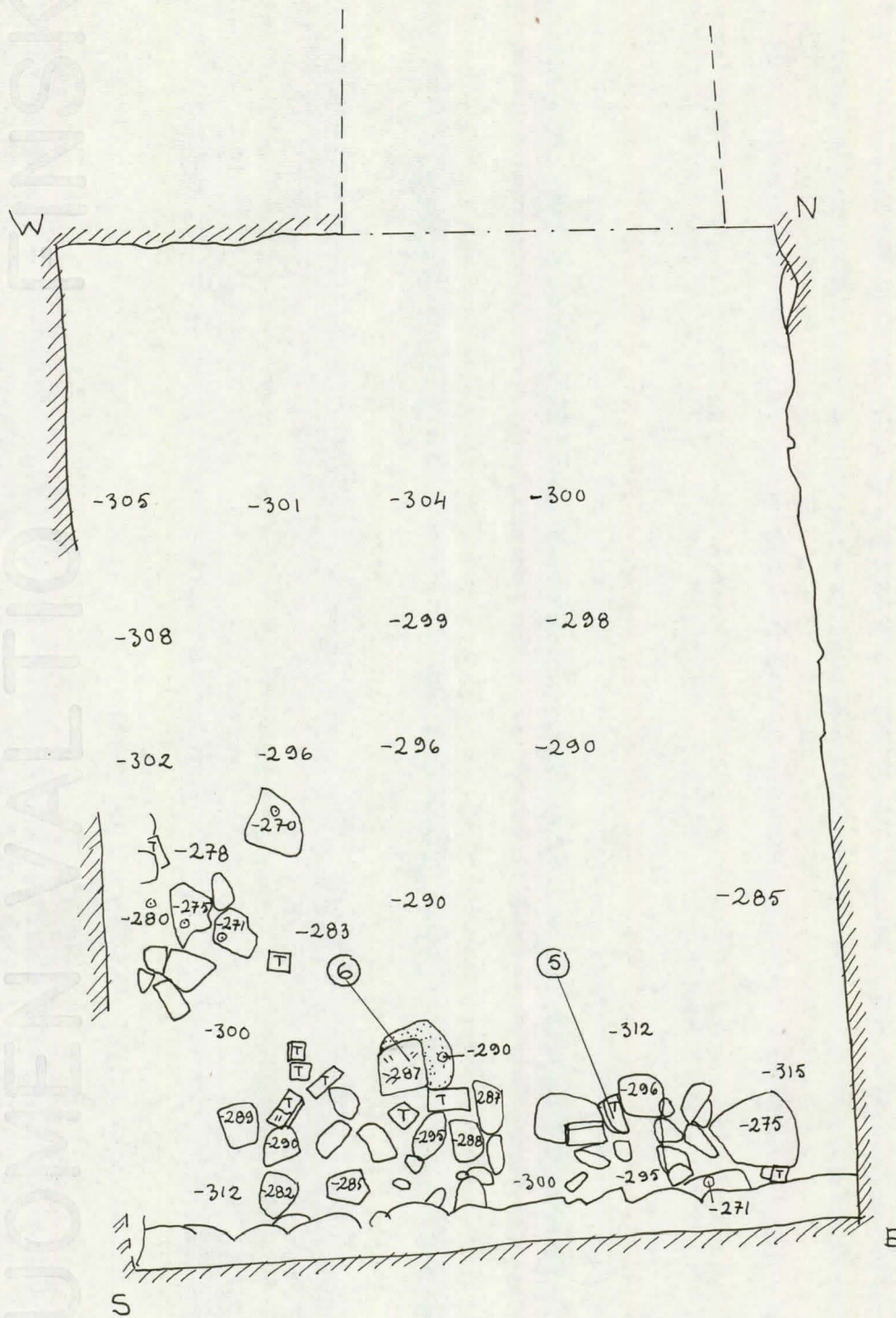
1:50
17.12.1960

POHJA TUMMEMMAN MUURAUSKERROKSEN POISTAMISEN JÄLKEEN.

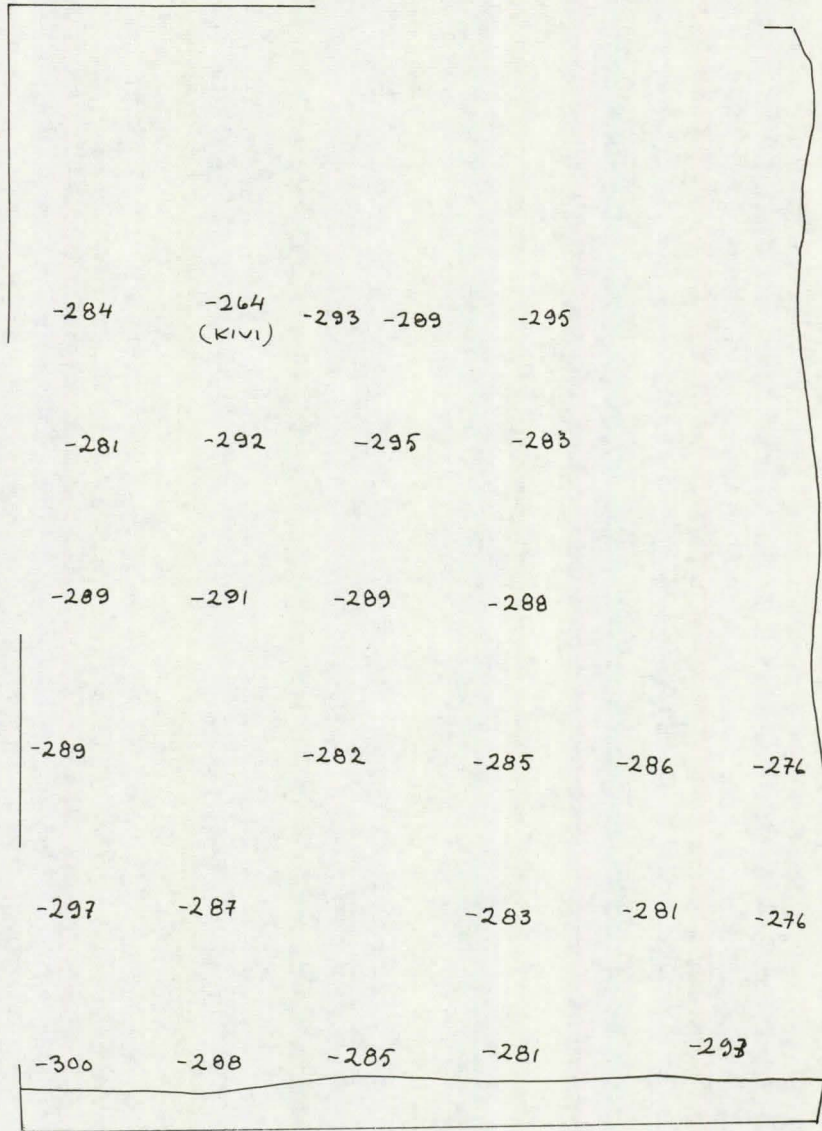
JÄLJENNÖS TUTKIMUSPIIRROKSESTA.

— = ALKUPERÄINEN LUOTEISSEINÄN OLETETTU RAJA.

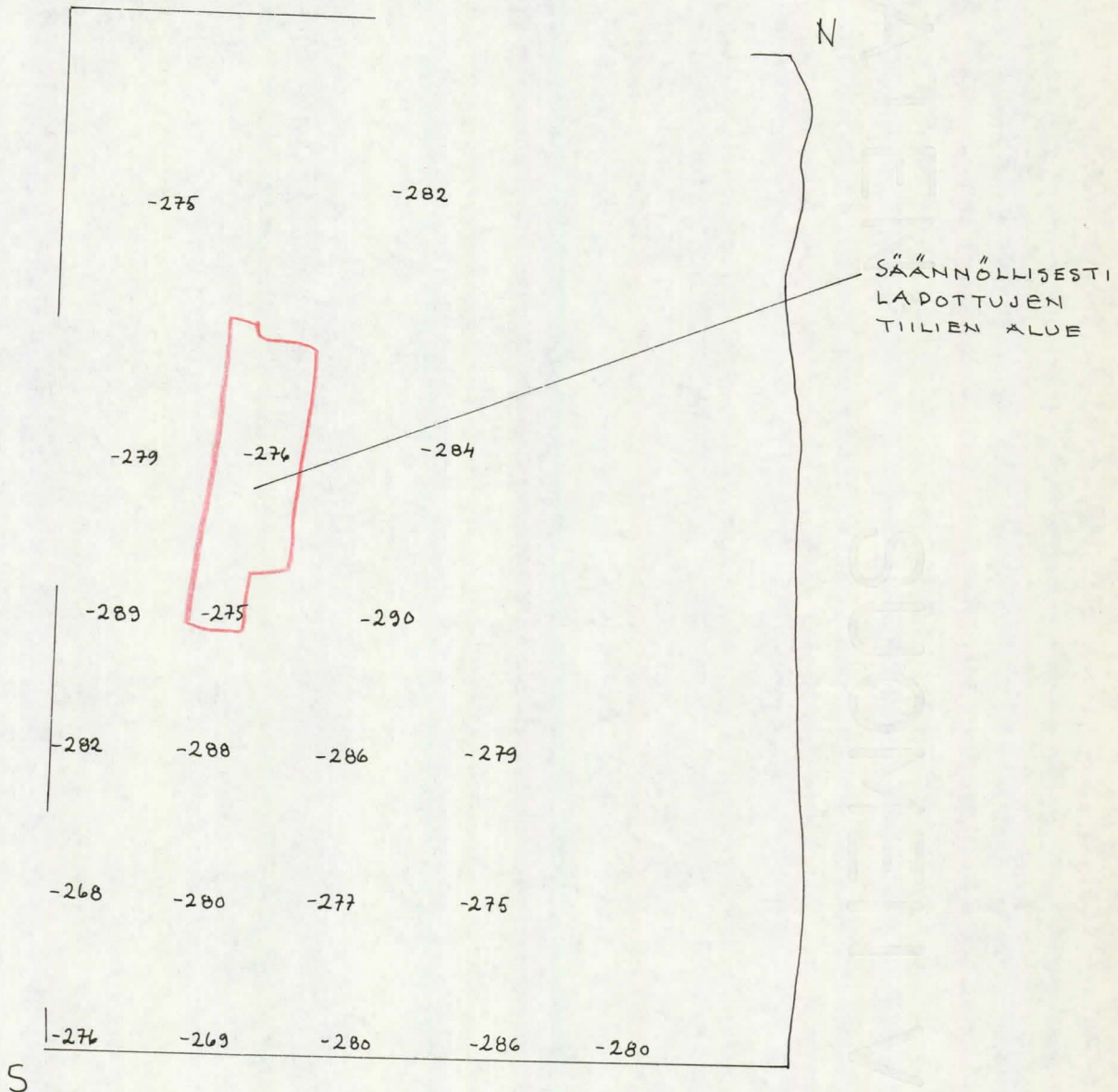
- ⑤ = MUDOTILI
- ⑥ = LAASTIA

1:50

17.12.1960

ELIAS HÄDÖ

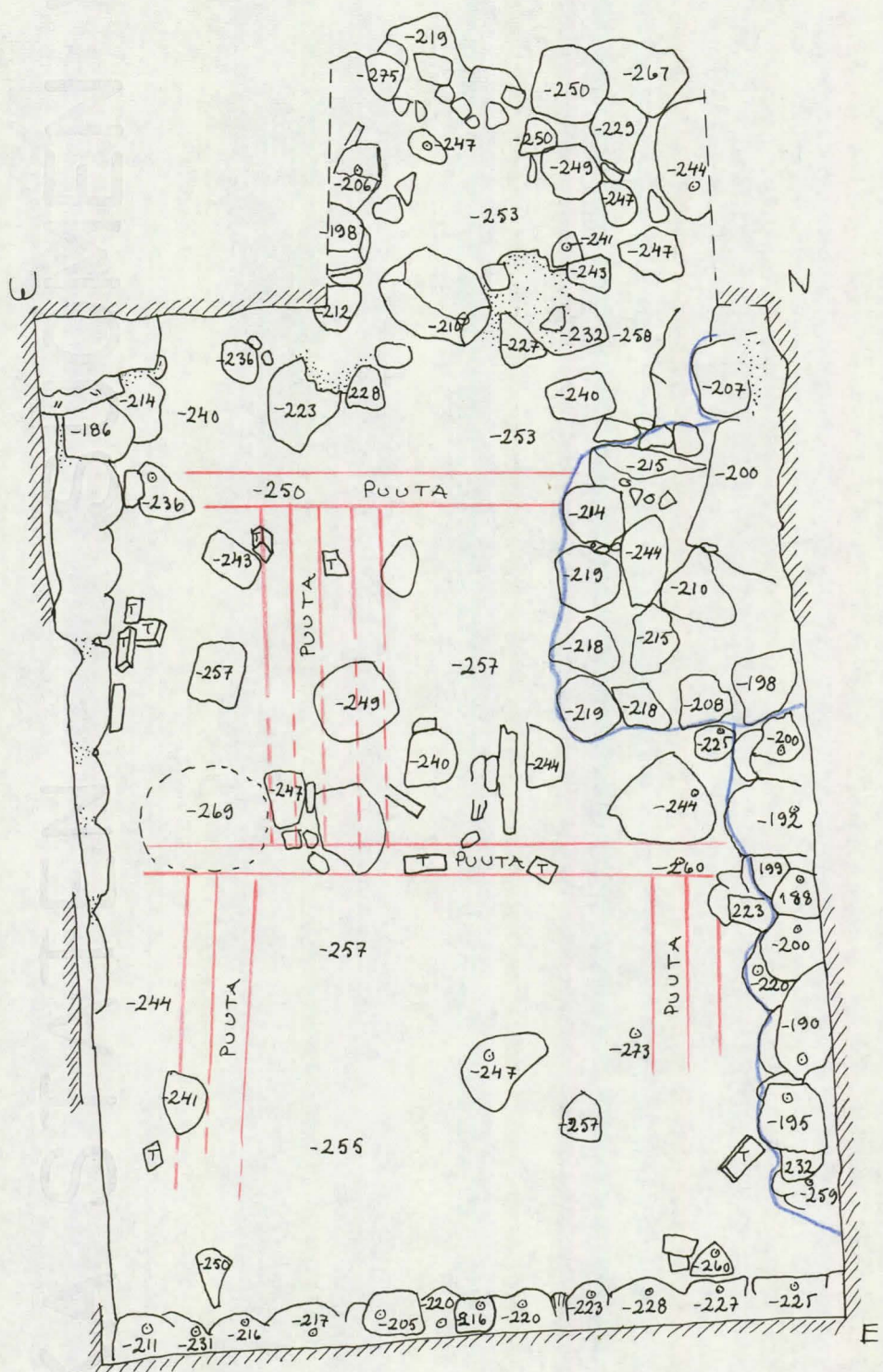

1:50

17.12.1960

ELIAS HÄRÖ

HUONE 13. PIRROS 1. Lattia kalkkikerroksen poistamisen jälkeen. Täljennös tutkimuspiirroksestä.

— Poistettu myöhäinen kivilatomus.
 — Lautalattian jätteet.

1:50
 17.12.1960

Huone 13 koillisseinässä olevasta ikkunakomerosta poistettiin 1800-luvun muuraus. Esille tuli harmaakivinen murtopinta. Tämä laasti oli harmahtavaa, hiekkapitoista ja muuraus-täytteenä oli käytetty tiilen palalasia.

Ikkunakomeron laessa oli 1800-luvun muurauksen alla tiili-muurausta, joka oli suoritettu vihertävällä savilaastilla, jossa oli suuria kalkkijyviä. - Tämän alla taas oli paikoi-tellen valkealla laastilla muurattuja tiiliä.

H U O N E 17 a .

K. Drake 1960

Huone 17 a.Heinäkuu 1960.

Käytävän 17 a luoteisseinän keskikohdan alapuolella olevan porttikäytäväholvin umpeenmuurauksen poistaminen.

N.s. välikerrosta muodostaessa 1726-1728 korjausten yhteydessä käytävän 17 a lattiataso alennettiin n. 40 cm. Tällöin purettiin se osa sisäpihasta huoneeseen 5 johtavan porttikäytävän holvia jotka oli uuden lattian tiellä ja varustettiin käytävä uudella holvilla jonka lakikohta oli n. 75 cm alempana. Huoneen 17 luoteisseinän sisäpuolelle jäänyt osa vanhaa holvia muurattiin umpeen puolen tiilen vahvuisella muurauksella. Tämä muuraus lepäsi uuden holvin päällä ja oli samassa luotitasossa kun h. 17 a luoteisseinä.

Umpeenmuuraus poistettiin 9.7.1960. Sen ulkopinta oli tasoi- Piirros 1 ja
tettu savilaastilla, ja samalla laastilla oli varsinainen 2
muurauksin suoritettu. Muuraukseen oli käytetty vanhoja tiiliä, malli 28 x 14 x 10. Umpeenmuurauksen takana oleva tila oli tyhjä. Uuden (1726-28) holvin päällä oli n. 2-3 cm paksuinen, tasoitettu savilaastikerros. Näkyviin tulleessa vanhassa holvissa ja sen luoteisseinämässä oli vanhan mustuneen rappauksen jäännöksiä.

Muurauksen avaamisen filmasivat herrat Welin ja Flemming.

Huone 17 a. Sisäpihalta tulevien portaiden yläosan umpeenmuurauksen purkaminen.

Lokakuu 1960

Huoneen 17 a lounaisosassa olleet portaat paljastettiin niitä niiden yläpäästä peittäneestä umpeenmuurauksesta. Muuraus oli syntynyt kahdessa vaiheessa: suunnilleen portaiden keskivälissä oli alinna hiililaastilla sidottua muurausta, jolla oli täytetty askelmia siten, että luoteeseen (linnanpihalle) päin muodostui sileä pinta. Tältä puolelta muurauksen korkeus oli n. 60 cm, eli 5 tiiliriviä. Muurauksen ylätaso +185. Hiililaastimuurausta oli korotettu kahdella savilaastilla muuratulla tiilirivillä, jolloin umpeenmuurauksen ylätaso oli +208.

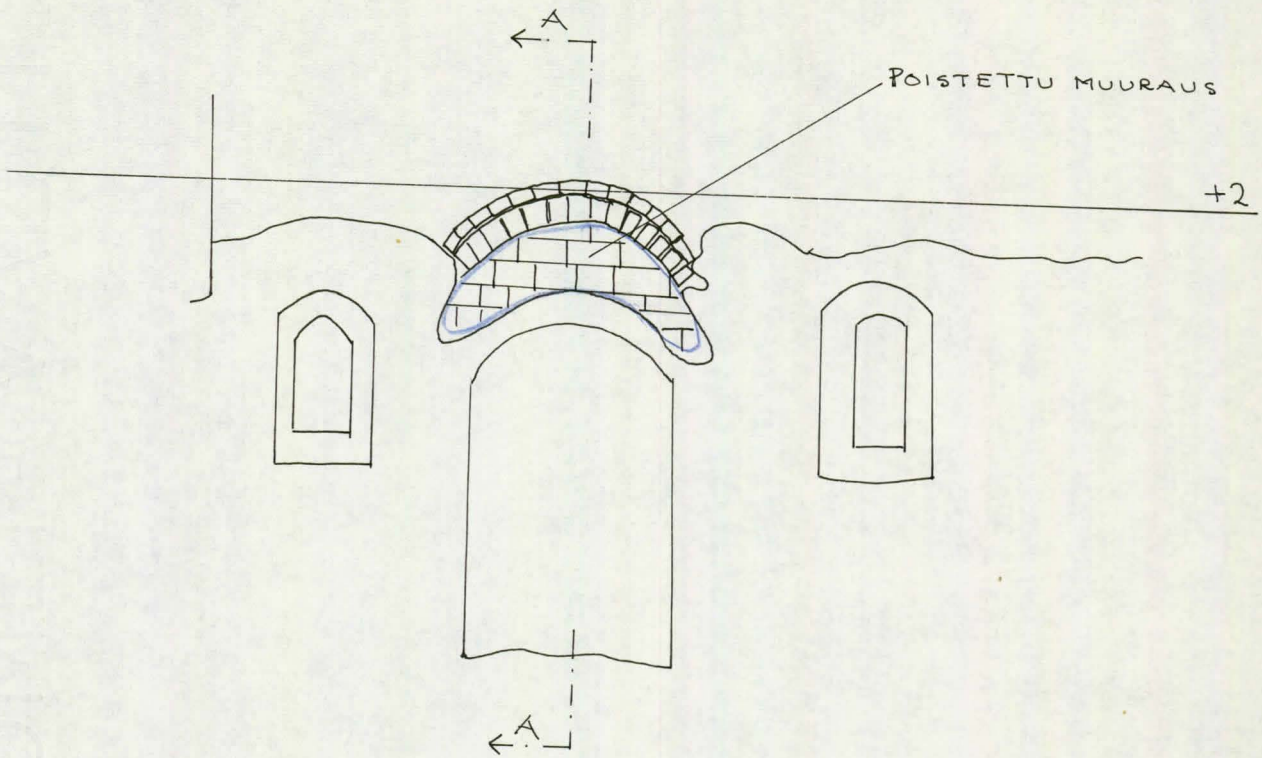
Vert. muist.
panot v. 1959
tutkim. piirros toukok.
1959.

Muuraukseen käytetyt tiilet olivat enimmäkseen vanhoja mittoja:

28 x $13\frac{1}{2}$ x $9\frac{1}{2}$	27 x 14 x $9\frac{1}{2}$
28 x 12 x 9	28 x 13 x 9
27 x 12 x $9\frac{1}{2}$	29 x $12\frac{1}{2}$ x 10

Umpeenmuurauksen alta paljastuneitten portaitten askeltiilet olivat pahasti kuluneet.

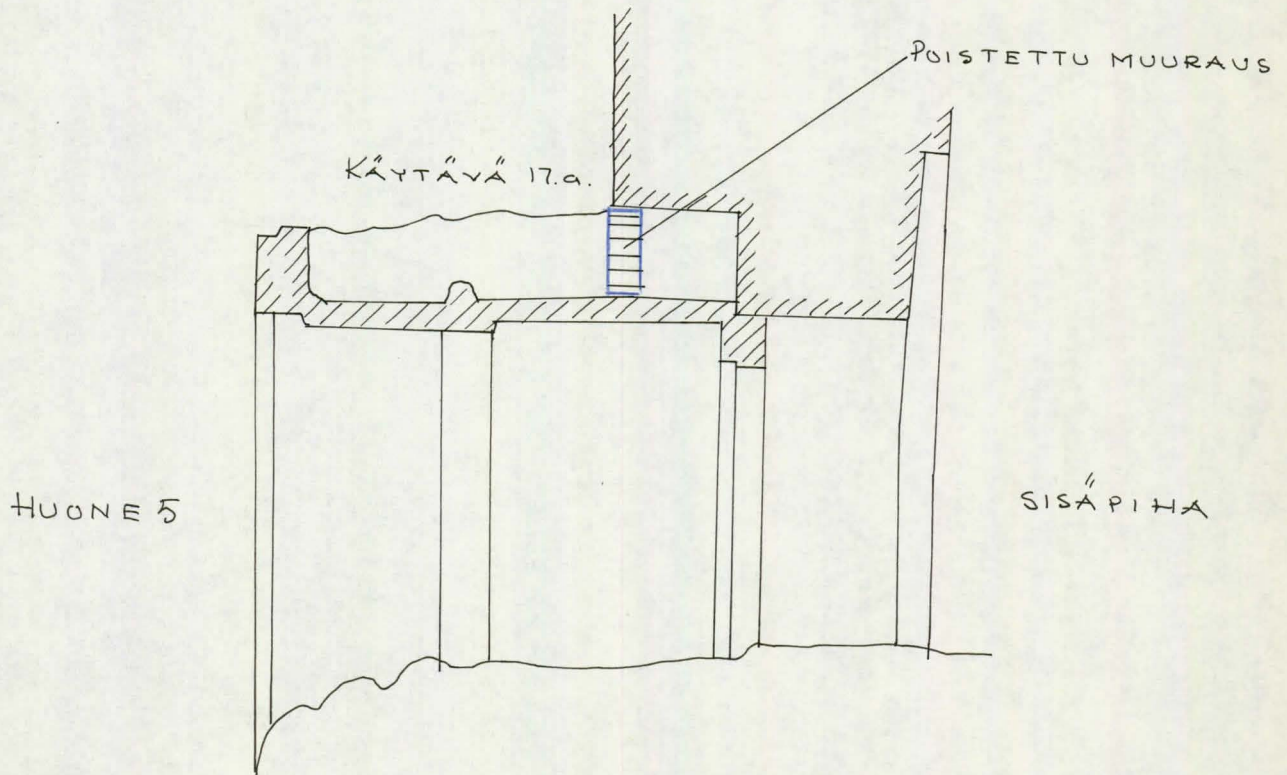
HUONEEN 5 PORTTIKÄYTTÄVÄN HOLVIN UMP. MUUR. POISTAMINEN.

K. DRAKE.

HUONE 17 a.

PIIRROS 2.

H U O N E 18 .

H. Lilius

10-15.5.1960.

HUONE 18 luoteisseinän koillispuolelta poistettiin 1800-l. reveteerausmuurausta $\Delta+570$ cm ja $\Delta+452$ cm väliltä n. m leveydeltä. Poistetun reveteerauksen lounaisseinä oli n. 110 cm päässä H 3:sta nousevan poikkiseinän sisäreunan kohdalla kulkevasta luodosta.

Poistetun reveteerauksen alta paljastui vanhempaa muurausta, joka paikoitellen oli n. 0,3 cm paksuisen slammauksen peitossa. Tätä peitti muutamain paikoin ohut (n. 0,1 cm) 1700-l. vihreä savilaastikerros.

Paljastunut seinäpinta jakautuu kahteen vyöhykkeeseen:

VYÖHYKE I: (Piir. 1) Se rajoittuu $\Delta+570$ ja $\Delta+488$ cm välille. Sen saumat ovat harjasaumoja ja niissä on sinertävä väri. Limitys: Renesanssilimitystä.

VYÖHYKE II: rajoittuu $\Delta+488$ ja $\Delta+452$ välille. Sen saumat ovat työsaumoja ja värittömättömiä. Tästä vyöhykkeestä puuttui slammaus tyystin. Limitys: munkkilimitystä; tosin ylin tiilirivi käsitti ainoastaan juoksutiilejä.

Vyöhykkeiden taitekohdassa on ilmeisesti ollut lattiata-son yläreuna.

Tiilien koko:

28,5 x ? x 10 cm

27,5 x ? x 9,5 "

? x 14 x 9 "

? x 13,5 x 9,5 "

Poistetun 1800-l. reveteerauksen alareunasta alkoi 1700-l. reveteeraus ($\Delta+452$). Tämä oli 1700-l. slammauksen peitossa. Slammauksen kalkkikerroksen alla oli tasoittava savilaastikerros.

Käytetyt tiilet olivat sekä vanhoja, että uusia. Myös rikkonaisia tiilejä oli reveteerauksessa.

Tiilien koko:

- 32,5 x ? x 8,5 cm
- 31 x ? x 7,5 "
- 31,5 x 15 x 7,5 "
- ? x 15 x 8,5 "
- 31 x 14 x 10 "

Muurauksen välissä oli akanoitu.

Tämä 1700-1. reveteeraus poistettiin. Se ulottui n. $\Delta + 388$ cm.

Reveteerauksen alta paljastui tiilimuurauspinta, jonka alareunan tiilirivit olivat rikkomaisia. - Limitys oli hie- man epäsäännöllistä: yksi rivi munkkilimitystä, yksi rivi juoksu- yksi rivi sidetiiliä. Laasti oli valkeaa, kalkkipi- toista. - Tiilimuurauksen alapuolella oli vielä $\Delta 424-398$ cm välillä harmaakivivyöhyke, joka oli muurattu samalla laastilla kuin edellinen.

(Piir. 2)

1700-1. poistetun reveteerauksen alapuolella oli tiili- verho samaa muurausta kuin reveteerauksen alta paljastunut muuraus.

Korkeudella $+435$ cm, jossa tiilet olivat rikkonaisia on ilmeisesti ollut seinäpykälä, jonka päällä lattiapalkit ovat olleet.

Korkeudella $+588$ kulki pitkin koko luoteisseinän erään- lainen raja, jonka alapuolella olevanseinäpinta oli mustunut. H. 17 puolella seinä vaikutti nokeentuneelta, mutta H. 18 puolella taas mustunaisuus näytti väriltä, joka oli valunut.

KAAKKOISSEINÄSTÄ poistettiin koillisnurkasta lukien n. 800 cm leveydeltä 1800-luvun reveteerausmuurausta n. $\Delta +445$

cm ja $\Delta+550$ cm väliltä (vrt. tutkimuspiirros H. 3, 4, 5, 16, 17, 28, 39/1959) Piir. 3.

$\Delta+445$ cm alapuolelta alkoi 1700-luvun reveteerausmuuraus.

Paljastanut pinta muodostui rikkonaisesta tiilimuurauksesta. LIMITYS: $\Delta+445-470$ cm välillä. Se oli MUNKKILIMITYSTÄ, $\Delta+470-550$ cm. Se oli RENESANSSILIMITYSTÄ.

Tiilien koko:

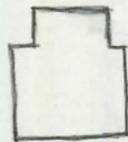
27 x ? x 10 cm

? x 15 x 10 "

LAASTI oli munkkilimityksen kohdalla ruskehtavaa ja hiekaista, renesanssilimityksen hiililaastia.

M Muuripinnassa oli kaksi lattiapalkin koloa. Kolo I oli n. 43 cm seinän koillisreunasta lounaaseen ja kolo II n. 795 cm samasta paikasta. Kolot olivat korkeudella $+470$ cm.

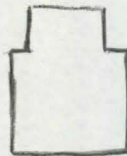
KOLO I oli n. 160 cm syvä ja siinä oli erilaista täytettä: ohutta hiekka, akanoita. Kolon leveys oli n. 31 cm, koko korkeus n. 35 cm.

Kolo I:n muoto.

1:20

KOLO II oli n. 150 cm syvä ja siinäkin oli täytettä.

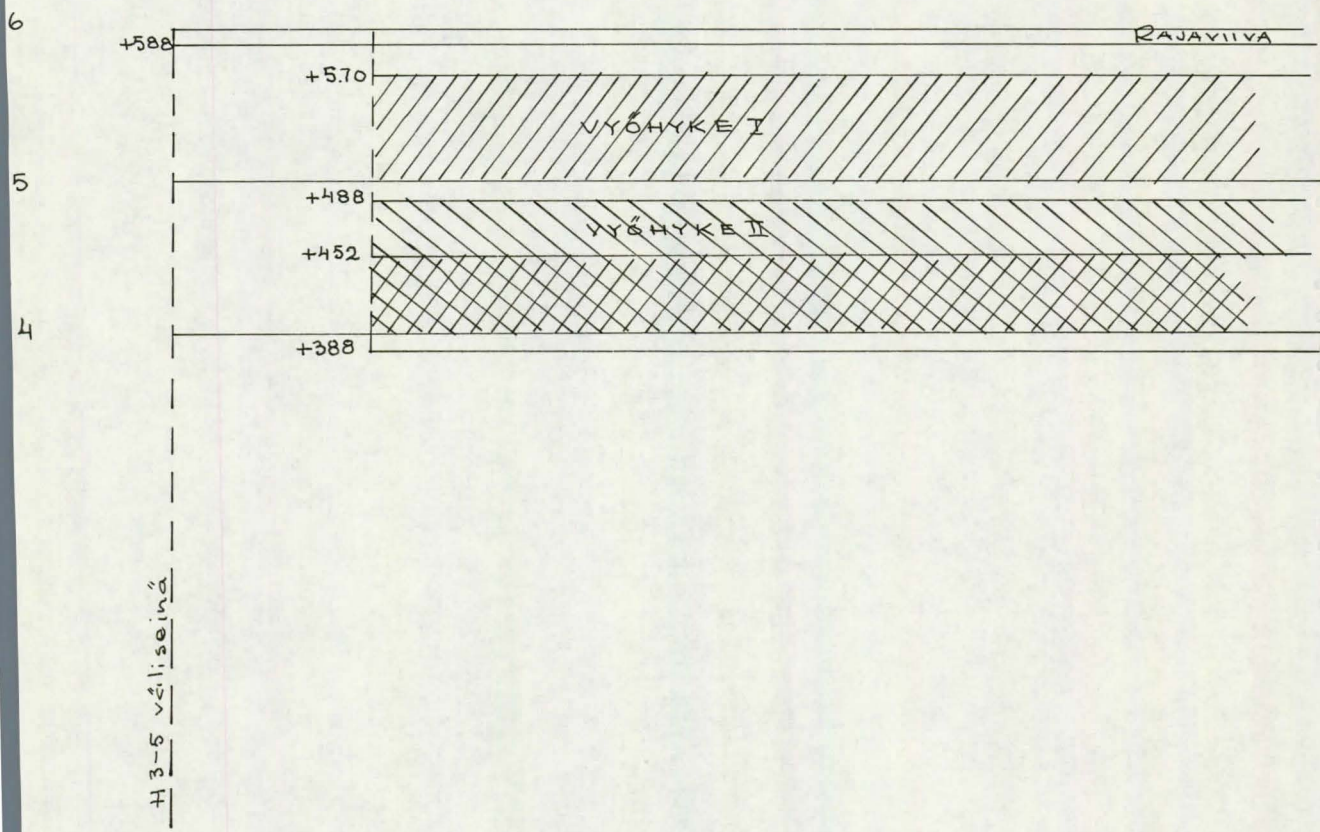
Kolo II:n muoto.

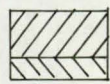
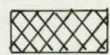
1:20

K Kaakkoisseinän koillispäässä olevasta ikkunasta poistettiin myös 1800-luvun muuraus. Esille tullut pinta oli kaksinkertaisen, valkean ja sinisen slammauksen peitossa.

H: 10 LUOTEISSEINÄN REVENTEERAUSMUURAUKSET

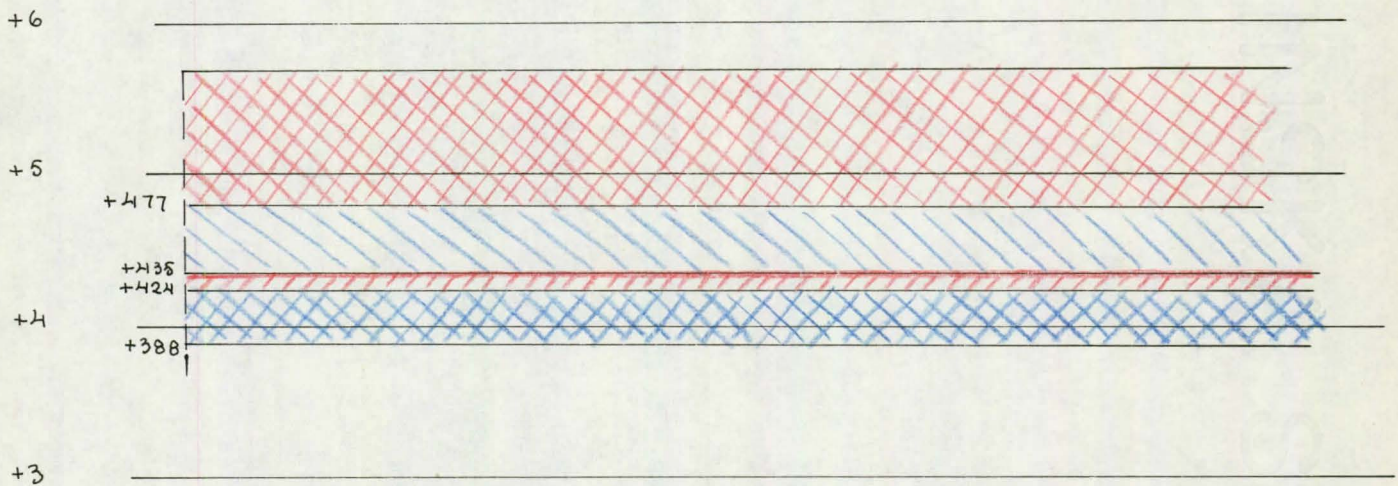
Piirros 1

- = POISTETTU 1800-LUVUN MUURAUUS
- = " 1700-LUVUN REVETEERAUS.

H:18 LUOTEISSEINÄN LIMITYKSET

Piirros 2.

= HARMAAKIVIMUURAUUS

= RIKKOKAINEN SIDETILIIRIVI

= MAHD. SEINÄPÄÄLÄN SIJAINTI

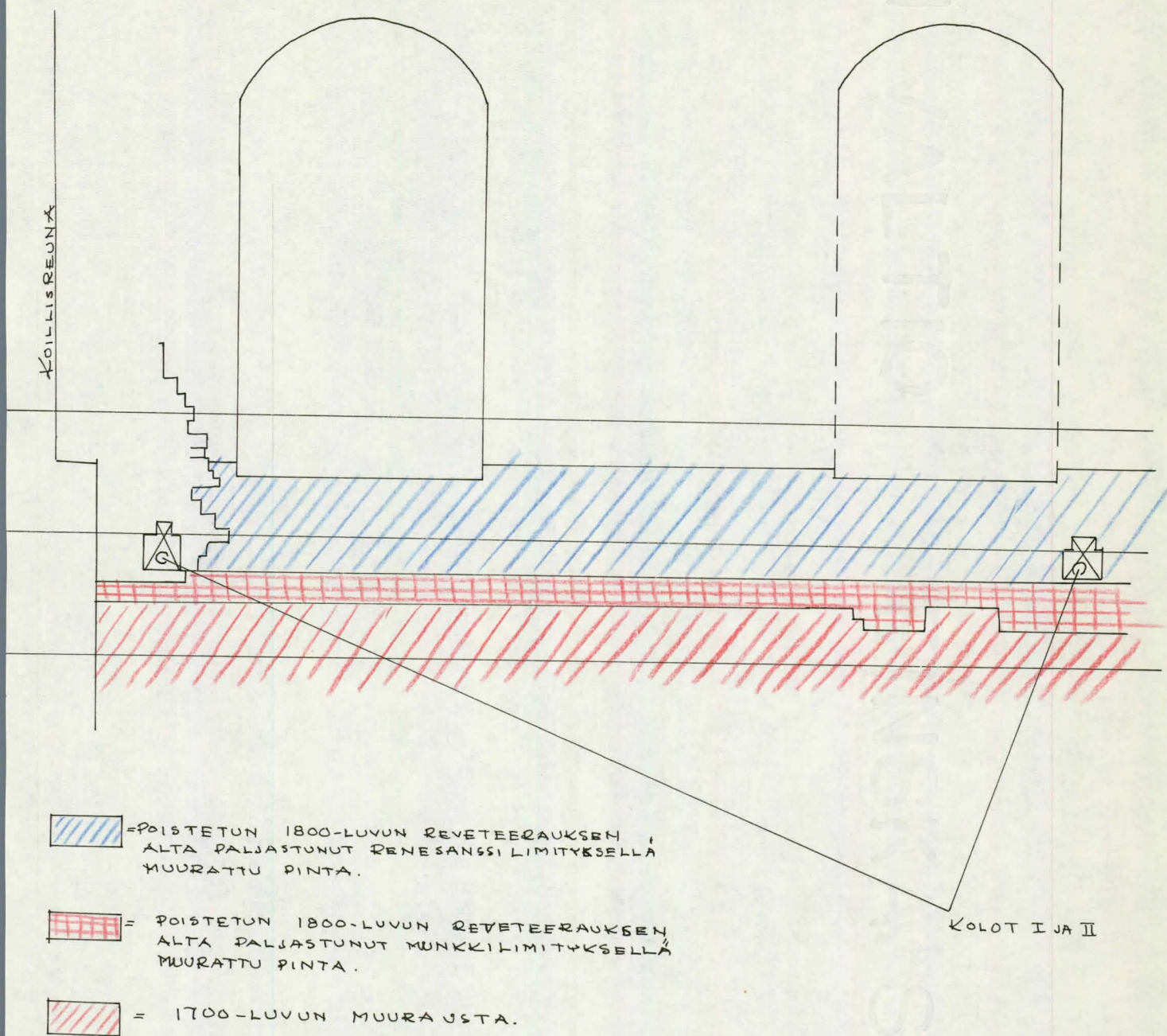

= MURREKILIMITYSTÄ

= RENESSANSELIMITYSTÄ

KUVA 3.

H U O N E 24 .

30.8.1960. Elias Härö

Huone 24. Lounaisseinän koillinen ikkunakomero.

Purettiin vanhaa ikkunaa vankila-ajalla laajennettaessa syn- 15.8.1960
tyneet muuraukset. Todettiin, että alkuperäisen, hiililaas-
tilla muuratun ikkunakomeron seinämiä, holvia, muuripenkkejä
ja pohjaa oli säilynyt vain osittain; kaakkoispuolella h. 24
sisäseinästä lukien 130 cm matkan ja luoteispuolella n. 95
cm matkan. Tästä ulospäin paljastui vankila-aikaisen muu-
rauksen alta soralaastilla sidotun muurauksen murtopinta.

Ikkunakomeron kohdalle huoneesta 9 tulevan ilma-aukkoa oli
muutettu savilaastia käyttäen (Nordenbergin aikana). Ikkunan
todennäköisesti 1500-luvulla avattaessa oli tämä kanava mah-
dollisesti joko suljettu tai ainakin sen suuntaa oli muutet-
tu ja suu laskettu alemmaksi, ensimmäisen kerran. Nyt pal-
jastui vankila-aikaisen muurauksen alta tämän savilaastia
käyttäen muuratun kanavan luoteisseinä n. 30 cm päässä ulko-
seinästä ja jatkui siitä viistoon alas kanavan vanhaan sei-
nämään yhtyen n. 130 cm matkan. Tämä seinämä merkittiin en-
nen sen purkamista tehtyyn tutkimuspiirrookseen. Sen alta
paljastui keskiaikainen murtopinta.

Vert. tutkim.
piirros elok.
1960 ja valo-
kuvat 1286-
1287.

Edelleen kävi ilmi, että ulkoseinämuuri tällä kohdalla poik-
kesi tavallisesta valumuurijärjestelmästä. Uloimpana oli 45-
47 cm leveä vaalealla soralaastilla muurattu tiilimuuri, jo-
ka ulkopuolelta oli munkkilimityksessä, mutta joka oli ta-
sainen myös sisäpuolella ydinmuuria vasten; ts. tiiliverho
ja harmaakivitäyte eivät olleet keskenään sidottuja. Vasta
tasolla +7,65 kulkeva sidetiilirivi muodosti tällaisen si-
teen ja samalla rajan kohden eri muurauslaastin välillä.

Ylempänä ollut laasti oli nim. harmaata soralaastia ja sisäl-
si vähemmän kalkkipilkkuja.

En. tiilimuurin sisäpuolella ollut harmaakivinen ydinmuuri oli muurattu vaalealla, tiiliseinän laastia hienorakeisemmalla hiekkalaastilla. Kuitenkin avatun aukon pohjassa n. tasolla +5,20-+5,30 tuli vastaan erittäin korkealla soralaastilla sidottua muuria ja sen alta n. 20-30 cm päässä sitä hienorakeisemmalla soralaastilla sidottua muuria. Täten aukossa voitiin erottaa 7 eri lajia vankila-aikaa vanhempia laasteja.

Mitään jätteitä paikalla mahdollisesti harmaakivilinnan tai jonkin varhaisen tiilivaiheen aikana olleesta ampumakäytävästä ei löydetty.

Aukosta kaakkoon lähtenyt, vinosti pystyyn asetettujen tiilien rivi lienee ollut muurarin päähänpisto; mitään konstruktivistä merkitystä sille ei voitu löytää.

HUONE 26 . LATTIANKAIVAUS .

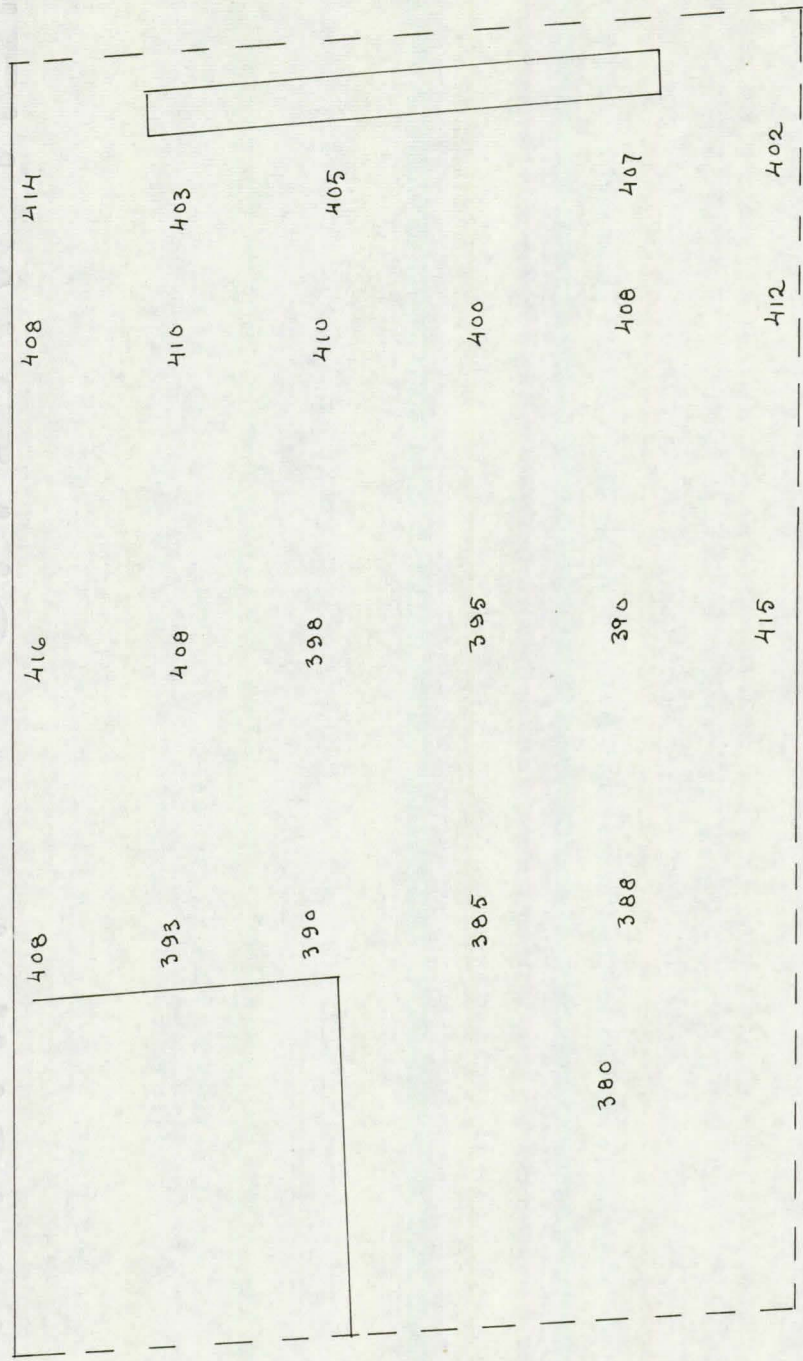
Huone 26. Lattia.

Kaivauksen alkaessa oli esissä edellisen syksyn jäljeltä 16.9.1960
kerrostuma nyrkinkokoisia ja vähän pienempiä kiviä. Ne ajete- Piirros 1
tiin pois. Niiden alta ja seasta tuli esiin tumma täytemaa,
joka sisälsi tuhkaa, soraa, laastinmurua, tiilen- ja lasin-
paloja. Sitä seulattaessa löydettiin useita keskiaikaisia Vert. irto-
brakteatteja, joista useimmat olivat kuluneita ja huonossa löydöt 26.1-
kunnossa. Täytemaan seassa oli runsaasti samanlaisia kiviä, 12/60.
kuin em. pintakerroksessa. Kaikki tämä täytemaa kauhottiin
pois alkaen koillisseinustalta ja saatiin esiin kivikerrok-
sen pinta. Nämä kivet olivat alussamainitun kerroksen kiviä
suurempia, keskim. n. 30 cm. Siellä täällä oli niitä sidottu
mahdollisesti päälle kaadetulla, harmaalla, hauraalla laas- Vert. tutkim.
tilla. Kivet merkittiin tehtyyn tutkim. piirrokseen jonka piirros.
jälkeen ne poistettiin. Näytti ilmeiseltä, että alimpana
olleet suuremmat kivet, tumma täytemaa ja pinnalla ollut kivi-
kerros kuuluivat samaan rakennusvaiheeseen.

Poistetun kivikerroksen alta paljastui tiiliholvin laki ja
holvintyvien kivitäyte. Kivitäytettä ladottaessa käytetty
laasti näytti samanlaiselta kuin ylempänä tavattu, kivien
päälle kaadettu laasti.

Seinien paljastuneita alaosa ei tässä yhteydessä tutkittu
tarkemmin.

Pirros 1.

1:50

17.12.1960.

Eliay Háró.

HUONE 29 . LATTIAN KAIVAUS .

H. Lilius.

E. Härö.

4.5-25.5.1960.

HUONE 29 lattian kaivausta jatkettiin 25.5.60.

Aluksi poistettiin huoneen poikkikulkevan 1800-luvun tukikaaren koillispuolella ja n. 50 cm sen lounaispuolella oleva lattiantäyte. Tämä täyte oli tullut tähän mainitun kaaren muuraamisen yhteydessä. Täytteessä ei voinut havaita kerrostumia. Se sisälsi runsaasti tiilejä ja palasia, puunpalasia, tuohta sekä ohutta santaa.

Piir. 1

Tiilien koko:

- 32 x 15,5 x 6,5 cm
- 28 x 14 x 11 "
- 26 x 11,5 x 10 "

1. Kun yllä kuvattu täyte oli poistettu, ryhdyttiin lattian muuta osaa kaivamaan. Täällä oli päällimmäisenä n. tasolla +4,30 m 10-15 cm paksu kerrostuma, joka koostui etupäässä laastista ja tiilenpalasista. Kerrostuman pinta oli kuitenkin niin heikko, ettei kerrostumaa voinut saada ehjänä esille. Kysymyksessä oli ilmeisesti tiililattian alaisesta tukikerrostumasta.

2. Tiili- ja laastikerrostuman alla oli täytemaata, joka koostui ohuesta hiekasta, rakennussorasta ja puunpalasista. Kerrostuma oli n. 5-10 cm paksuinen.

3. Edellä kuvatun täytemaan alta paljastui kerrostuma, joka sisälsi laastia, tiilenpalasia ja edellistä vaaleampaa santaa sekä runsaasti hiiltä. Hiili oli keskittynyt etupäässä huoneen länsinurkkaan ja luoteis- ja kaakkoisseinien viereen. Kaakkoisseinässä se oli n. 13 cm levyisenä tasolla +3,87-+3,82 cm ja luoteisseinässä se kulki n. 30 cm levyisenä tasolla +3,92-+4,00-+3,81-+3,94-+3,80 m. Huoneen länsinurkassa se oli levinnyt hieman laajemmalle alueelle. N. 60 cm 1800-l.

Piir. 1

tukikaaresta lounaiseen oli lisäksi n. 70 x 50 suuruinen alue, jonka yläpinnassa (n. +3,97) oli kalkkia, jonka alla puolestaan hiiltä.

Hiilen tummentaman maata paljastui myös lattian keski-osasta, kun yllämainittu ohut rakennussorakerros poistettiin.

4. Hiilikerrostuman alapuolella oli tasolla n. +3,73--+3,76-- +3,71--+3,60 m pinta, joka koostui kellertävästä, savimaisesta hiekasta. Hiekkaa oli ohuelti ja alta tuli esille rakennussoraa. Kerrostuman alapinta oli vaihtelevalla tasolla; se kulki n. +-4,53--+4,27--+4,29--+3,46 cm.

5. Alin kerrostuma käsitti etupäässä tiilenpalasia, jotka suurenvat mitä lähemmäksi holvin lakea tultiin. Lisäksi oli runsaasti laastia, joka sisälsi kalkkia, hiekkaa ja tiilimurskaa ja siitä johtuen oli väriltään punertavaa.

Tiilien koko:

- 29 x 14,5 x 10 cm
- 27 x 14 x 10 "
- ? x 14,5 x 10 "
- ? x 14,5 x 9,5 "

Lisäksi oli täytteessä harmaakiviä, varsinkin holvin tyvessä.

H. 14. Holvin laki paljastui.

Kaikki täytemaa seulattiin (vrt. 29.1-/60.).

Poistamalla lattiatäyte saatiin H. 29 kaikki seinäpinnat samalla kokonaisuudessaan näkyviin.

A. KAAKKOISSEINÄN lounaisosassa n. 55 cm etelänurkasta oli Piir. 2 segmenttikaarinen aukko H. 29 ja 19 välillä. Aukon alareuna oli tasolla +3,51. Holviaukon lakipiste oli tasolla +4,30 m.

Sen pohjalla oli molemmissa pielissä n. 7 cm levyiset olat ja tässä aukon leveys oli ? cm. Muualla oli jänneväli 62 cm. Pielien korkeus oli 50 cm. Holvi oli muurattu juoksutiileillä.

Tiilien koko:

28 x 14 x 9,5 cm

28 x ? x 10 "

28 x ? x 8,5 "

27 x 14 x 10 "

Laasti valkeaa soralaastia.

Pielien limitys munkkilimitystä.

Kaakkoisseinässä oli edelleen kolme rakennustelineen ko- Piir. 2
loa:

1. Yläreuna tasolla +4,73 m. Lounaisreunan etäisyys huoneen etelänurkasta oli n. 1,48 m, leveys 16 cm, korkeus 13 cm ja syvyys 18,5 cm.

2. Kolon yläreuna oli tasolla +4,75 m. Lounaispielen etäisyys etelänurkasta oli 2,78 m. Kolon leveys oli 17 cm, korkeus 13,5 cm ja syvyys 15,5 cm.

3. Kolon yläreuna oli tasolla +4,77 m. Lounaispielen etäisyys etelänurkasta oli 4,23 m. Kolon leveys oli 16 cm, korkeus 13 cm ja syvyys 15,5 cm.

Kaikkien kolojen seinämöt olivat erittäin säännölliset.

Kaakkoisseinän muuraus, joka oli suhteellisen hyvässä kunnossa oli muurattu etupäässä munkkilimityksellä. Muutamien kohdin esiintyi kuitenkin poikkeuksia.

TASOLLA +4 m, etelänurkasta n. 1,17 m koilliseen alkoi Piir. 2
H. 29/19 välisen aukon koillispielen tyvestä limitys, joka käsitti kyljellään olevia tiilejä n. 1,27 m verran. Tästä edelleen koilliseen oli säännöllistä munkkilimitystä. Tämän säännöllisen tiilirivin alla oli kuitenkin tiilejä jotka oli

hakattu ohuiksi (alkoi n. 2,44 m etelänurkasta) ja nämä ta-
soittivat sen korkeuseron, joka kyljittäisistä tiilleistä
muuraukseen oli tullut. Tämä "vapaapaksuinen" tiilirivi lop-
pui n. 5,32 m etelänurkasta.

H. 29 puolella ei seinässä ollut vastaavanlaista muurausta.

TASOLLA +3,52 m eli H. 29/19 välisen aukon alareunassa
oli vastaavanlainen kyljittäinen tiilirivi. Tämä alkoi ete-
länurkasta ja sitä jatkui n. 2,05 m koilliseen.

TASOLLA +3,30 alkoi etelänurkasta n. 3,5-6 cm ulkoneva Piir. 2
olka, joka loppui 1,67 m päässä samasta nurkasta. Olka jat-
kui tasolla -3,36 20 cm levyisenä 3,26 m päässä etelänur-
kasta yhtyen seinään 4,52 m päässä samasta peitteestä.

TASOLLA +3,22 oli vastaavanlainen olka, joka ulkoni sei-
näästä 7,5-10 cm levyisenä alkaen huoneen itänurkasta loppuen
n. 1,75 m päässä siitä.

TASOJEN +3,45-+4,10 m välillä oli n. 35 cm levyinen muu- Piir. 2
raus huoneen etelänurkasta lukien, jossa sidetiilet olivat
yhdessä rivissä (kuten renesanssilimityksessä) seinän pinnan
vertikaalitasossa, mutta juoksutiilet olivat seinän pinnasta
sisäänvedettyjä. Kysymyksessä on suunnitellun väliseinän
liitoskohta.

TASOJEN +3,70-4,32 m välillä oli seinän itänurkassa n. 75
cm levyinen muuraus, joka myös oli suunnitellun väliseinän Piir. 2
liitoskohta.

1800-luvun tukikaaren alapuolella oli tasolla +3,52 ja
+3,22 välillä n. 50 cm levyinen 1800-luvun paikkausmuuraus, Piir. 2
joka poistettiin. Paljastui rikkonainen seinäpinta.

Kaakkoisseinän tiilien koko:

28 x ? x 9,5 cm

26 x ? x 9,5 "

? x 14 x 9,5 "

? x 14 x 10 cm

Laasti oli soralaastia ja saumat sileät ja huolitellut.

B. LOUNAISSEINÄN ylätaso kulki $\Delta+4,35$ m. Tämä oli rikkonainen

ja siitä putosi kaivauksen aikana edelleen muutama tiili. Piir. 1

Lounaisseinä ei ollut muurausliitteessä viereisten seinien kanssa. Etelänurkassa kaakkoisseinä työntyi lounaisseinään ja länsinurkassa lounaisseinä meni luoteisseinän sisään.

- Seinästä erottuivat seuraavat vyöhykkeet:

I VYÖHYKE alkoi seinän ylätasosta $\Delta+4,35$ m ja vyöhykkeen Piir. 3
alareuna oli $\Delta+3,87$ m. Tämä osa seinää käsitti muurauksen, joka oli tehty munkkilimitystä käyttäen.

Tiilien koko:

29 x ? x 10,5 cm

25 x ? x 9 "

? x 14 x 10 "

Saumat olivat sileitä ja ne peittivät paikoitellen tiilien reunoja.

VYÖHYKE II oli tasojen +3,87-+3,42 välillä. Tämä vyöhyke oli muurattu renesanssilimityksellä. Tasolla +3,64 m oli olka, jonka muodosti seinästä n. 0-2 cm ulkoneva juoksutiilirivi. Tämän alla olevan sidetiilirivi ulkoni edelleen n. 3 cm.

Tiilien koko:

28 x ? x 10 cm

? x 14 x 10,5 "

VYÖHYKE III oli tasojen +3,42-+3,12 välillä. Tämä käsitti harmaakivimuurauksen. Vyöhykkeen yläreunassa oli muutama juoksutiili, jotka peittivät harmaakivimuurausta.

. LUOTEISSEINÄN ylätaso oli $\Delta+4,27-4,30$ m. Rakenteeltaan se oli säännöllinen.

Piir. 4

Tiilien koko:

29,5 x ? x 10 cm

29 x 14 x 10 "

28,5 x ? x 10 "

? x 14 x 10,5 "

Limitys munkkilimitystä.

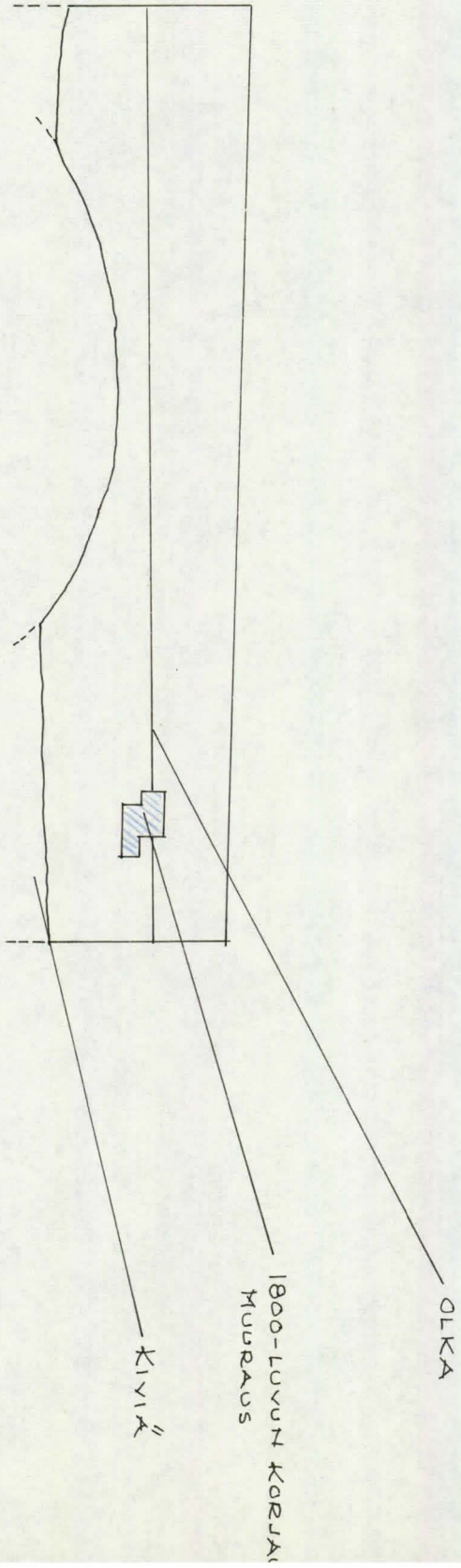
Laasti soralaastia.

TASOLLA +3,80 m-+3,77 m ulkoni seinästä olka n. 1,5-4,5 cm levyisenä. Se alkoi länsinurkasta, mutta painui seinän tasoon pohjoisnurkassa.

Huoneen poikkikulkevan 1800-luvun tukikaaren alla oli 1800-luvun korjausmuuraus, joka poistettiin.

Paikoitellen oli luoteisseinä nokentunut.

HUONE 29 LUOTEISSEINÄ

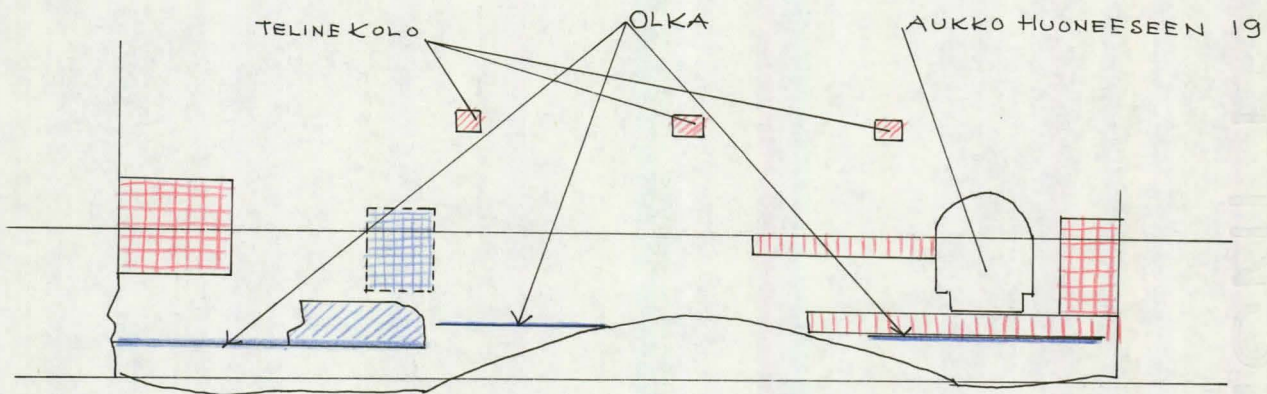

Piirros 4

HUONE 29

KAAKKOISSEINÄ

Piirros 2

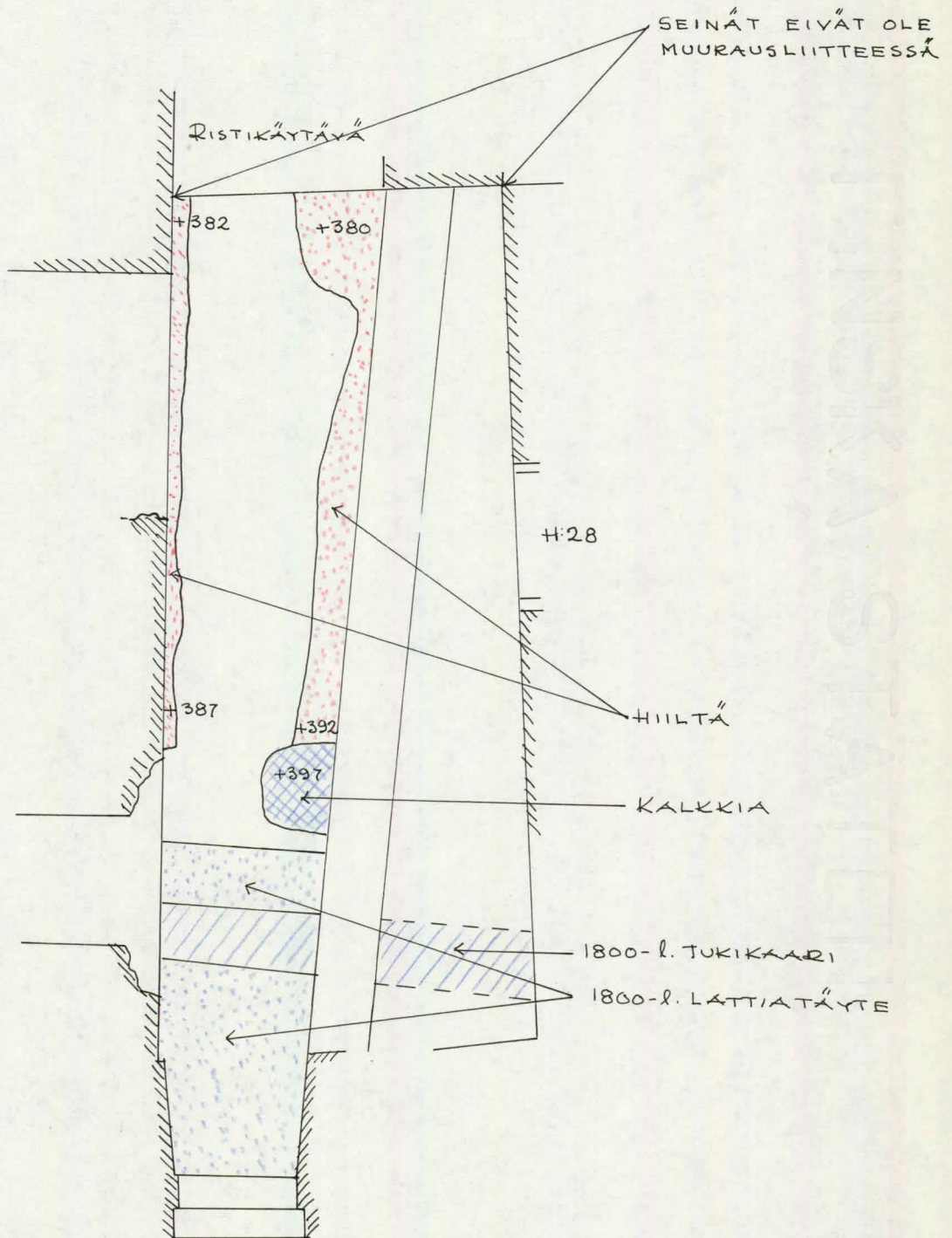

- SUUNNITeltu VÄLISEINÄ
- SIDETIILIRIVI
- 1800-LUVUN TUKIKAARI
- POISTETTU 1800-LUVUN PAIKKAUSMUURAUS
- TELINERKOLLOT

1:50

ELIAS HÄRÖ

Piirros 1.

H U O N E 32 .

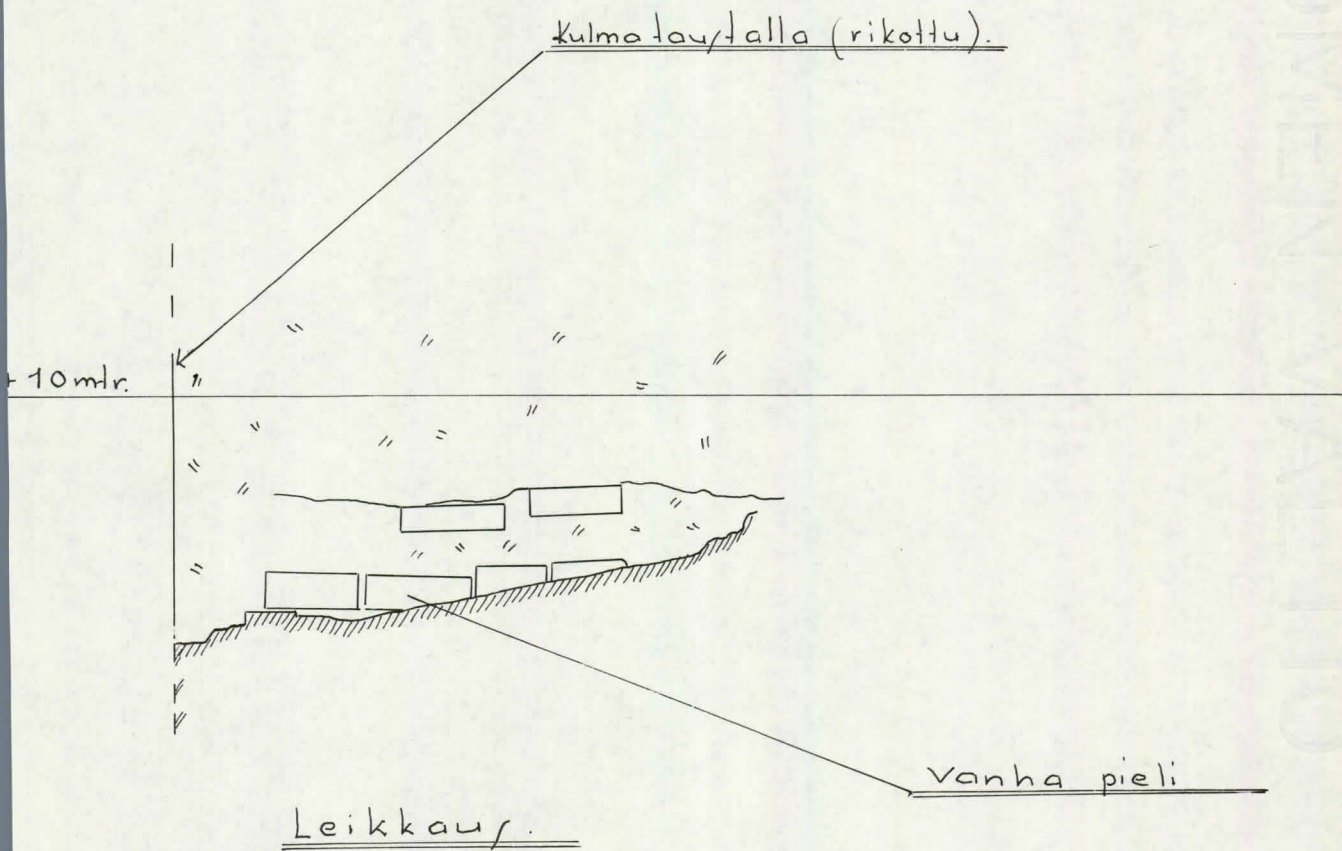
H. Lilius

16.5.1960.

HUONEEN 32 lounaisseinän keskivaiheilla sijaitsi 1800-luvun ikkunakomero. Sen alareuna oli $\Delta+9,65$ m ja yläreuna $\Delta+10,47$ m ja komeron leveys oli 1,47 m.

1800-luvun muuraus poistettiin. Esille tuli murtopintaa, joka sisälsi sekä tiiliä, että harmaakiveä. Laasti oli valkeaa ja kalkkipitoista. Komeron alaosassa oli jätteitä pie-
listä. Jätteet olivat slammauksen peitossa (vrt. piir. 1).

1800-luvun ikkunakomeron pohjan alta löytyi vanhempi pohja, joka oli tehty tiilistä (vrt. piir. 2).

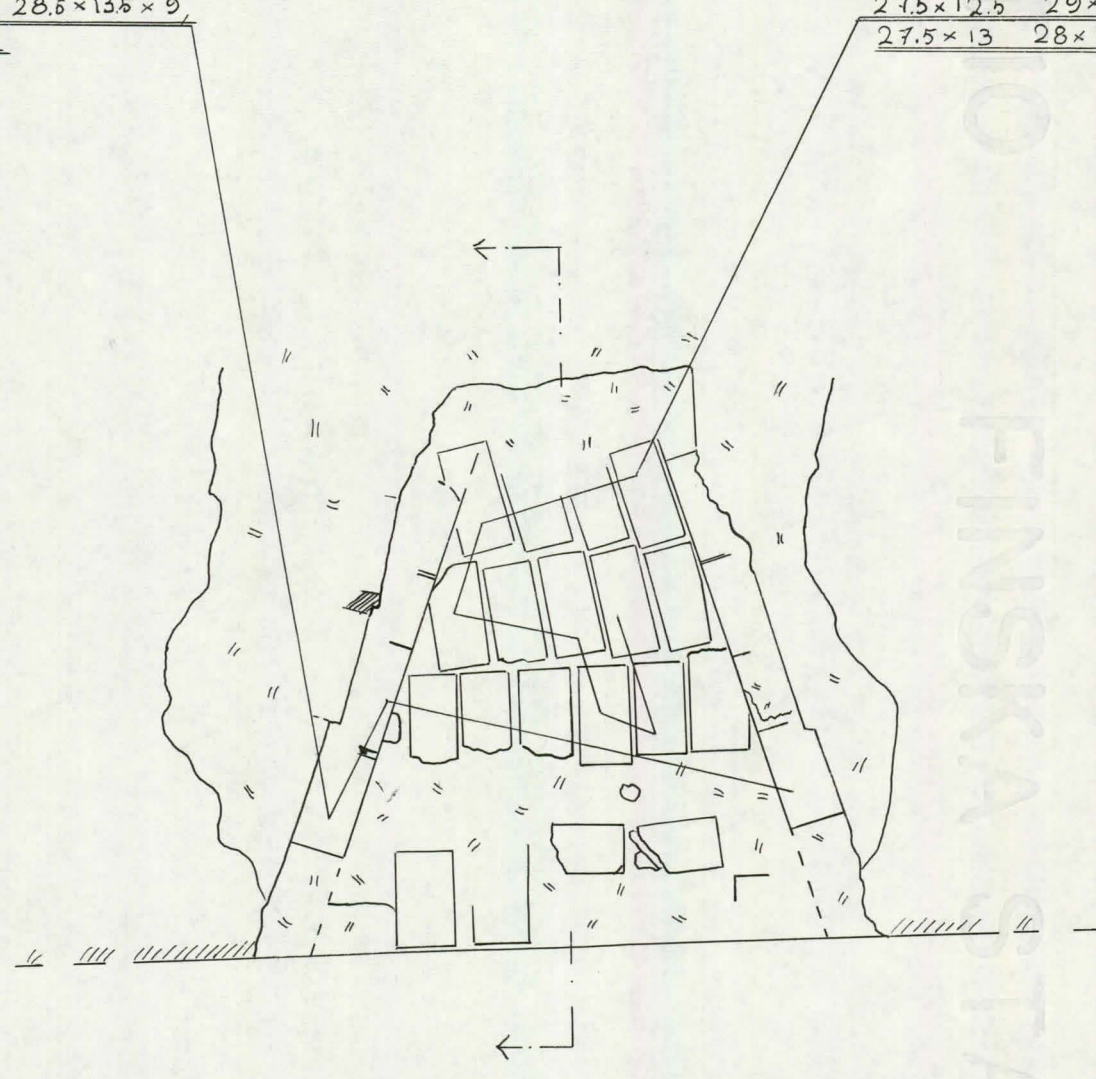

HUONE 32
Lounaisseinän ikkuna
Pohja

Piirros 2. 134

limittoja: (ikk. pilet).
5 x 13 x 9, 28,5 x 13,5 x 9,
5 x 13,5 x 9

Tiilimittoja: (pohja)
27,5 x 12,5 29 x 13 28 x 13,5
27,5 x 13 28 x 14, 27 x 13, 28 x 13

pohjamittaus taso noin + 9.55 mtr.

1:20

HUONE 36 . LOUNAISSAINÄ .

H. Lilius.

24.5.1960.

HUONE 36:n lounaisseinässä oli 1800-luvun uunimuurausta.

Se sijaitsi huoneen etelänurkassa n. 120 cm levyisenä ja koko huoneen korkuisena. Muuraus poistettiin.

Paljastui murtopinta, jossa oli tiiliä, harmaakiviä ja laastia.

Murtopinnan alaosassa oli n. 1 m lattiatason yläpuolella lauta. Tämän yläpuolella oli 1800-l. tukikaari, jolla oli kaksi kaulusta.

Murtopinnassa erottui lisäksi kolme vyöhykettä tasoilla +193, 220 ja 240 m huoneen lattiatason yläpuolella. Näissä kohdissa oli n. 10-15 cm levyiset tiilimurskamuurausjuovat.

HUONE 37. LOUNAISSEINÄ.

H. Lilius.

24.5.1960.

HUONE 37. LOUNAISSEINÄSSÄ n. 90 cm luoteisseinästä kaakkoon oli umpeenmuuraus. Se koostui tiiliverhosta H. 37 ja linnan pihan puolelta ja verhojen välissä oli täytemuurausta. Täytemuuraus sisälsi etupäässä laastia ja tiiliä.

Umpeenmuuraus poistettiin osittain. Esille tuli ikkunakomeron jäte, jonka alareuna oli tasolla +9,89 m. Yläreunan puolestaan ei ollut määriteltävissä, mutta sitä rajoitti nyt suuri harmaakivi, jonka alareuna oli tasossa +10,64 m. Komero kapeni alhaalta ylöspäin: leveys 52-47 cm. Pielistä, joiden korkeus oli n. 83 cm oli kaakkoinen säilynyt jokseenkin ehjänä, mutta luoteinen sitävastoin oli jouduttu osittain rikkomaan 1800-luvun uunimuurausta tehtäessä.

Piir. 1

Tiilien koko:

30 x ? x 9,5 cm

29,5 x ? x 10 "

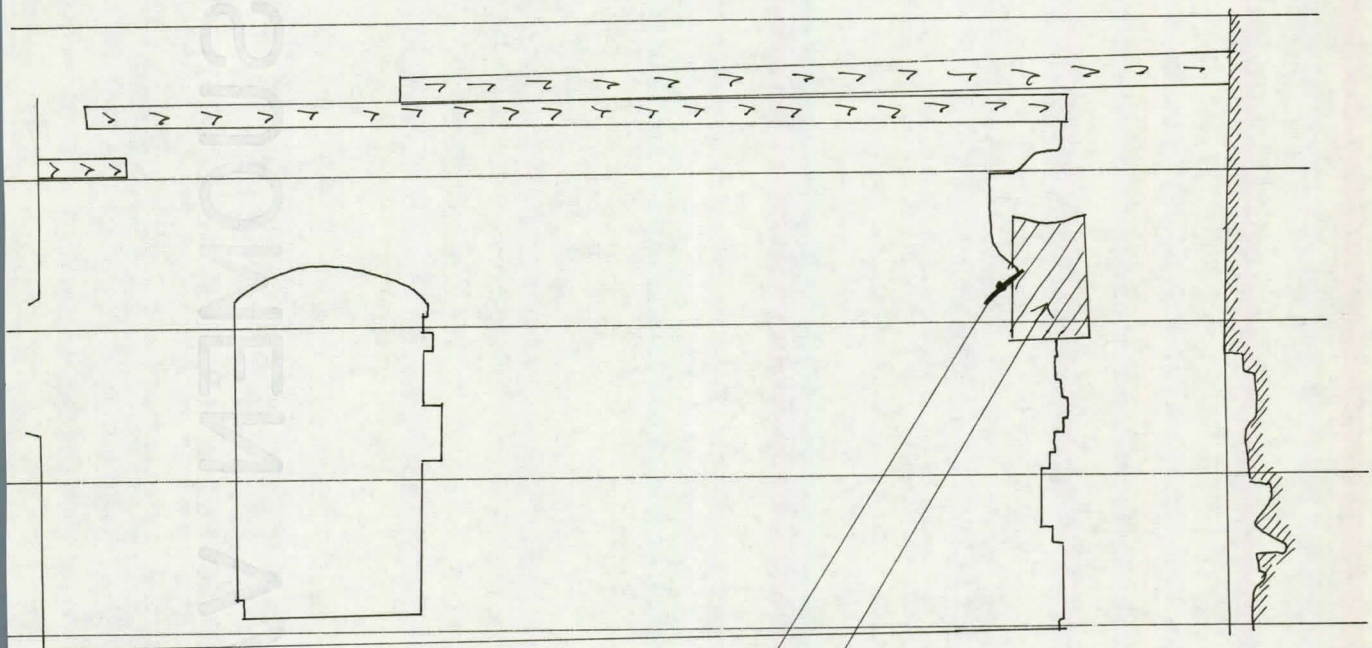
? x 15 x 10 "

Limitys munkkilimitystä.

Laasti soralaastia.

Ikkunakomeron kaakkoispielessä oli ankkurirauta.

Piirros 1.

AVATTU IKKUNAKOMERO
ANKKURIRAUTA

HUONE 38 . LOUNAISSEINÄN
IKKUNAKOMERO .

H. Lilius
21.5.1960.

HUONE 38 LOUNAISseinässä oli ristikäytävään johtavan oven luoteispuolella n. $\Delta 9,25$ m umpeenmuuraus. Umpeenmuuraus oli suoritettu erittäin kovalla harmaalla laastilla. Tämä laasti sisälsi runsaasti pieniä kiviä. - Umpeenmuuraus poistettiin.

Esille tuli ikkunakomero, jonka pohjataso sijaitsi $\Delta +9,25$ m Piir. 1. ja jonka kaakkoispieli oli n. 2,20 m päässä H. 38 vastaavasta seinästä. Komero sijaitsi osittain 1800-luvun seinäsisästä, joka purettiin.

Ikkunakomero oli kaksiosainen. Leveämpi osa oli H. 38 puolella ja sen leveys oli 65 cm, pituus n. 30 cm ja lakipisteen korkeus $\Delta +10,14$ cm. Kapeamman osan leveys oli 38 cm, pituus 70 cm ja lakipisteen korkeus $\Delta +9,95$ m.

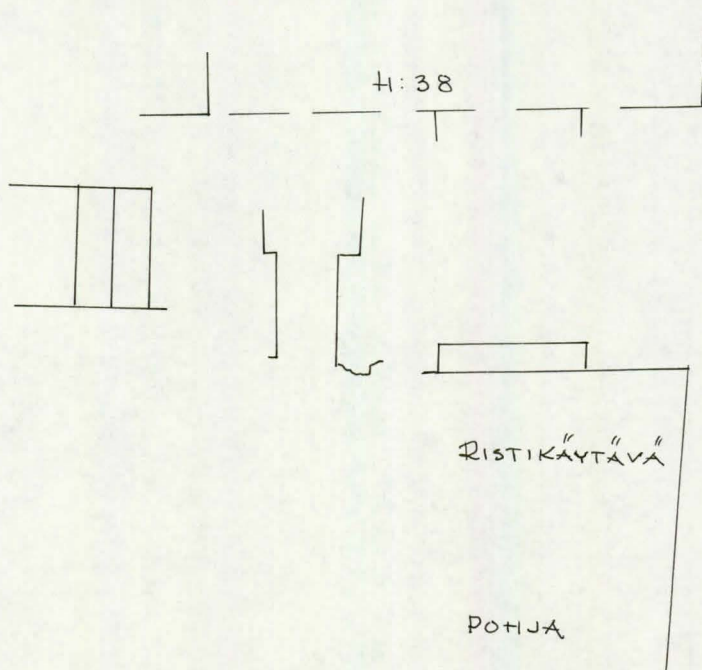
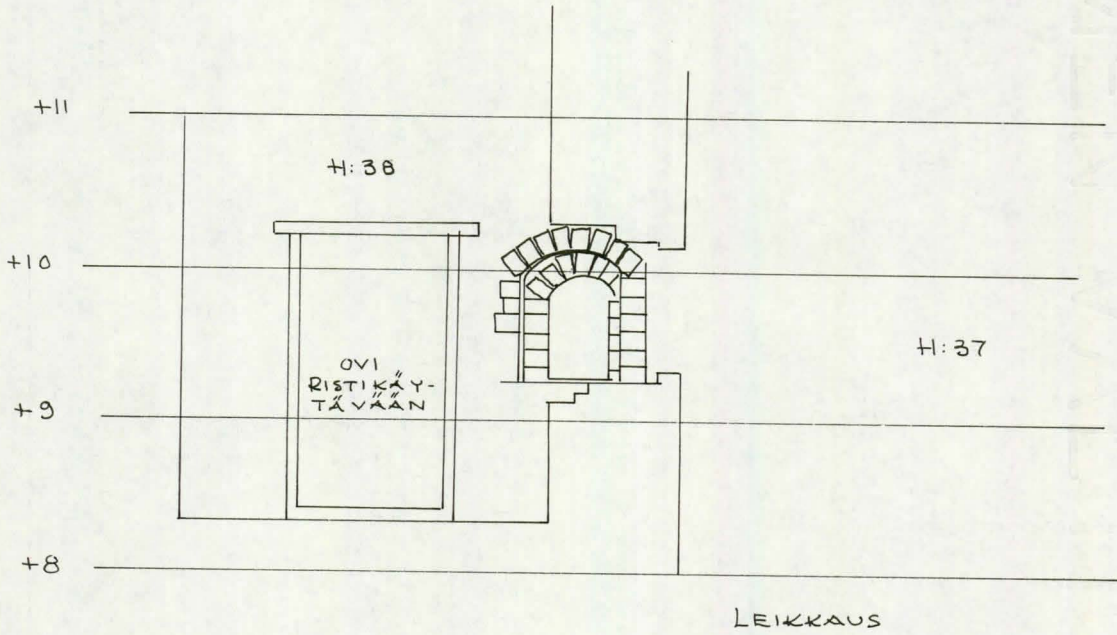
Ristikäytävän puoleisen kaakkoispielen tiilet olivat muototiillejä: , samoin vastaava kaari. - Ikkunakomeron kaari oli segmenttikaari. - Komeron sisäseinissä oli jätteitä slammauksesta.

Tiilien koko:

29 x ? x 9,5 cm

30 x ? x 10 "

LAASTI oli valkeaa ja se sisälsi runsaasti kalkkijyviä.

1:50

H: LILJUS

H U O N E 39 .

H. Lilius

16.5.1960.

HUONE 39 ja 49 väliseinän kohdalla (suuri 1800-l. kaari) poistettiin kaakkoisseinästä 1800-luvun uunimuuraus. Poistettu muuraus oli pohjaalaltaan n. 100 x 120 cm ja korkeudeltaan 260 cm. Esille tuli vanhempi muuraus.

Tiilien koko:

29 x ? x 10,5 cm

28 x ? x 9,5 "

? x 14 x 10 "

15,5 x 10 "

LAASTI oli valkeaa, kalkkipitoista.

LIMITYS oli munkkilimitystä.

Muurauksen yläosassa oli holvin jäte, joka työntyi luoteisseinää kohti. Tyven korkeus oli +13,82 cm, lakipisteen +14,23 cm ja kaaren jänneväli oli 95 cm.

Pohja leikkaus.

HUONE 41 . LUOTEISSEINÄ .

14.7.1960. Elias Härö

HUONE 41. LUOTEISSEINÄ.

1. Purettiin huoneen 41 luoteisseinän alaosa peittänyt 1800-luvun revetointi. Se nousi n. tasolla +10,15 olevasta, hiililaastilla muuratusta, lähes metrin levyisestä muurinkynnyksestä. Kesäkuu 1960
Vrt. muistiin
2. Revetoinnin alta paljastunut seinä oli vaalealla, kalkkijyväisellä hiekkalaastilla munkkilimitykseen muurattua. Kuten panot kaak-
seinän yläosassa ja koillisseinällä, peitti tiiltä tässäkin koisseinästä
rappaus, joka oli tehty vihertävällä hiililaastilla. Päällim- heinäk. -57.
mäisenä oli kellertäväksi muuttunut kalkkislammaus, jonka Piiirros 1
alla oli ainakin yksi slammauskerros. Tätä slammausta, joka oli parhaiten säilynyt seinän koillisosassa, ei poistettu.
Slammaus ulottui yläpuolella tasolla 12 kulkevaan murrettuun uraan ja alapuolella n. tasolle 10,70.
3. Osittain em. seinäkynnyksen sisään meni seinän lounaisosa oleva kolmen tiilirivin korkuinen olka. Yläreuna tasossa Piiirros 1
10,40. Kaksi ylintä riviä, munkkilimitetty ja sidetiilirivi, Piiirros 2
ulkoni yläpuolella olevasta seinästä länsinurkasta lukien
0-15 cm 3,70 m:n matkalla. Alimmassa rivissä sidetiilejä
nurkasta → 1,85 m, lappeellaan olevia sidetiilejä 1,85 →
2,80 ja siitä edelleen 3,75 m päähän länsinurkasta sidetiilejä. Viimeisellä osalla ulkonema n. 20 cm (5 cm enemmän kuin ylemmät rivit). Olan kaikki kolme riviä olivat näkyvissä vain muurinkynnyksessä olevan murtuman kohdalle: länsinurkasta 1,5 m. Tällä osalla oli olan alapuolella harmaakiviä (valumuurin täytettä).
4. 1800-luvun oviaukon koillispuolella oli näkyvissä munkkilimitykseen asetettu tiilirivi, joka työntyi ulos kirkko- Piiirros 1
Piiirros 2

huoneen seinästä oviaukon kohdalle ja kulki koillisseinää kohden enemmän itään kuin kirkkokuoneen seinä ja lounaispuolella ollut olka. Tämä tiilirivi näytti jatkuvan alas muurinkynnyksen taakse kahden rivin verran, ts. ne olivat tässä ennen sijainneen seinän alimmat rivit tai kesken jäänyt vaihe.

5. Ikkunakomeron muuripenkit oli korjattu pehmeällä, savensekaisella laastilla. Komeron lattiassa suurikokoisia, neljäkymmentätiisiä tiiliä.

6. Tiilenmittoja:

25 x ? x 11	}	luoteisseinässä	
? x 18 x 10,5		ikkunakomeron	
36,5 x ? x 10,5		}	lattian tasossa, muuripenkin alapuolella.
36,5 x ? x 10			
36,5 x ? x 11			

32 x ? x 9,5	}	seinän	26,5 x ? x 7,5	}	Olka		
? x 16 x 9,5		}	lounais-		? x 13 x 9	}	lounais-
29 x ? x 9					osa.		
? x 12,5 x 9		}			? x 12 x 9,5	}	
28,5 x ? x 11					? x 12 x 9		
26,5 x ? x 7,5	28 x 13,5 x 9,5			Olka			
			28 x 14 x 10	}	koillisosassa.		
			30,5 x 14 x ?				

Huone 41. Kaakkoisseinän ikkunakomero.

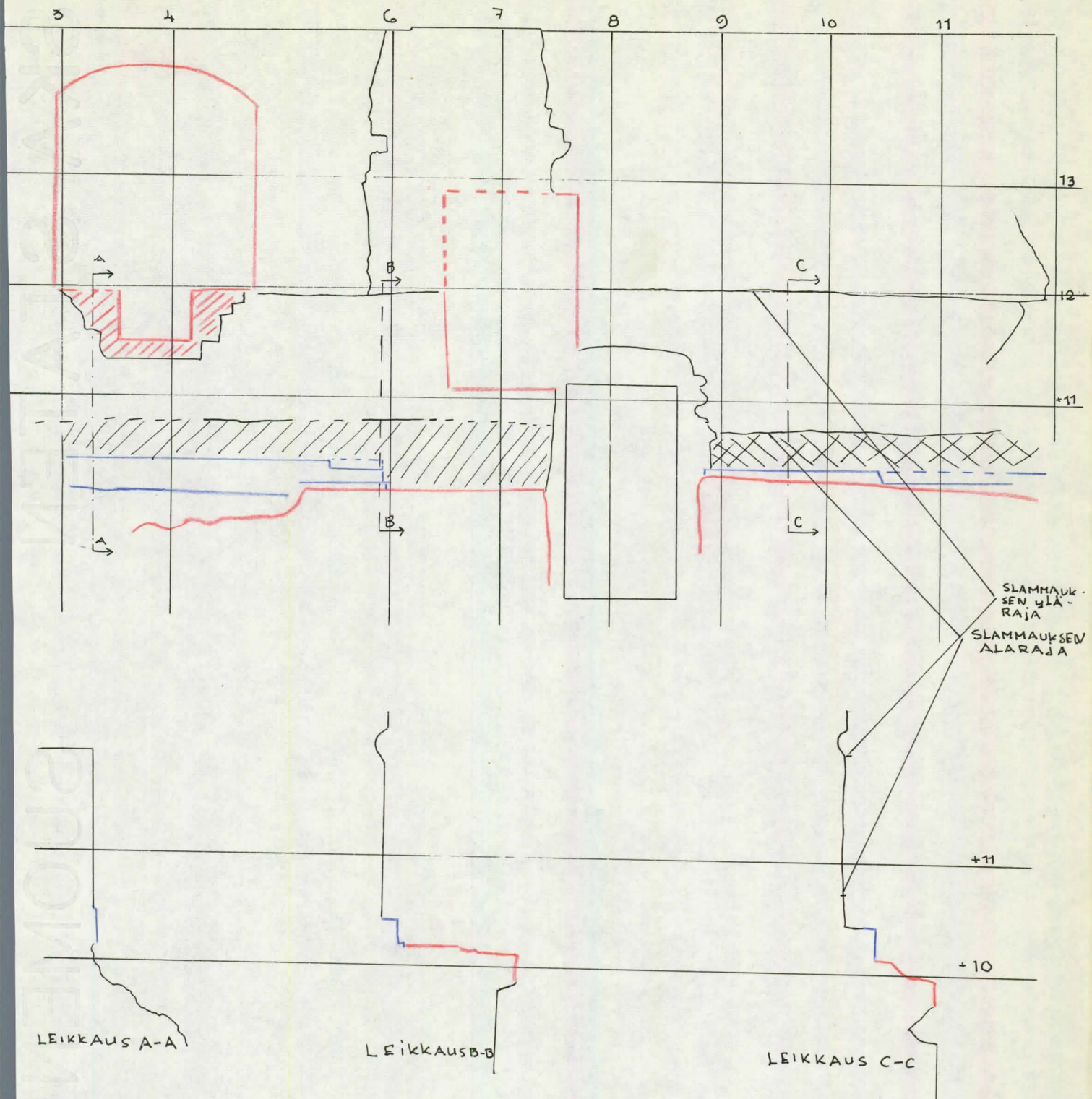
1800-luvun ikkunan pohjamuurauksen alta tuli esiin 6-7 cm Elokuu 1960
vahvuinen kerros sahajauhoja, puunpaloja ja -lastuja. Poron
alta tuli esiin vaalealla, kovalla hiililaastilla muurattu
tiililattia.

Tiilien kokoja: 29 x 21,5 x ?

29 x 21,5 x ?

30 x 21 x ?

29 x 21 x ?

SLAMMAUKSEN YLÄRAJA
SLAMMAUKSEN ALARAJA

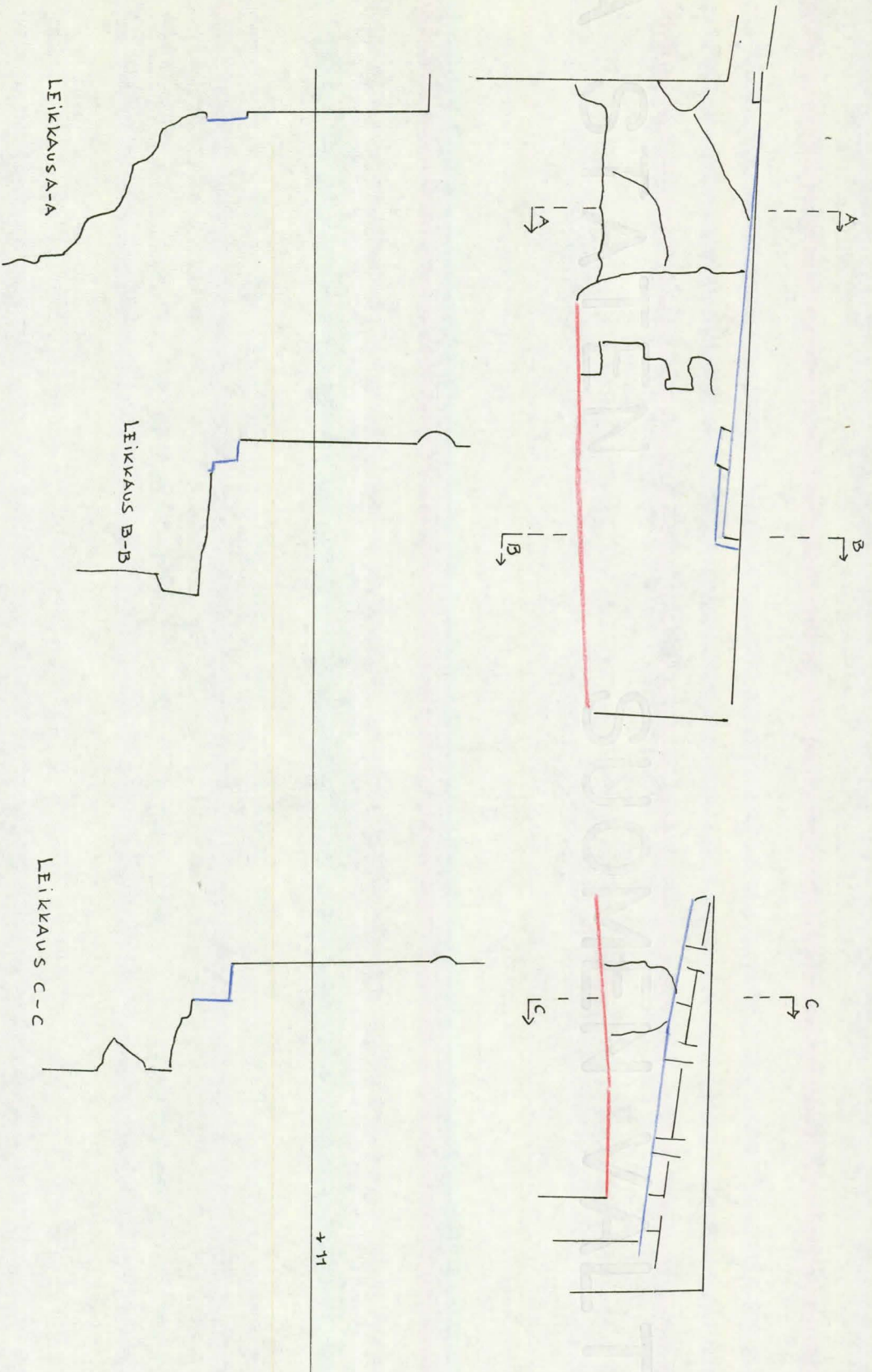
LEIKKAUS A-A

LEIKKAUS B-B

LEIKKAUS C-C

- SLAMMAAMATON TIILIPINTA
- MURTOPINTA
- OLKA
- (OLAN ALAPUOLELLA) HIILILAASTILLA MUURATTU SEINÄKYNYS
- KORJAUSMUURAUUS SAVILAASTILLA

HUONE 41 LUOTEISSEINÄ PIIRROS 2

1.50

ITÄINEN RUNDELI.

H. Lilius

1960.

ITÄISEN RUNDELIN työt jatkuivat toukokuusta 1960. Tällöin kaivattiin rundelin kaakkoisosaa esiin siitä peittäneestä luoteis-kaakkoissuuntaisesta vallista.

Paljastuneesta osasta puhdistettiin saumat, joihin savi oli tunkeutunut. Paikoitellen sitä oli peräti 40-50 cm. Saven alta paljastunut hiililaasti oli pinnaltaan haurasta, mutta kun irtonainen laasti poistettiin, vaikutti muuraus kiinteältä.

Yllämainittu valli oli savimaata. Sen seinämässä saatettiin havaita erilaisia maakerrostumia:

Piir. 1

1. TASOLLA -6,04--6,10 m oli kerrostuma, joka koostui hiekasta, tiilenpalasista, pienistä kivistä ja laastista. Kerrostuman yläreuna oli Δ -6,04-5,83-6,05 m. Sen pituus oli n. 5 m ja se sijaitsi leikkauksen keskivaiheilla.
2. TASOLLA -8,25--8,10 m oli vastaavanlainen n. 5-10 cm paksuinen kerrostuma. Se sijaitsi suunnilleen edellisen alapuolella ja oli n. 5,5 m levyinen.
3. TASOLLA -9,86-9,55 oli edelleen samanlainen maakerrostuma, joka alkoi n. 4 m vallin koillisreunasta ja joka kulki läpi koko vallin. Kerrostuman yläreuna oli Δ -9,68-9,24 m. Kerrostuman keskivaiheilla oli n. 40 x 20 cm suuruinen pala hiililaastia. Muuten kerrostuman kokoomus oli sama kuin edellisten.
4. TASOLLA -10,60-10,94-10,68-11-11,15-10,70 m kulki vallissa kerrostuma, joka käsitti ainoastaan rikottujen tiiliä.

Tiilien koko:

15 x 6,5 cm

13,5 x 9 "

13 x 5,5 "

Tässä kerrostumassa ei oltu ollenkaan käytetty laastia. Kerrostuman alareunaa ei kaivauksen tässä vaiheessa voitu määrittellä.

Lisäksi vallin seinämässä oli paikoitellen hiekkakerrostumia, joissa hiekka oli soramaisen karkeaa. Piir.

Edellä kuvatut kerrostumat ovat mahdollisesti eräänlaisia salaojia, jotka läpäisevät vettä. Lisäksi kaikki kallistuvat vallin ulkoreunan kohti.

Vallin seinämässä oli lisäksi joitakin harmaakiviä ja hiiltyneitä puunpalasia.

Vallin koillissivun harmaakivimuuraus oli suoritettu betonilaastilla. Sen sisäpuolella oli täytemuurausta, jonka ylätaso oli Δ -10,25-10,16 m ja jonka paksuus oli n. 2,30-2,70 cm. Laasti, jota tässä muurauksessa oli käytetty oli kellertävää, runsaasti hiekkaa sisältävää. Ylämainittu tiilikkerros liittyi tukimuuraukseen laastilla, joka muistutti 1800-luvun laastia.

Syntyneen kaivauksen pohjalle tehtiin edelleen koekaivaus n. 1 m "solan" takaseinämästä ja n. 50 cm rundelin seinästä. Kaivauksen pituus oli n. 2,60 m, leveys 60 cm ja syvyys n. 85-96 cm.

Kaivaus osoitti, että nyt esillä oleva "solan" pohja oli edelleen täytemaata. Kun savimaa oli huolellisesti poistettu tuli kaivauksen lounaispäässä esille n. 3 cm paksuinen hiilikkerros. Tämän alla ja muussa osassa maaleikkausta oli n. 10-15 cm paksuinen kerrostuma, joka koostui mustuneesta savesta sisältäen runsaasti tiilenpalasia, hiilenpalasia, hiililaastia ja jonkin verran pieniä harmaakiviä. Myös jokunen tiili tuli esille: Piir. 2

29 x 14,5 x 6,5 cm

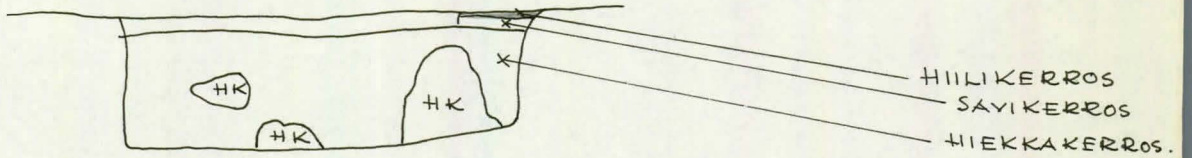
28 x 14,5 x 6 "

Tämän kerrostuman alapuolella oleva maa oli kokoomukseltaan muuten samanlaista, mutta saven tilalle tuli hiekkapitoista maata.

Kuinka syvälle yllä kuvattu täytemaa ulottui, jäi kaivauksessa toteamatta, koska mainitulla syvyydellä tuli esille harmaakiviä.

PIirros. 2.

-10

ITÄINEN RUNDELI.

1.12.1960

Elias Härö

Itäinen Rundeli. Työt kesällä 1960.

Vuoden 1960 kesäkuun ja marraskuun välisenä aikana suoritettiin itäisellä rundelilla pääasiassa seuraavia töitä:

- a) 1800-luvun harmaakivirevetöinnin purkaminen tornin ulkosivulta.
- b) tornin perustan vahvistaminen.
- c) entisöimismuuraukset tiilestä porraskäytävässä ja tykkiaukossa Y 4 ja A 4, ja harmaakivestä tornin ulkoisella kaakkoissivulla.

a) ja b) kohtiin liittyvien töiden yhteydessä suoritettiin tornin rakenteeseen kohdistuvia tutkimuksia.

Alkuperäistä 1500-luvun verhomuuria oli säilynyt vain 1700-luvun vallin alla peitossa olleella osalla, jossa se ylimässä kohdassa ulottui 150 cm päähän muurin yläreunasta ja sijoittui tasojen -5 ja -13 väliin.

Vert. tutkim.
piirros tornin ulkosivusta.

Tykkiaukkojen A 2 ja A 3 välisellä koilliseen suuntautuneella osalla oli jäljellä n. 7 m leveä alkuperäinen muuraus, joka ulottui alhaalta n. 3 m päähän muurin yläreunasta ja sijoittui tasojen -7 ja -13 väliin. Tällä osalla oli paksu betonisaumaus, jota ei tässä vaiheessa hakattu pois. Kaikkialla muualla oli alkuperäistä verhomuuria jäljellä vain n. 1,5-2 m anturakivien yläpuolella. Muulla osalla ollut 1800-luvun verhomuuraus purettiin.

Edellä mainittu, muurin alaosassa säilynyt vanha muuraus oli viimeiksi 1800-luvulla, samalla kun tiiliset tukipilaritkin rakennettiin, tullut peitetyksi lohkotuista harmaakivistä ja hienosta hiekasta tehdyllä luiskantapaisella vallilla. Se ulottui muurin kyljessä ylös n. tasoon -11. Tämä valli poistettiin ja sen peitossa ollut muuri paljastettiin. Ko vanha

muuraus oli laadultaan samanlaista kuin muukin säilynyt alkuperäinen seinä: sileäpintaisista, muodoltaan enemmän pitkänomaisista, keskimäärin 50-100 cm väliltä olevista harmaakivistä muurattua. Pienemmät kiilakivet ja osittain myös pinnalta rapautunut laasti oli varissut pois.

Muurin perusta muodosti suurten harmaakivien rivi, joka työntyi ulommaksi yläpuolella olevasta muurista n. 10-30 cm. Tämän rivin yläreuna kulki tasojen -12 ja -13 välissä. Kivet olivat jokseenkin tasaisesti n. 1-1,20 m suuruisia. Kuitenkin muurin luoteissivulla, n. 13 m matkalla 1600-luvun kehämuurista lähtien olivat ulkonevat peruskivet pienempiä ja osittain myös kahdessa päällekkäisessä rivissä. Myös perustuksen muodostama olka oli tällä alalla leveämpi, n. 20-40 cm. Samalla matkalla tapahtuu rundelin pohjan muodossa oikenemistä.

Pohjavahvistustöiden yhteydessä tehdyissä kaivauksissa voitiin todeta, että mainitut peruskivet lepäsivät muurin suuntaisten hirsien päällä (seuraavassa: juoksuhirret) ja ne vuorostaan poikittain muuriin nähden olevien varassa (seuraavassa: sidehirret). Paitsi sidehirsiiä, kannatti uloimpana muurissa olevia kiviä myös side- ja juoksuhirsien muodostamissa neliöissä olleet pystyhirret, jotka alapäästään oli hakattu syvälle pohjasaveen.

Peruskivien ulkopuolella oli epäsäännöllisiin välimatkoihin lyötyjä lyhempiä pystyhirsiiä, joiden tehtävänä oli estää em. peruskiviä vierimästä ulos.

Mainitut juoksuhirret olivat paksuudeltaan 20-30 cm ja pituudeltaan, mikäli ne saatiin mitatuiksi, n. 4-5 m. Juoksuhirret oli asetettu siten, että ne päistään olivat suunnilleen linjassa muurin peruskivien ulkoreunojen kanssa. N. 60 cm ulompaa juoksuhirttä sisempänä kulki sen kanssa saman-

suuntainen ja samassa tasossa oleva hirsi, joka niinikään kannatti välittömästi sen päällä ollutta kiveä tai siihen liittyvää laastia. Nämä ylimmät, kiviä kannattavat juoksu-hirret nojasivat muurin poikkisuunnassa olleisiin sidehirsisiin, joita oli n. 60-100 cm välein. Nämä taas nojasivat ylempien sidehirsien kanssa samansuuntaisiin alempiin juoksu-hirsiin ja nämä jälleen edellisiä vahvempiin sidehirsisiin. Tällainen neljän hirren muodostama neliö oli täytetty 4-6 kpl pitkillä saveen lyödyillä pystyhirsillä, jotka yläpäistään nojasivat muuriin kiviin. Saveen lyöty pää oli huolellisesti teroitettu.

Em. alimmat sidehirret saattoivat olla paksuudeltaan n. 45 cm, mutta niiden joukossa oli ohempiakin, n. 20 cm. Mahdollisesti oli sekä tyvi- että latvapäitä asetettu muurin ulkoreunaa kohden.

Väleissä olleet pystyhirret olivat yleensä muita ohempia n. 20 cm, pituus n. 2-3 m.

Niin täydellisenä, kuin rustipetirakenne edellä on esitetty, esiintyi sitä vain pääasiassa ampumaaukkojen A 2 ja A 3 välisellä alalla, jossa kova pohjamoreeni oli syvimmällä. Heti ampuma-aukko A 3:n eteläpuolella tavattiin pohjakari tasossa -17,20. Pystyyn lyödyt paalut olivat jääneet uupumaan tästä syvyydestä 40 cm. Moreenikari näytti nousevan jyrkästi koillis-luoteissuunnassa. Siten eivät pystypaalut enää olleet tarpeellisia em. alueen ulkopuolella ja lähempänä kehämureja tulivat juoksu- ja sidehirret ohuiksi ja länsikulmassa ei niitä tavattu lainkaan.

1700-luvun vallin alla olleella alalla, ampuma-aukko A 4:n molemmiin puolin työntyivät sidehirret muurin alta ulos ainakin n. 1 m matkan. Kaivanto muurin vierellä ei tällä kohdalla ollut leveämpi.

Rundelin sisäpuolella kaivettiin kuopat ampuma-aukkojen A 2 ja A 3 sekä A 3 ja A 4 välisille kannaksille. Tarkoituksena oli täältäkin päästä muurin alle. Ilmeni kuitenkin, että muuri oli näissä kohdissa perustettu suoraan pohjamorenin päälle. Runsaasti hiililaastia käyttäen huolimattomasti ladottu perustusmuuraus ulottui alaspäin tasolle -13,60 ja -13,70. Muurin edusta oli ladottu suurehkoista kivilohkareista soraa, savea ja laastia käyttäen.

Vert. tutkim.
piirros seinästä tornin sisäpuolelta.

Maakerrokset rundelin ulkoreunan alla.

Länsikulmassa, lähelle rundelin ja 1600-luvun kehämuurin yhtymäkohtaa kaivettiin n. 120 x 120 cm kuoppa koetinkairausta varten. Muurin alle syntyneessä maaleikkauksessa voitiin havaita seuraavat kerrokset:

I tasojen -12,00-13,0 ja -12,90-13,10 välissä, sisälsi hiililaastia, tiilenpaloja, soraa ja multaa.

Vert. piirros 2

II tasojen -12,90-13,10 ja 13-13,30 välissä, edellistä ruskeampi; soransekaista savea.

III tasojen -13-13,30 ja 13,10-13,60 välissä, tumma, nokea sisältävä savinen kerros. Tumma nokijuova vahvin yläosassa, vaalenee alaspäin.

IV tason 13,10-13,60 alapuolella, saven ja soran sekainen, mahdollisesti alkuperäinen luonnonmaa.

Ulompana järven puolella, missä kiinteä pohja oli syvemmällä, oli maakerrosten rakenne toisenlainen. Tyypillinen rakenne oli seuraava:

I Heti peruskivien alla ollut kerros, n. 25-30 cm, sisälsi kivien väleistä valunutta laastia ja sen seassa savea.

II Edellisen alla punertava, tiilenpaloja ja soraa sisältänyt kerros, n. 15 cm.

III Välittömästi edellisen alapuolella tumma, multaa sekä runsaasti hiiltä ja nokea, tiilenpaloja ja veistettyjä lastuja sisältävä kerros. Alimpana tässä kerroksessa olivat lastut ja kaarnat painuneet tiiviiksi pinnaksi, joka muodosti selvän rajan alempana olevaan saveen. Kerroksen vahvuus n. 20-50 cm.

IV Tummanharmaa savikerros. Sen seassa oli vielä siellä täällä puukapuloita ja lastuja. Vahvuus n. 60 cm.

V Sininen puhdas savi.

II ja III kerroksiin liittyi puinen rustipetirakenne. Hiili- maata oli säännöllisesti n. 10 cm alimpien sidehirsien alapuolella. Näin oli laita vielä n. 2,5 m päässä peruskivien ulkoreunasta kivimuurin alla. Näin syvälle mentiin tosin vain yhdessä kohdassa, suunnilleen tykkiaukkojen A 2 ja A 3 puolivälissä.

Tykkiaukko A 3:n kohdalla tehtiin muurin vieressä koekaivaus 2 x 2 m suuruisella alalla sen jälkeen, kun paikalta oli poistettu 1800-luvun luiskavallin kivet ja hiekka. Taso oli tällöin n. -14.

Kerros 1 (esillä alettaessa). Tumma, savensekainen, sisälsi Piiros 3 luita, laastinpaloja ja tuohia. Löytyi 2 messinkihylsyä.

Vahvuus n. 10 cm.

Kerros 2. Väriltään punertava, sisälsi soraa, tiilenpaloja runsaasti, luita. Vahvuus n. 7-8 cm.

Kerros 3. Halkaisijaltaan 10-20 cm olleitten mukulakivien kerros. Kaivauksen ulkoreunassa oli n. 2 m päässä muurista tullut esiin paksun tukin pää. Sen alla oli tiilenpala, koko ? x ? x 8,5.

Kerros 4. Kivipinnan alla, sisälsi hiekkaa, multaa, nokea,

keppejä ristiin rastiin, laastinpaloja ja alimpana (tasolla -14,40) tiheä lastukerros. Vahvuus n. 20 cm.

Kerros 5. Miltei samanlainen kuin edellinen, sisälsi multaa, nokea, laastin- ja tiilenpaloja. Tiilistä saatiin vain paksuusmitta, 9 cm. Kerroksen vahvuus n. 25 cm.

Kerros 6. Hiekkaa, soraa, tiilenpaloja sisältävä, edellistä vaaleampi kerros. 2 m. päästä muurista löytyi tässä kerroksessa tasolta -14,42 tiilenpuolikas, koko ? x 14 x 9. Kerroksen vahvuus n. 10 cm.

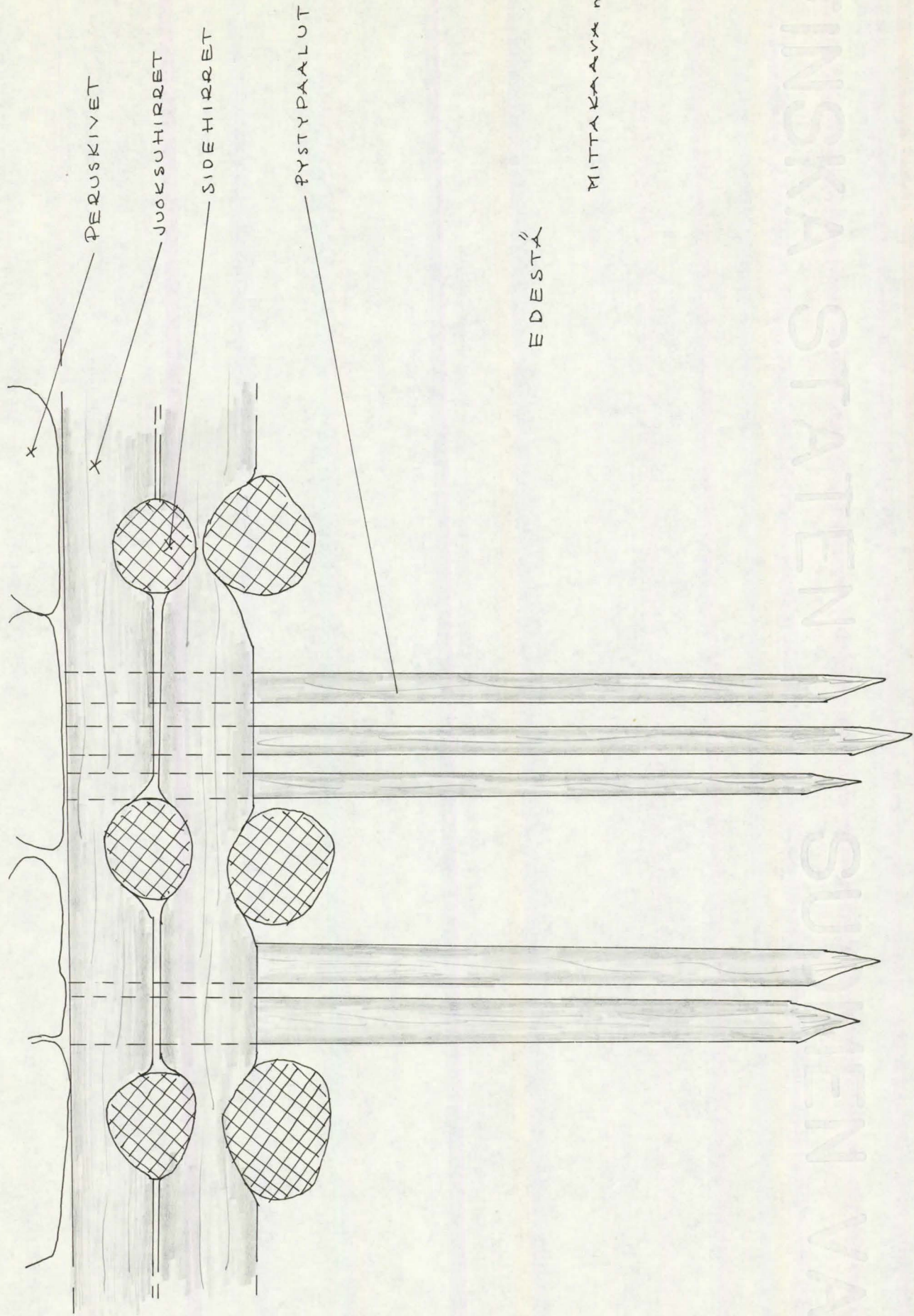
Kerros 7. Edellistä tummempi, runsaasti hiiltä ja palaneita lastuja sisältänyt kerros, n. 10 cm.

Kerros 8. Harmahtava savinen kerros, jonka seassa vielä oli vuoltuja puunkeppejä, puunpaloja, lastuja, nahan palasia ja tiilenmuruja. Syvemmällä savi vähitellen muuttuu puhtaammaksi. Tasolla -14,85 löytyi runsaasti tinaslagia. Tasolle -15 löytyi savesta verkonpaino (tuohinen, kivi sisällä). N. tasoa -15 syvemmälle ei kaivamista jatkettu. Eri kerrokset on kaavamaisesti esitetty piirroksessa 3. Eri kerroksista otettiin näytteitä.

1700-luvun vallin alla oli pinnalla (pohjavahvistustöiden alkaessa) n. 30 cm paksu savikerros ja sen alla n. 30-50 cm vahvuinen kerros 1700-luvun tiiliä ja tiilenpaloja. Kerroksen ylipinta oli muurin vieressä n. tasolla -12,50 eli an-turakivien yläreunassa ja nousi vallin sisässä jyrkästi koillissuunnassa. Tiilikerroksen alla oli 3-5 cm vahvuinen nokikerros, ja sen alla kiviä hiekan, mullan ja saven seassa. Se, että paikoitellen oli kivien väleissä myös hiililaastia, viittasi mahdollisuuteen, että paikalla olisi alunperin ollut samantapainen luiskavalli, jollainen myöhemmin - veden laskettua, rakennettiin järven puolelleenkin.

1800-luvun revetoinnin purkaminen. Suurehkoista, kulmikkais- Heinäkuu
ta, lohkotuista ja poratuista harmaakivistä 1800-luvulla teh- Elokuu
ty tornin ulkopuolen revetointi purettiin kauttaaltaan. Tätä
muurattaessa käytetty laasti oli hiekansekaista, haurasta.
Alta paljastunut alkuperäinen ydinmuuri oli sidottu sitkeäl-
lä hiililaastilla. Täytteenä harmaakiviä ja tiiliä. Suunnil-
leen tykkiaukko Y 2:n kohdalle kulki muurissa ylhäältä alas
saakka suurehko halkeama. Vastaavalla kohdalla tornin toisel-
la puolella oli vähäisempiä halkeamia.

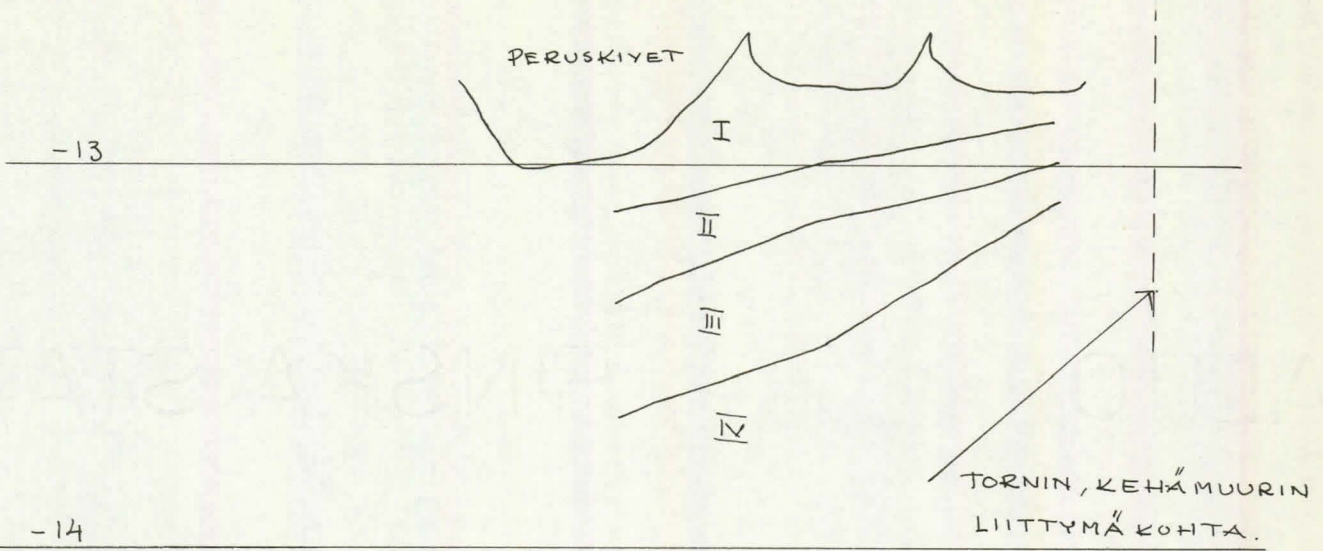
Entisöimismuuraukset, tiiliportaot ja porraskäytävän suuauk-
ko rundelissa osittain korjattiin ja osittain muurattiin uudes-
taan. Samoin tykkikomeroitten A 4 ja Y 5 ampumaaukot ja pielet
ulkopuolelta. Ulkopuolella kaakkoissivulla revetoitiin muuria
harmaakivellä ja alkuperäistä muuria saumattiin kalkkilaas-
tilla.

EDESTÄ

MITTAKAAVA n.1:20

SUOMEN VALTIO FINNSKA STATEN

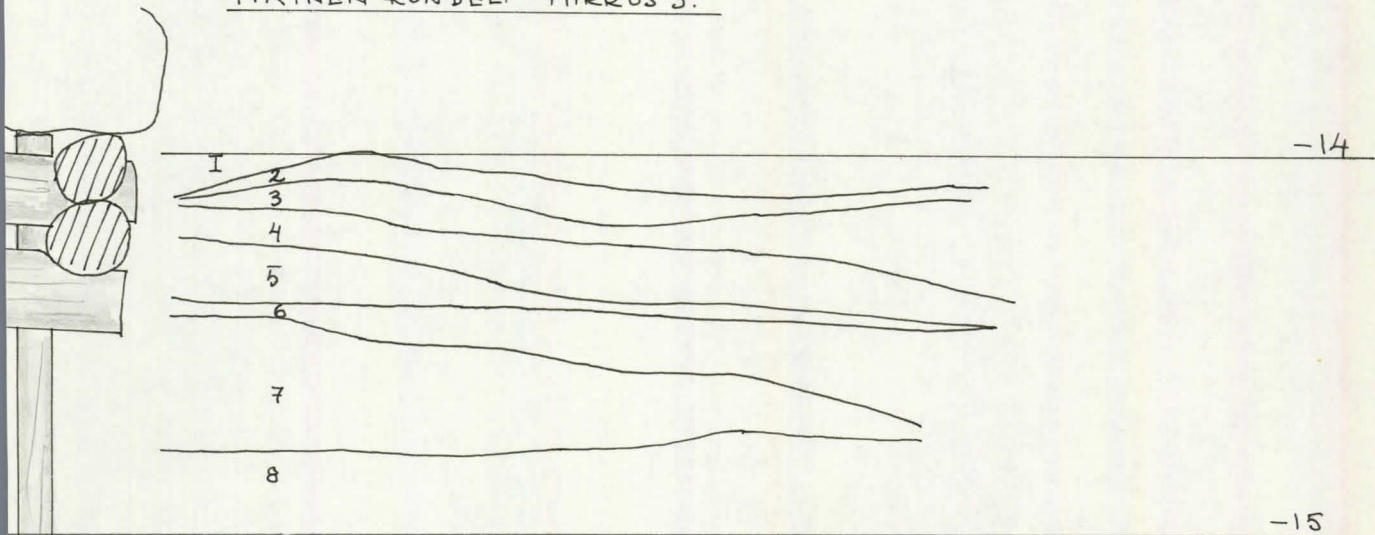

- I : LAASTIA, TIILENPALOJA, SORAA, MULTAA.
- II : EDELLISTÄ RUSKEAMPI, SORANSEKAISTA SAVEA.
- III : TUMMA, NOKEA SISÄLTÄVÄÄ SAVEA.
- IV : SORAA, JA SAVEA.

1:20
1.12.1960
ELIAS HÄRÖ

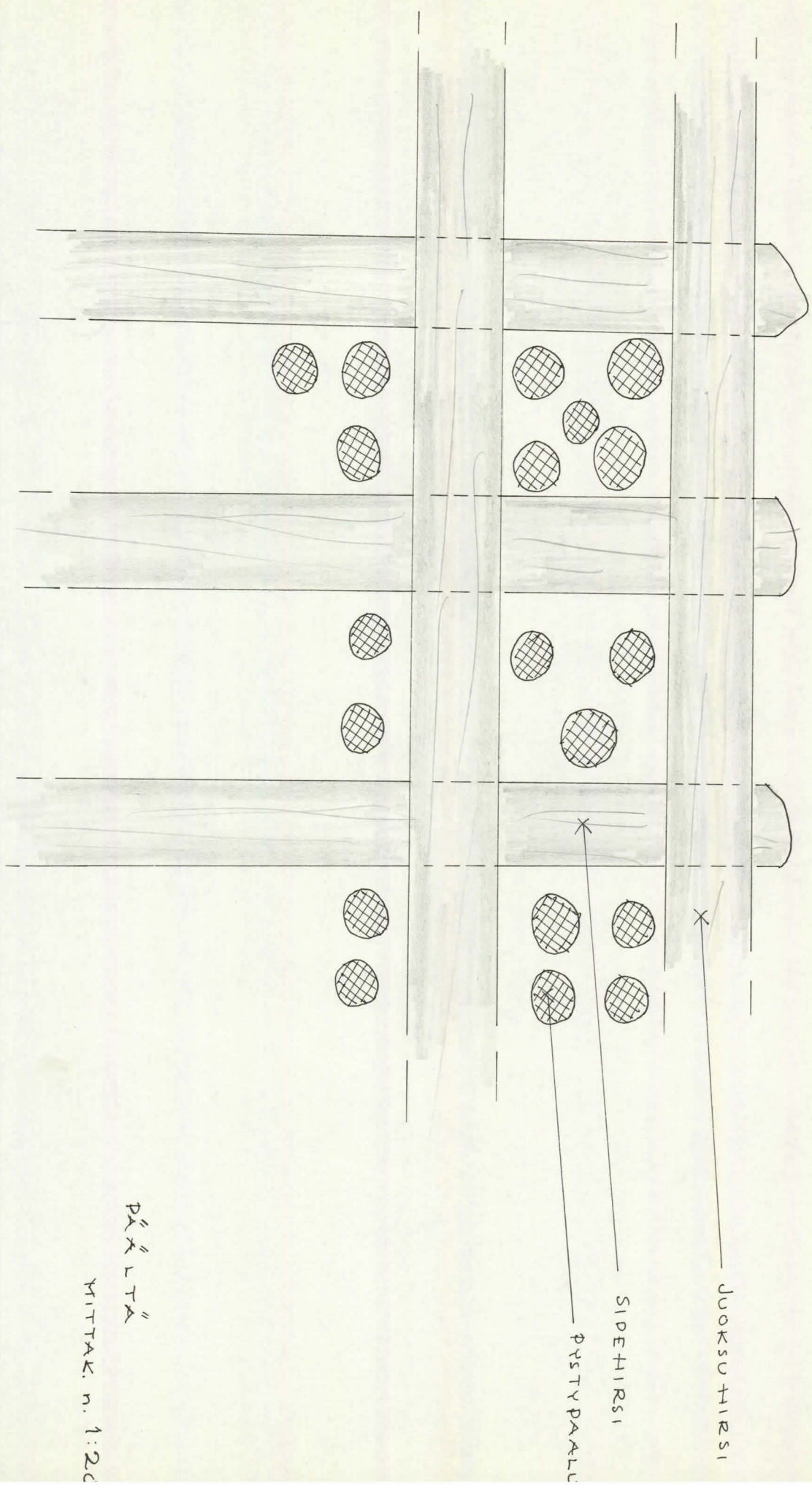
KOEKAIVAUUS TYKKIAUKKO A:3:IN KOHDALLA.

ITÄINEN RUNDELI PIIRROS 3.

1:20
1.12.1960 ELIAS HÄRÖ

ITÄINEN RUNDOLI KÄYVÄKUVÄ RUSTIPETIRÄENTESTÄ.
PIIRROS 1.c.

JUOKSUTIRSI

SIPETIRSI

PYSTYPÄÄLLI

PÄÄLTÄ

MITTAK. n. 1:20

K A A K K O I N E N U L K O S E I N Ä .

LINNAN KAAKKOINEN ULKOSEINÄ.
ITÄNURKASTA LUOTIIN 18.

Elias Härö

12.7.1960.

H. Lilius

16.-20.5.1960.

LINNAN KAAKKOINEN ULKOSEINÄ: itäkulman ja luodin 18 välinen
osa:

Tämän seinäosan yläreunassa oli parru tasolla +14,74 m, johon vesikaton alareuna oli kiinnitetty. Tämän alapuolella oli kaksi 1700-luvun tiiliriviä; tasojen 14,74 ja 14,51 m välillä. Limitys oli renesanssilimitystä ja käytetyt tiilet vanhoja. Laasti oli 1700-luvun savilaastia.

Vanha muuraus jonka yläreuna oli tasolla +14,51 m oli säilynyt suhteellisen hyvin. Limitys oli munkkilimitystä, mutta siinä esiintyi epäsäännöllisyyttä.

Tiilien koko:

28 x ? x 10 cm

27,5 x ? x 9,5 "

? x 13,5 x 9,5 "

? x 14 x 8,5 "

Seinässä esiintyi erilaisia laasteja. Päällimmäisenä oli paikoitellen 1800-luvun korjausmuurausta sekä saumausta. Tämä poistettiin kattolistan ja vaa'an +12 väliseltä vyöhykkeeltä. - Tämän 1800-luvun laastin alla oli joissain kahdin 1700-luvun paikkausmuurausta.

Pääosa seinäosan saumaista oli tehty laastista, joka oli ruskehtavaa ja sisälsi runsaasti kalkkijyviä ja kiviä. Tämä saumaus näytti kuitenkin olevan sekundäärinen ja seinä oli muurattu laastilla, joka oli edellisen alla. Tämä seinämuurauksen alkuperäinen laasti oli myös ruskehtavaa ja kalkkijyväistä, mutta sisälsi kivien sijasta tiilensiruja.

Kaikki ikkunat olivat 1800-luvulla tehtyjä.

Piir. 1

+12 vaa'an kohdalla sijaitsi kaksi ampumaaukkoa. Aukko I oli

Piir. 1

3,05 m itäkulmasta. Sen korkeus oli n. 65 cm ja leveys 31 cm. Aukon alareuna +11,74 cm. Aukon pielet olivat suorat n. 45 cm, jonka jälkeen ne levisivät sisäänpäin. Aukon pieliensä suorassa osassa oli 1700-luvun laastia paikoitellen pinnassa. Aukko II:n koillispieli on 6,86 m itäkulmasta ja sen alareuna kulkee tasossa +11,83 m. Aukon koko korkeus oli 55 cm ja leveys 29 cm. Myös tämän aukon pielet olivat suorat n. 45 cm matkan, jonka jälkeen ne levenevät sisäänpäin.

5,62 m itäkulmasta sijaitti tasolla +11,96 m suorakulmainen Piir. 1 (III) umpeenmuuraus (?). Sen leveys oli 44 cm ja korkeus 57 cm. Umpeenmuuraus oli erittäin tasaista. Se oli myöhemmin saumattu samalla laastilla kun muu seinä. - Kysymyksessä voi olla sattuman leikki limityksessä.

N. 10 m päässä itäkulmasta oli seinäpinnassa leveä sauma, Piir. 1 (IV) joka alkoi välittömästi katon alapuolelta ja kulki alaspäin tasolle +12,56 m. Sauma ei ollut täysin suora. Kysymyksessä on itätornin eteläkulman raja.

N. 12,80 m päässä itäkulmasta oli 1800-luvun ~~reveteera~~ reveteerausmuu- Piir. 2 raus, jonka alareuna oli tasolla +13,23 cm ja yläreuna +14,43 m. Reveteerauksen leveys oli n. 1,12-0,67 m. - Tiilit olivat kaikki lappellaan.

Tiilien koko:

28 x 14 x 5,5 cm

27 x 13 x 5,5 "

Tiilet olivat tummiksi poltettuja ja useiden tiilien toinen lape oli rikottu muurausta varten.

Reveteeraus poistettiin.

Reveteerauksen alta tuli esille komero, jonka kaksi pieltä oli säilynyt. Komeron koillispieli oli n. 21 cm luodesta 20 koilliseen, sen alareuna kulki ilmeisesti tasossa +13,23 m ja Piir. 1 (V).

yläreuna $\Delta+14,28$ m. - Komeron lounais- ja yläpieli olivat ehjiä. Pielitiilet olivat viistettyjä:

Tiilien koko:

27 x ? x 9,5 cm

26 x ? x 10 "

Komeron pinta oli n. 8,5 cm seinäpinnan sisäpuolella. Komeron pinnassa oli vielä jätteitä sitä peittäneestä tasaisesta laastikerroksesta.

Komeron tiilien koko:

29,5 x ? x 10 cm

28,5 x ? x 9,5 "

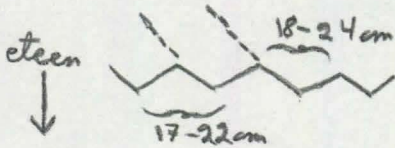
? x 17 x 10 "

? x 14 x 10,5 "

KAAKKOINEN ULKOSEINÄ. Seinän koillisosa itäkulmasta luotiin 18. (jatkoa)

1. Vaakojen +13,23 ja 14,43 ja luotien 20 ja 21 välissä sijainen koristekomeron alapuolella, tasojen +11,82 ja +12,15 välissä tuli esiin samaan rakennusvaiheeseen liittyvät kul-

Piirros 3

matiilinauhat: Kaksi kulmittain asetettua tiiliriviä, joiden välissä kulki juoksutiilirivi. Kulmatiilet alkoivat em. vanhasta itätornin saumasta ja jatkuivat siitä lounaaseen yhtämittaisesti myöhempiä umpeenmuurauksia lukuunottamatta. Kulmien korkien väli vaihteli edessä 17 ja 22 cm ja takana 18-24 cm, tiilet olivat laadultaan murenevia, väri vaalea, lähinnä

tiilen pintaa oli ylä- ja alasi-
vuilla säilynyt jätteitä kalkki-
slammauskerroksesta. (Näyte otet-
tiin) Slammauksen päällä oli jätteitä 1700-luvun savilaastis-
ta. Viimeinen, nyt poistettu umpeenmuuraus, oli tehty 1800-
luvun laastilla ja tiileillä.

2. Välittömästi itänurkasta, vaakojen +11,42 ja +11,80 välissä alkanut 3 tiiliriviä käsittävä nauhakomero oli suunnilleen luodista 24 lähtien lounaaseen muurattu umpeen 1800-luvulla. Tämä muuraus poistettiin.

Nauhakomeron alareuna meni seinäpinnasta sisään 2,5-5 cm (keskim. 4 cm) ja yläreuna 4,5-7 cm (keskim. 6 cm).

Kahdessa alemmassa tiilirivissä vain juoksutiiliä; ensimmäiset sidetiilet itänurkasta lukien luotien 23 ja 24 välissä. Ylin rivi munkkilimitystä ampuma-aukkojen aiheuttamia poikkeamia lukuunottamatta. Ensimmäinen tiilirivi nauhan yläpuolella yksinomaan sidetiilejä. Nauhan laasti ruskehtavaa, kalkkijyväistä soralaastia. Laasti ylimmässä rivissä mahdol-

lisesti erilaista kuin kahdessa alemmassa.

Tiilenmittoja: 28,5 x ? x 9	}	alemmat rivit
27 x ? x 9,5		
28,5 x ? x 11		
29 x ? x 10		
27,5 x ? x 10,5	}	ylin rivi
27 x ? x 10		
? x 14,5 x 9		

3. Näytti ilmeiseltä, että em. nauhakomeron kahden alemman ja ylimmän tiilirivin välissä oli kahden eri muuravaiheen raja. Seinä siitä ylös oli muurattu väriltään vaaleammista ja pinnaltaan rosoisemmista tiileistä ja mahdollisesti erilaisella laastilla. Täten voidaan seinän tiilimuurauksessa vaa'an Piiirros 3 +5 yläpuolella erottaa kolme eri vyöhykettä:

I. Nauhakomeron 2.tiilirivistä ylös, itänurkan ja siitä n. 10 m päässä lounaassa kulkevan tornin sauman välinen osa. Hyvin säilynyt, hyväkuntoinen.

II. Em. saumasta lounaaseen oleva vyöhyke, johon koristekomero ja kulmatiilinauhat kuuluvat. Tämän vyöhykkeen tiilet olivat väriltään vieläkin vaaleampia kuin I:n ja laadultaan murenevia. Runsaasti paikattuja tiilejä.

III. Edellesten alapuolella oleva, nauhakomeron 2 rivistä, tasosta +11,60-+11,70 alas.

4. Kohdissa 1 ja 2 mainitut kulmatiilinauha ja nauhakomero Piiirros 3 katkeavat vaa'asta 11,25 ylös, luotien 18 ja 21 välissä olevaan umpeenmuuraukseen. Tasosta 12,20 ylös häipyy tämä 1700-lukua vanhempi muuraus 1800-luvun umpeenmuuraukseen. Laasti soralaastia, pinnalla paikotellen jätteitä savilaastista.

5. Kohdassa 3 mainittu vyöhyke III muodosti yhtenäisen,

munkkilimitykseen muuratun pinna alaspäin suunnilleen vaa'an +5 kohdalla olevaan olkaan ja paikoitellen sen särkevään jo siitä ylemmäksi nousevaan 1700-luvun paikkausmuuraukseen saakka.

Vyöhykkeellä III oli kolme 1800-luvulla avattua kaari-ikkunaa ja niihin liittyvää umpeenmuurausta. Itänurkasta lukien 1. ja 2. ikkunan kohdalla se ulottui nauhakomerosta alas suunnilleen vaakaan +5 saakka. 3. ikkuna oli umpeenmuurauksi- neen tasojen +9,40 ja +5,55 välissä, tämän ikkunan alapuo- lella, tasojen 5,47 ja 5,67 välissä oli 1700-luvun umpeen- muuraus (savilaasti) joka yläreunasta liittyi 1800-luvun um- peenmuuraukseen.

Vyöhykkeellä oli 1800-luvulla umpeenmuurattuja koloja seu- Piirros 3
raavasti:

a) tasojen +10,57 ja 11,23 sekä luotien 20 ja 21 välissä.
Suurin leveys 65 cm.

b) tasojen -9,55 ja 9,89 välissä, luodin 19 molemmin puo-
lin. Leveys 49 cm.

c) tasojen 9,65 ja 9,90 sekä luotien 20 ja 21 välissä.
Leveys 50 cm.

d) tasojen 9,65 ja 9,88 sekä luotien 22 ja 23 välissä,
leveys 15 cm.

Umpeenmuurausta ei näistä koloista poistettu.

6. Tasolla +5-+5,15 kulki olka, joka ulkoni seinän tasosta Piirros 3
seuraavasti:

luoti 18, ulkonema 4,5 cm
" 19 " 7 "
" 20 " 6 "
" 21 " 6,5 "
" 24 " 5 "

luoti 25, särkynyt
" 26 ulkonema 7 cm
" 27 särkynyt
" 32 ulkonema 2 "

itänurkka, ulkonema 0 ".

N. tasolla +3,85 oli pykälä sisäänpäin. Pykälän muodostava Piiirros 3
sidetiilirivi ulkoni alapuolella olevasta pinnasta seuraavasti:

luoti 18, ulkonema	6,5 cm
" 19	" 6 "
" 20	" 5,5 "
" 21	" 3,5 "
" 22	" 2,5 "

Luodista 23 lähtien rikki.

Näiden kohden pykälän rajoittama, luotien 18 ja 26 välissä oleva, muusta seinäpinnasta kohoava osa, vyöhyke IV B, oli muurattu munkkilimitykseen vaalealla laastilla. Itänurkan ja luodin 26 välinen osa, vyöhyke IV A, oli suuremmaksi osaksi paikattu 1700-luvun savilaastilla ja vanhoilla tiileillä ja oli sisempänä kuin yläp. oleva seinä. Vyöhykkeellä IV B oli kaksi 1800-luvulla umpeenmuurattua aukkoa:

e) tasojen +4,66 ja 5,10 sekä luotien 20 ja 21 välissä, Piiirros 3
leveys 22 cm.

f) tasojen +4,65 ja +5 välissä, luodin 23 molemmin puolin. Piiirros 3
Leveys 33 cm.

Näitä umpeenmuurauksia ei poistettu.

7. Vyöhyke V, tiilimuuraus tasolla +3,85 olevasta pykälästä alas, luotien 18 ja 24 välillä; hyvin säilynyttä. Tiilet siileäpintaisempia ja tummempia kuin yläpuolella olevassa vyöhykkeessä. Laasti ruskehtavaa soralaastia. Päällä korjauksia

hiililaastilla. Luotien 18 ja 21 välissä rajoittuu vyöhyke alaosasta suunnilleen vaakaan +3 ulottuvaan harmaakivimuuraukseen ja luotien 21 ja 24 välissä tasolla 3,30 → 3,35 kulkevaan 1800-luvun umpeenmuuraukseen.

Vyöhykkeellä V on kaksi vanhaa ikkuna-aukkoa: g) tasojen Piirros 3 2,87 ja 3,80 sekä luotien 18 ja 19 välissä. Leveys 63 cm. h) tasojen 2,77 ja 3,74, luotien 22 ja 23 välissä, leveys 60 cm. Lähinnä ikkunoitten puisia pieliä savilaastia, sen alla hiililaastia.

8. Vyöhyke VI, harmaakivimuuraus, itänurkasta luotiin 26 saakka ulottuu harmaakivi suunnilleen vaakaan +4 saakka ja siitä lounaaseen suunnilleen vaakaan +3. Kuitenkin luotien 20 ja 25 välisellä alueella sen katkaisee aluksi vanha, vyöhykkeen V tiilimuuraus ja sen alapuolella oleva 1800-luvun umpeenmuuraus ja siihen liittyvä, tasojen -0,20 → -1,35 välissä, luodin 24 molemmin puolin oleva ikkuna-aukko.

Noin tasosta +1,25 ylös, itänurkan ja luodin 24 välisellä alalla näyttää harmaakiviseinä paikatulta. Paikkauksessa käytetty laasti vihertävää, savensekaista, mutta kovempaa kuin kaistan yläosassa ollut 1700-luvun savilaasti.

Em. paikkaukseen liittyy tiilinen ikkunakaaren jäte tasojen Piirros 3 +2,02 → 2,38 välissä, luodin 30 molemmin puolin. Kaarenjätteen leveys 90 cm. Ulos näkyvissä 8 (juoksutiiliholvien) päätä. Pieni jäte myös lappeellaan olleista kaulustiileistä. Tämän vanhan kaaren alapuolella on 1800-luvun ikkunakaari.

Paikattu harmaakivimuuraus on sisempänä kuin vaa'an +5 yläpuolella oleva seinä. Eroa on korjattu vaakojen +4 ja 5 välisellä alalla, vyöhykkeessä IV A.

Noin tasosta +1,25 alas on seinää saumattu useilla eri laasteilla. Monin paikoin selviä jätteitä hiililaastilla suoritetusta saumauksesta. Hiililaastin alla vaalea soralaasti.

Em. tasosta alas seinä ulkonee (vahvistuu) kerros kerrokselta muutamia senttejä noin tasolle -1 saakka, jossa kulkee selvä olka. Ulkoneminen 10-20 cm, tämän olan alapuolella olevat kivet pyöreitä, lohkomattomia.

Maanrajassa koheaa täytemaa noin tasolle -3,30 saakka.

K A A K K O I N E N U L K O S E I N Ä .

E T E L Ä N U R K A S T A L U O T I I N 18 .

30.8.1960. Elias Härö

Kaakkoisen ulkoseinän lounaisosa. (Etelänurkasta luotiin 18)

Kaakkoisseinän lounaisosassa (etelänurkasta luotiin 18)* seinän koillisosan korkeissa muistiinpanoissa mainitut vyöhykkeet II, III, IV B, V ja VI. Kaikki nämä rajoittuivat lounaisseen suureen, hiililaastilla suoritettuun korjausmuuraukseen, (vyöhyke VII) joka käsitti suurimman osan ko. seinäpinnasta.

Vert. muist. panot kaakkoisseinän koillisosasta
Piiirros 2

1. Etelätornin itänurkasta alkanut savilaastimuuraus jatkui luotien 12 ja 13 välissä olevaan vankila-aikaiseen ikkunaan liittyvään umpeenmuuraukseen saakka 2 tiilirivin korkuisena ja saman umpeenmuurauksen lounaispuolella luotien 9 ja 10 välillä 7 tiilirivin korkuisena. Samanlaisella savilaastilla oli muurattu etelänurkasta lähtien ylin tiilirivi 2,15 m ja ylhäältä toinen 1,80 m.

Piiirros 1

2. Vanhasta itätornin etelänurkasta alkanut vyöhyke II, jonka alareuna kulki nauhakomeron kahden alimman ja ylimmän tiilirivin välissä, jatkui siihen liittyvine kulmatiilinauhoineen luotiin 13, jossa se rajoittuu 1800-luvun ikkunaan liittyvään umpeenmuuraukseen. Tason 13,45 yläpuolella hiililaastimuuraus (Vyöhyke VII) alkaa luotien 13 ja 14 välistä, Luodin 16 molemmin puolin oleva ikkuna umpeenmuurauksineen särkee vyöhykkeen tasosta 11,85 ylös saakka. Kulmatiilinauhat olivat ensim. kerran tulleet peitetyiksi savilaastilla ja uudestaan 1800-luvulla. Kivissä oli säilynyt jätteitä vanhasta slammauksesta ja siihen liittyneestä maalauskoristelusta.

Piiirros 1

Nauhakomero jatkui lounaaseen luotien 12 ja 13 välillä, jossa se päättyi 1800-luvun umpeenmuuraukseen. Ne luodin 13 kohdalla oli säilynyt ehjänä osa slammattulle pinnalle tehdystä, pintaan uurretusta ja maalatusta koristeesta. Se vah-

Piiirros 1 ja 2

vistettiin kalkkilaastilla ja samalla slammattiin uudestaan osa nauhakomerosta ja kulmatiilinauhoista kalkkislammilla.

3. Vyöhyke III, joka seinän koillisosassa oli kulkenut nauhakomeron ylimmän tiilirivin ja vaa'an +5 välissä, ja johon liittyivät vankila-aikaiset kaari-ikkunat umpeenmuurauksi-

Piirros 1 ja
2

neen, jatkui luodista 18 lounaaseen seuraavasti:
tasojen 9,50-11,50 välissä n. luotiin 12. Rajoittuu hiili-

laastimuuraukseen.
tasojen 7,50-9,50 välissä n. luotiin 13. Rajoittuu 1800-l.

ikkunaan liittyvään umpeenmuuraukseen.
tasosta 7,50 alaspäin työntyy vyöhyke luodista 10 lähtien rivi riviltä lounaaseen ja ulottuu vaa'an +6 kohdalla 5 m päähän etelänurkasta, jossa se rajoittuu 1800-l. ikkunaan liittyvään umpeenmuuraukseen.

Vyöhyke III:n alareuna on luotien 11 ja 18 välillä n. tasossa 5,15-5,20 kulkevassa olassa. Luodista 11 lounaaseen muuttuu raja vyöhykkeeseen IV epäselväksi.

Vyöhykkeellä III oli erilaisia koloja ja aukkoja seuraavasti:

Piirros 1

Tasojen 10,80-11,15 sekä luotien 17 ja 18 välissä. Suu 33 x 37 cm. Tämä kolo oli syvä ja näytti menneen läpi seinän. Samalla tasolla oli luotien 20 ja 21 välissä ollut umpeenmuuraus, joka mahd. liittyi ko. koloon ja jota ei avattu.

Tasolla 10,70 kulki kolme 4-kulmaista, yhdentiilirivin korkuista telinekoloa luotien 13 ja 15 molemmin puolin ja luotien 16 ja 17 välissä. Viimemainittua ei avattu 1800-luvun umpeenmuurauksesta.

Tasolla 9,70 oli kaksi koloa luodeissa 14 ja 16. Näissä suu oli yhden tiilirivin korkuinen, leveys edellisessä 12 cm ja jälkim. 18 cm. Edellisen kolon alkuperäinen koko oli ollut

40 x 25, jälkim. 33 x 25, syvyydet 39 ja 40 cm. Ne olivat tulleet umpeenmuuratuiksi siten, että näin mainittu yhden tiilirivin korkuinen aukko oli jäänyt niiden vasempaan alakulmaan. Umpeenmuurauslaasti oli vaalea hiekkalaasti, joka ei näyttänyt eroavan ympärillä olevan muurin laastista. Käytetyt tiilet olivat samaa kokoa kuin ympärillä olevassa muurissa.

Tasolla 8,20 oli 4-kulm. telinekolo, syvyys 28 cm. Samalla tasolla oli hiililaastimuurauksessa (Vyöhyke VII) 6 telinekoloa (vert. jäljempänä).

Tasolla 7 oli luotien 10 ja 11 sekä 13 ja 14 välillä kaksi yhden tiilirivin korkuista telinekoloa, leveys 16 cm, syvyys 14 cm.

Tasolla 6,70, luotien 10 ja 11 välissä yksi 4-kulm. telinekolo, syvyys 25 cm.

Tasolla 6,45, luotien 12 ja 13 välissä telinekolo, syvyys 25 cm.

Tasolla 5,80 kaksi yhden tiilirivin korkuista telinekoloa luotien 8 ja 9 sekä 10 ja 11 välissä; syvyys?

Lähinnä etelänurkkaa olevan kaari-ikkunan umpeenmuuraukseen liittyi tasojen 5,55-5,85 välissä, luodin 12 molemmin puolin oleva savilaastilla suoritettu 3 tiilirivin korkuinen muuraus.

Vyöhyke III oli kauttaaltaan muurattu munkkilimitykseen laastilla, jolla oli tunnusomaista verraten suurikokoiset kalkkijyvät ja valkoinen väri. Muurin kunto oli verraten hyvä ja 1800-luvun paikkauksia ja saumauksia vain muutamissa paikoissa. Näyte laastista otettiin.

4. Vyöhyke IV, joka luodin 18 koillispuolella, tasojen 3,85- Piiros 1
5,15 välillä erottui ylä- ja alapuolella olevista seinäpin- Vert. tehty

noista työntymällä ulos muutamia senttejä häipyi lounaaseen B-kappale päin luotien 10 ja 11 välissä, jossa se saumattomasti liit- seinän tut-
tyy vyöhykkeeseen III. Vyöhyke III:een kuuluva tiilimuuraus kim. piir-
näytti kiertävän vyöhyke IV:n alapuolellekkin ja rajoittui rokseen sekä
koilliseen päin vyöhykkeeseen V n. luodissa 15. Kävi ilmi, apuleikkauk-
että vyöhyke III alaosaltaan muodosti verhomuurauksen, jolla set.
on peitetty välittömästi harmaakivimuuriin perustettua tiili-
seinää (vyöhyke VIII) n. 1-1,20 metrin korkeudelta tasojen
3-4,50 välillä. Verhomuuraus alkoi 5,60 m päässä etelänur-
kasta. Sitä purettiin luotien 7 ja 10 väliseltä osalta, mut-
ta se näytti jatkuvan kauemmaksikin koilliseen, ainakin luo-
tien 10 ja 11 välille, jossa alkaa vyöhyke V:n alarajana
toiminut sidetiilirivi.

5. Vyöhyke VIII, vanhan verhomuurauksen alla ollut, hyvin Piiirros 1 ja
säilynyt tiilimuuri oli muurattu harmaalla, hiilensekaisella 2
laastilla ja kuulenee siten samaan rakennusvaiheeseen kuin
vyöhyke V. Luotien 4 ja 7 välillä oli tämä muuraus revetoitu
hiililaastia käyttäen ja osittain myös savilaastilla. Limi-
tys vyöhykkeeltä VIII munkkilimitystä sikäli kuin epätasai-
nen muurauspohja oli sallinut. Luotiin 4 ja 5 välillä oli ko-
pinta n. 6 cm sisempänä ympärillä olevaa hiililaastimuuraus-
ta ja luotien 7 ja 9 välillä n. 20-25 cm sisempänä verhona Vert. tehty
ollutta tiilimuurausta. Eri seinäpintojen keskinäisestä ase- apuleikkaus
masta tehtiin apuleikkaukset.

Em. savilaastilla suoritetun verhomuurauksen alta paljastui
vyöhykkeellä VIII tasojen 4,85-5,15 sekä luotien 6 ja 7 vä-
lissä 120 cm syvyinen 3 tiilirivin korkuinen aukko, alkuper.
umpeenmuuraus hiililaastilla. Samassa tasossa olivat vyöhyk-
keeseen IV liittyvät 104 cm syvät kolot luotien 10 ja 11 sekä
14 ja 15 välissä. Kolojen ylin rivi oli 20 cm leveä, 2 alinta

32 cm. Näiden kanssa samalla tasolla ja kooltaan ja muodoltaan samanlaisia olivat olleet seinän koillisosalla vyöhykkeeseen IV B kuuluneet kolot.

Vyöhykkeellä VIII tuli vanhan verhomuurauksen alta esiin tasojen 4,15-4,55 sekä luotien 6 ja 7 välissä pyöreä (laastilla pyöristelty) 85 cm syvä kolo. Halkaisija n. 25 cm. Samoin vaa'an 4 ja luodin 8 kohdalla 4-kulmainen 20 x 10 (↕↔) suuruinen, alaosasta kapeampi kolo, syvyys 30 cm. Tasolla 9,05 luotien 8 ja 9 välissä oli tiilenpään kokoinen telinekolo, syvyys 16 cm.

6. Vyöhyke V, tasosta 3,75 alas harmaakiveen saakka ulottui luodin 18 lounaispuolella luotien 15 ja 16 väliin. Vyöhykkeen yläreunaa rajoittava, vyöhykkeeseen IV B kuuluneitten sidetiilien muodostama pykälä, joka oli alkanut luotien 22 ja 23 välillä korkeudella 3,85, jatkui lounaaseen kohoten tasaisesti. Ulkoneminen oli luodissa 18 6,5 cm. Luodissa 16 se oli 8 cm.

Vyöhyke V:n rajana lounaaseen on kohdassa 4 mainittuun verhomuuriin kuuluvaa seinää. Vyöhyke V on sisempänä lounaispuolella olevaa muurausta n. 7-10 cm. Pykälää on tasoitettu laastilla ja slammauksella, jossa näkyi jätteitä punaisella värillä suoritettusta koristelusta.

Limitys munkkilimitystä, laasti harmaata hiilensekaista, karkeahkoa hiekkalaastia.

7. Hiililaastilla muurattu vyöhyke VII ulottui ylhäällä kohdassa 1 mainittuja savilaastilla suoritettuja paikkauksia lukuunottamatta kattotuoleja kannattavaan hirteen, lounassa etelänurkkaan, koillisessa em. vyöhykkeisiin II, III ja VIII ja alaspäin soralaastilla muurattuun harmaakivimuuriin. N. Piirros 1 ja 2

tasosta 10,70 ylös on muuraukseen käytetty yksinomaan renessanssilimitykseen asetettuja tiiliä ja siitä alas ulkosyrjiltä suoraksi lohkattuja harmaakiviä. Kiilakivinä kuitenkin käytetty tiiliä tai niitten paloja. Etelänurkka on ylhäältä n. tasolle +4 saakka 0,50-1 m leveydeltä tiilistä. Hiililaastilla muurattu harmaakivi ulottuu nurkassa n. tasolle +0,70 ja luodista 2 n. tasolle +3. Raja on kuitenkin epäselvä useitten eri-ikäisten saumausten vuoksi.

Vyöhykkeellä oli tasolla 13,85, luotien 9 ja 10 välissä tiilenpään kokoinen telinekolo. Tasolla 13,40 oli 5 tiilenpään kokoista telinekoloa, syvyys n. 15 cm. Tasolla 11,70 oli luotien 2-3, 3-4, 9-10 ja 10-11 väleissä neljä tiilenpään kokoista telinekoloa, syvyys ?

Vaa'an 10 kohdalla, luotien 3 ja 4 sekä 8 ja 9 väleissä harmaakivimuurissa 2 pyöreätä telinekoloa, halkaisija 12-15 cm, syvyys 28-29 cm. (Samalla tasolla kolot myös koillispuolella olevassa vanhemmassa tiilimuurissa.) Tasolla 8,30-8,50 oli luotien 1-2, 4-5, 6-7, 8-9 ja 10-11 väleissä pyöreitä parunkoloja, halkaisijat 10-20 cm, syvyydet etelänurkasta lukien 40, 25, 38, 30, 35 ja 28 cm.

Tasolla 6,65 luotien 6 ja 7 sekä 7 ja 8 välissä kaksi yhden tiilirivin korkuista telinekoloa, leveys 10 cm, syvyys 25 cm.

Tasojen 9,25-9,90 välissä, luotien 11 ja 12 molemmin puolin oli näkyvissä 1,70 m levyisen juoksutiiliholvin päät. Holvikaaren muoto epämääräinen, suippo pyörökaari. Holvitiilet ja kaaren umpeenmuuraus hiililaastilla. Umpeenmuuraus rajoittuu alapuolelta 1800-luvun ikkunaan.

Tasojen 8-8,40 välissä, luodin 5 molemmin puolin näkyi 90 cm levyisen pyörökaarisen ikkunan juoksutiiliholvin päät. (Näky-

vissä 9 tiilenpäättä) Kaari nojasi 85 cm pitkään, 26 cm leveään ja 8,5 cm paksuun lautaan, jonka alareuna oli tasolla 7,95. Lauta oli n. 10 cm sisässä seinän pinnosta ja sen takana oli näkyvissä toinen saman kokoinen. Lautojen ja kaaren väli oli muurattu umpeen samanlaisella hiililaastilla kuin itse kaarikin. 80 cm alempana olevaan 1800-luvun ikkunaan liittyvän umpeenmuurauksen takaa oli nähtävissä pieni jätteen vanhan ikkunan pielistä.

vert. tutkim. piir. seinästä

Vyöhykkeellä VII oli kolme luodin 5 molemmin puolin ulottuvaa 1800-luvulla avattua ikkunaa tasojen 5,85-7,15, 9,35-10,70 ja 12,50-13,85 välissä. Niitä ympäröivien umpeenmuurauksen leveys vaihteli 10-80 cm välillä.

Tiilimuuri tällä vyöhykkeellä oli huonossa kunnossa. Se oli miltei kauttaaltaan tullut paikatuksi tiileillä, tiilenpaloilla ja laastilla 1800- ja 1900-luvulla. Viimeinen rappaus oli tehty vuosilukumerkinnän mukaan v. 1915. Vaa'an 12 ja luodin 9 risteuksen jätettiin 30 + 60 cm suuruinen näyte tästä muuten poistetusta rappauksesta. Myös vyöhykkeen harmaakivimuuraus oli saumattu ja osittain rapattukin näillä laasteilla.

8. Vyöhyke VI oli harmaakivimuuria, jossa käytetyt kivet olivat muodoltaan pyöreähköjä ja laasti ruskehtavaa tai keller-tävää soralaastia. Muuraus vahvistuu (muodostaa olkaa) alaspäin rivi riviltä muutamia senttejä. Raja ylös vyöhykkeeseen VII on epäselvä, mutta sen voi arvella olevan n. tasolla 3, jossa kivien muoto muuttuu pyöreämmäksi. Samalla tasolla kulkee myös raj. vyöhykkeeseen V (harmaalla hiilensekaisella laastilla muurattu tiilimuuri). Nurkkakivet etelänurkassa ovat tasolle +0,70 suorapintaisia, vyöhykkeeseen VII kuuluvia harmaakiviä.

9. N. 8,20 cm päässä etelänurkasta koilliseen, luodissa 9, on n. tasolta -1 ylös n. 3,30 m ulottuva pystysuora pykälä. Lounaispuolella oleva, kivien muodoilta pyöreämpi harmaakivi-muuri kohoaa koillispuolella olevasta suorapintaisemmista kivistä muuratusta seinästä n. 5-20 cm. Pykälästä välittömästi koilliseen olevaan muurin on puhkaista oviaukko ja sen molemmin puolin ikkuna-auklot, joiden pielet on muurattu tiileistä hiililaastilla. Tiilet tyyppiä 33 x 16 x 8,5, tiilimuuraus asettuu tasojen -2→+1,45 väliin. Lounainen ikkuna oli umpeenmuurattu 1800-luvun laastilla ja koillispuoleinen savi-laastia käyttäen.

10. Seinän vierellä ajettu täytemaa, joka etelänurkassa kohoaa n. tasolle -1, jätettiin poistamatta eikä muurin jatkumisesta alaspäin tällä kertaa voitu tutkia.

LINNAN LOUNAINEN
ULKOSEINÄ.

H. Lilius, Elias Härö

16.-17.5.1960. 11.7.1960.

Lounainen ulkoseinä. Länsitornin ja kukkotornin välinen osa.

Linnan lounaisen ulkoseinän saumausta poistettiin myöhempi saumaus piirtämistä varten.

Vyöhyke I käsittää seinän yläosassa olevan renesanssilimityksellä muuratun osan (vrt. piir.). Kaistan kaakkoisreunassa tämän alareuna oli tasossa +13,30 m, 1800-luvun ikkunoiden luoteispuolella se taas oli +13,92 cm. Muurauksen yläreunan muodosti katonraja. Piiros 1

Laasti oli 1700-luvun savilaastia.

Tiilien koko:

30,5 x ? x 9,5 cm

28,5 x ? x 10 "

? x 13,5 x 9 "

Käytetyt tiilet olivat vanhoja.

Kaistan kaakkoisreunassa oli umpeenmuurattu korkeahko aukko.

Sen alareuna oli tasossa +11,95 cm ja piilien korkeus oli 170 cm. Laki pisteen vaakataso oli +13,78 m. Aukkoa peittää kaulukseton segmenttikaari.

Umpeenmuuraus oli suoritettu 1700-luvun savilaastilla.

Tiilien koko:

30,5 x 14 x 10,5 cm (holvi)

29,5 x 14 x 9,5 " (-"-)

28 x ? x 8,5 " (umpeenmuuraus)

27,5 x ? x 8,5 " (-"-)

? x 14 x 8,5 " (-"-)

? x 13 x 9 " (-"-)

Vyöhyke II käsittää seinän pääosan, joka on muurattu munkkilimityksellä. Se rajoittuu ylhäällä vyöhyke I:n ja alhaalla

tasossa +4,87-4,50 m harmaakivi vyöhykkeeseen (vrt. piir.).

Tiilien koko:

29 x ? x 9,5 cm

30,5 x ? x 9 "

? x 13 x 8 "

? x 12 x 8,5 "

Tasolla +9,52 +9,47 +9,57 m kulkee pitkin seinää tiilirivi, jossa kaikki tiilet ovat kyljellään olevia sidetiiliä.

Tasolla +7,67 +7,64 m kulkee pitkin seinää tiilirivi, jossa on ainoastaan sidetiilejä.

Tasolla n. +4,95 m on seinän kaakkoisreunasta lukien 3,02 m verran tiilejä, jotka ovat vinottain pystyssä. Saumat ovat n. 2-1,5 cm paksuiset.

Vyöhykkeessä oli lukuisia koloja:

Tasolla +11,35 m oli 34 cm syvyinen 35 x 23 kokoinen aukko (1).

Tasolla +5,49 cm oli 1800-luvun ilmanvaihtventtiili (2).

Tasolla +5,22 oli 59 cm syvyinen 15 x 11 cm suuruinen kolo (3).

Tasolla +5,22 cm oli 12 x 19 cm suuruinen 64 cm syvyinen parrunkolo (4).

Tasolla +5,20 cm oli 64 cm syvyinen 14 x 20 cm kokoinen parrunkolo, jonka alareuna oli kaareva (5).

Tasojen +6,03-6,45 cm välillä avattiin n. 70 cm levyinen paikkaus muuraus-seinän ja kukkotornin kulmassa. Tällä kahden oleva suuri kukkotornin harmaakivi työntyi syvälle linnan lounaisseinän sisälle.

Vyöhyke III muodostuu harmaakivimuurauksesta.

LOUNAINEN ULKOSEINÄ. Länsitorni ja sitä vastaava osa.

Ko. seinäosalla erotettiin harmaakiven yläpuolella 4 eri tiilimuurausvaihetta: vyöhykkeet I-IV.

1. Lähinnä vesikattoa, tiilimuurauksen yläpuolella oli 3 Piirros 2
hirsikertaa käsittävä, ^{piillettä} piillettä parruista rakennettu
seinä.

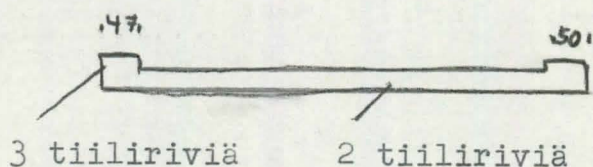
2. VYÖHYKE I. Viisi ylintä tiiliriviä, tasossa +19,65 ylä- Piirros 2
puolella oli muurattu savensekaisella laastilla. Ylimpänä
kaksi sidetiiliriviä, muuten limitys renessanssilimityksen
tapaista (poikkeuksia runsaasti).

Vyöhykkeellä oli tasolla 19,75 4 koloa, joissa lahonneet Piirros 2
parrunpäät olivat näkyvissä. Kolojen leveys vaihteli 15-20
cm, korkeus n. 11 cm.

3. VYÖHYKE II, tasojen +19,65 → +9,85 välissä. Ruskehtaval-
la, runsaasti kalkkijyviä sisältävällä laastilla munkkilimi-
tykseen muurattua, yläosasta runsaasti paikattua seinää.

4. Tasojen 18,85 ja 19,25 välissä, luodin 5 molemmin puolin Piirros 2
oli näkyvissä 1700-luvulla avatun ikkunan kaari (juoksutiili-
holvin päät). Ei kaulusta.

5. Länsinurkasta 46 cm ja etelänurkasta 40 cm välisellä
alalla oli nauhakomero, jonka alareuna kulki vaakalla 17.
Korkeus kolme tiiliriviä, paitsi päissä, joissa oli tiiliri-
vin verran ylös kohoavat pykälät, länsinurkassa 47 cm ja
etelänurkassa 50 cm matkalla.

Nauhakomeron katkaisi 4,40 m matkalta länsinurkasta 55 cm päästä alkava 1800-luvun revetointi, joka liittyy välittömästi tasojen 16,200 ja 17,50 välissä, luodin 5 molemmin puolin olevaan 1800-luvun ikkunaan kuuluvaan umpeenmuuraukseen. Se ulottuu yläpuolella kohdassa 4 mainittuun ikkunakaareen ja alapuolella tasolle 15,85 saakka, ikkunan kaakkoispuolella se alkaa 2,75 m päässä etelänurkasta. Piirros 2

6. Nauhakomeron alapuolella, n. tasolla 16,30 oli kaksi 4-kulmaista telinekoloa. Toinen oli 25 cm päässä eteläkulmasta, koko 10 x 12 cm, syvyys 30 cm. Toinen luodin 3 molemmin puolin, koko 24 x 11, syvyys 30 cm. Piirros 2

Tasojen 15,45-15,75 sekä luotien 6 ja 7 välissä oli 4-kulmainen, 91 cm seinän sisään vinosti kaakkoon menevä kolo, leveys 30, kork. 28 cm. Piirros 2

N. tasolla 15,07 oli neljä telinekoloa, etelänurkasta 37, 135, 290 ja 445 cm päässä. Koko n. 15 x 10. Lähinnä etelänurkkaa olevan syvyys 43 cm, muut 29 cm. Piirros 2

7. Tasojen 13,90 ja 14,52 välissä, luodin 6 luoteispuolella oli n. 18 cm levyinen jäte 1700-luvun ikkunanpielestä tai siihen liittyvästä umpeenmuurauksesta. Laasti savilaastia. Piirros 2

Tämä muuraus rajoittuu sen luoteispuolella, tasojen 12,83 ja 14,16 välissä, luodin 5 molemmin puolin olevaan ikkunaan liittyvään umpeenmuuraukseen. Piirros 2

8. Tasolla 13,75-13,80 oli kolme 2:n tiilirivin korkuista parrunkoloa: Piirros 2

a) luotien 1 ja 2 välissä, lev. 25, kork. 23, syv. 50 cm.

b) -"- 6 ja 7 " , " 29, " 23, " 109 cm.

c) luodin 8 molemmin puolin, " 21, " 22, " 50 cm.

Kolo a kulkee muurin sisässä viistoon kaakkoon, muut kohti-suoraan.

9. Tasojen 13,21 ja 13,63 sekä luotien 3 ja 4 välissä oli Piiirros 2
muodoltaan kapea, ja korkea seinän läpi kulkeva aukko, lev. 9,
kork. 40 cm. Aukko laajeni säteittäisesti muurin sisässä.

10. Tasolla 11,35-11,40 oli kolme yhden tiilirivin korkeista Piiirros 2
telinekoloa:

- a) luodin 2 kohdalla, lev. 10 cm.
- b) luotien 6 ja 7 välissä, lev. 12 cm.
- c) luodin 9 kohdalla, lev. 11 cm.

11. VYÖHYKE III. Tasojen +9,85→+6 välissä, tasolla 9,82-9,85 Piiirros 2
kulki yläpuolella olevasta seinäpinnasta 2-3 cm ulkonema ol-
ka, jonka katkaisee 1800-luvulla avattu ikkuna. Se päättyy
luodin 11 molemmin puolin olevaan ikkunaan. Piiirroksessa 1 Piiirros 1
näkyvä, tasolla 9,52 (luodissa 9) kulkeva, kukkotornin nur-
kasta alkanut kyljittäisten sidetiilien rivi jatkui luodin
6 ja 7 väliin.

Vyöhyke oli muurattu harmaalla soralaastilla munkkilimitykseen. Monin paikoin saumauksia hiililaastilla. Tiilten väri voimakkaampi kuin yläpuolella olevien. Hyvin säilynyt.

Vyöhykkeellä oli tasolla 6,33-6,35 kaksi 4-kulmaista teline- Piiirros 2
koloa luotien 6 ja 7 sekä 8 ja 9 välissä. Leveys 19 cm,
kork. 10 cm, syvyys 27 cm.

Tason 6,45-6,52 alapuolella, n. 45 cm matkalla seinä ulkonee Piiirros 2
yläpuolella olevasta pinnasta n. 10 cm.

12. VYÖHYKE IV. Suunnilleen vaakojen 6 ja 5 välissä. Edel-
lisessä kohdassa mainitusta ulkonemasta alan harmaakiveen s
saakka ruskehtavalla soralaastilla munkkilimitykseen muurat-

tua seinää. Tiilten väri tummempi kuin yläpuolella olevassa vyöhykkeessä.

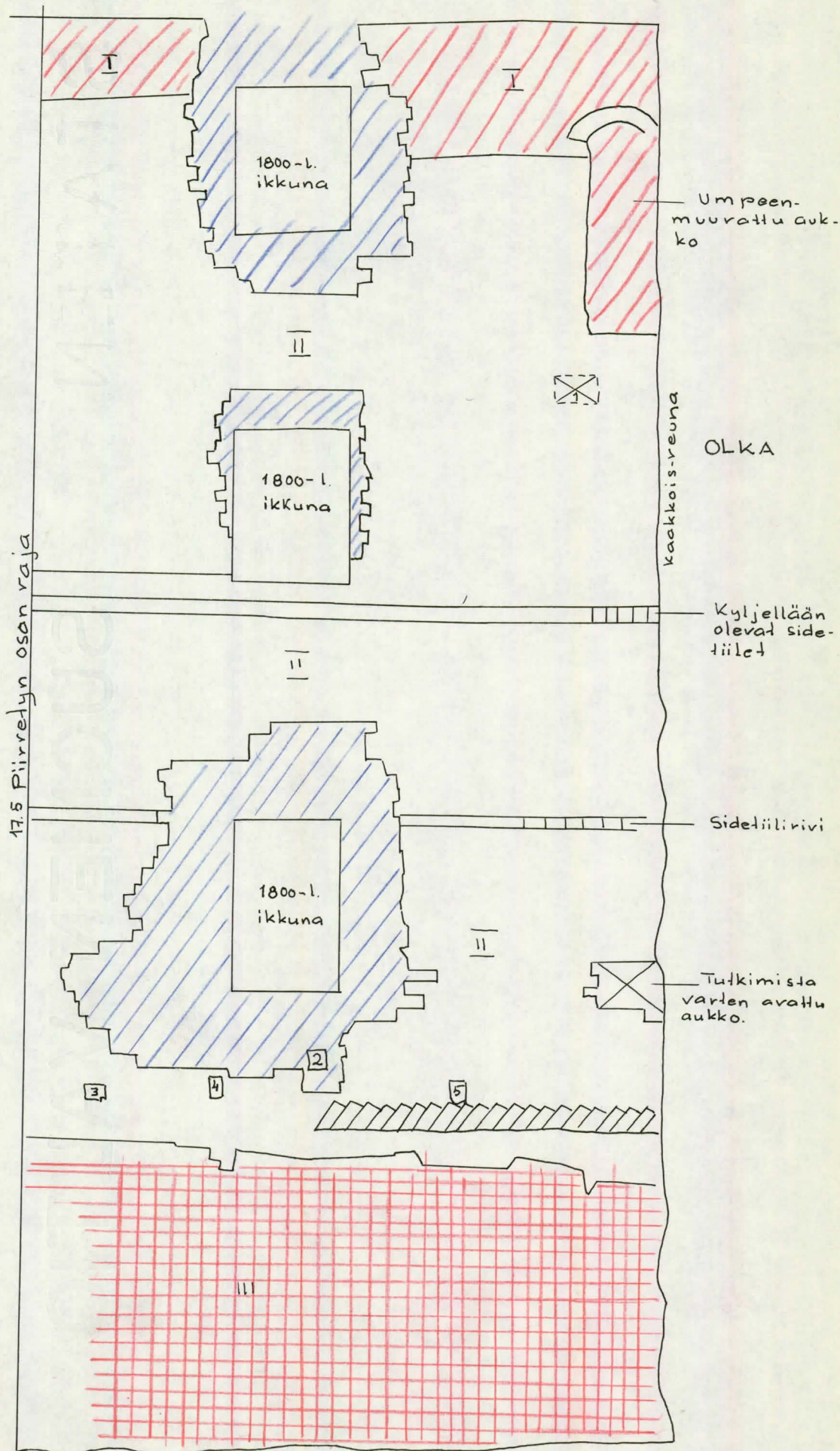
Tasolla 5,25-5,43 oli 4 yhden tiilirivin korkuista, pyöreätä Piirros 2
Tas
telinekoloa. Halkaisij. vaakas. 12-14 cm, pystys. 10-11 cm.
Syvyys n. 60 cm.

Vyöhykkeiden III ja IV alueella oli 1800-luvulla avattu ik- Piirros 2
kuna, joka umpeenmuurauksineen oli tasojen 5,94 ja 8,17 sekä
luotien 3 ja 6 välissä. Leveys 215 cm.

Vyöhykkeen alin rivi harmaakiveä vastaan sidetiilleistä.

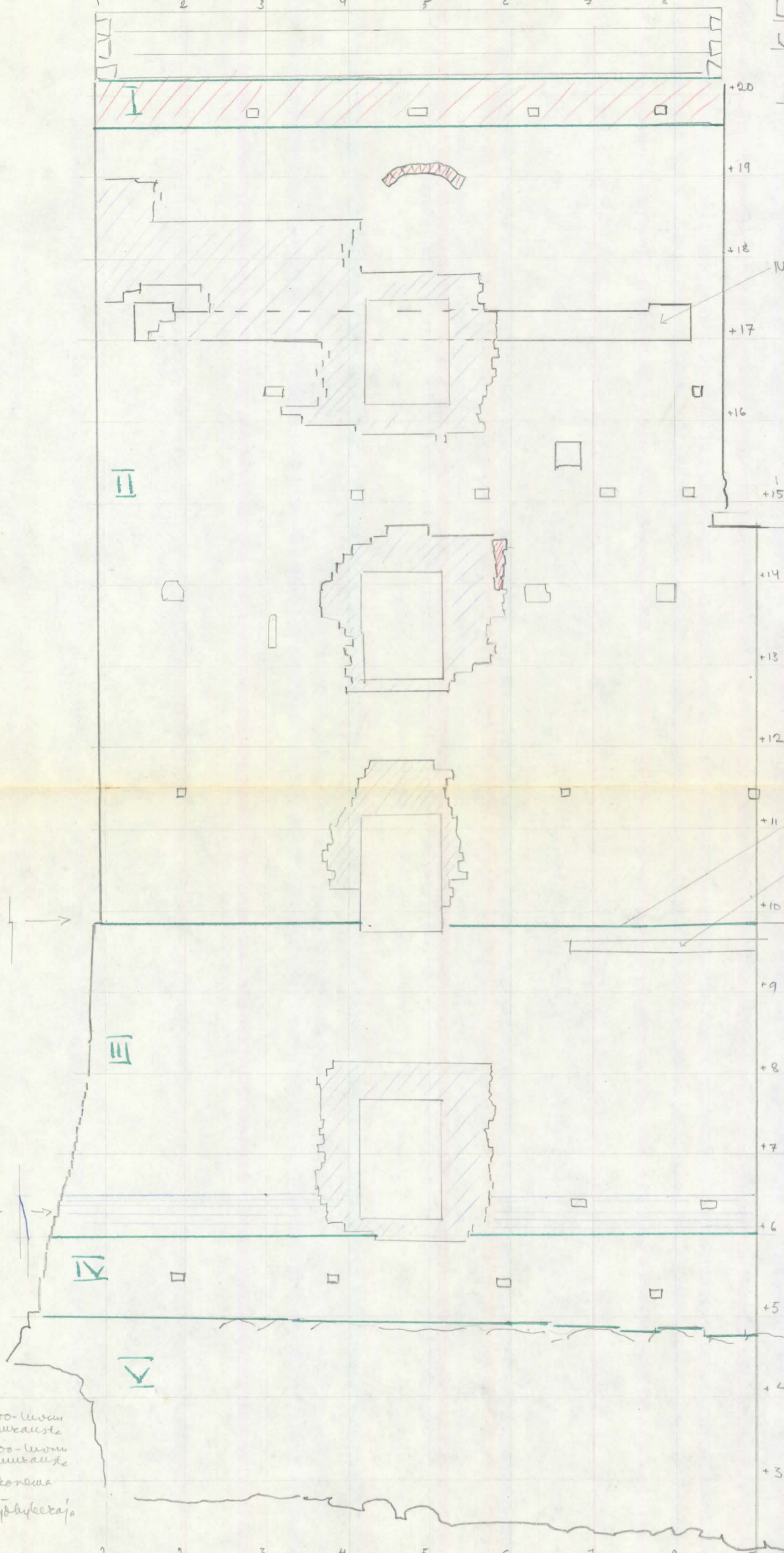
13. VYÖHYKE V. Harmaakivimuuraus ulottui ylös suunnilleen Piirros 2
vaakaan +5 saakka. Kivet muodostivat itänurkan ja luodin 4
välillä 0-6,5 cm ulkonevan olan. Luodista 5 kaakkoon harmaa-
kivi oli 2-3 cm sisempänä yläpuolella olevaa tiiltä. Useita
saumaustaasteja.

Maanrajossa ulottui täytemaa luodissa 9 tasolla 2,15 ja kohosi
länsinurkkaa kohden ollen luodissa 1 tasolla 2,75.

LOUNAINEN
ULKOSEINÄ

PIIRROS 2

+20
+19
+18
+17
+16
+15
+14
+13
+12
+11
+10
+9
+8
+7
+6
+5
+4
+3
+2

Nauhakouros

olka
sidoskivi

- 1700-luvun muuraus
- 1800-luvun muuraus
- Ukonmaa
- Vyölykeräjä

1:50
Elin Härf

LUOTEINEN ULKOSEINÄ.

15.10.1960. Elias Härö

Luoteinen ulkoseinä. Luotien 23-33 välinen osa. (Länsitornin luoteissivu.)

Aluksi poistettiin länsitornin yläosassa ollut vankila-ai- Heinäkuu 1960
kainen paikkausrappaus. Sitä ulottui ylhäältä n. vaakaan +16 Vert. tutkim.
ja paikoitellen alemmaksikin. Samalla avattiin umpeenmuu- piirros sei-
rauksista kaksi segmenttikaarista ikkuna-aukkoa. (kts. jäl- nästä ja va-
jempänä.) Näiden välissä, vaa'an +18 molemmin puolin ja lokuvat.
suunnilleen samassa tasossa tornin länsikulmassa oli suur- Vert. piir-
ehko ala korjattu 1800-luvun laastilla ja tiilleillä. Tätä ros l.
korjausmuurausta ei purettu.

Seinän alaosassa luodin 27 ja vaa'an +7 molemmin puolin ole-
vaa vankila-aikaista ikkuna-aukkoa ja siihen liittyvää um-
peenmuurausta ei tässä vaiheessa purettu.

Ko. seinän osalla suoritetuissa tutkimuksissa eroitettiin
tiilimuurissa kolmea eri rakennusvaihetta edustavaa vyöhy-
kettä:

I ylinnä, 5 tai 6 tiilirivin korkuinen 1700-luvun vaihe.

II edellisen alapuolella, vaakojen 10 ja 19,50 välissä ollut.

III luodista 10 alas n. tasolle 7,20 ja mahd. alemmaksikin.

Harmaakiviosasta ei tässä vaiheessa poistettu 1800-luvun re-
vetointia ja perusteellisempi tutkimus tiilimuurin alaosista
voidaan tehdä em. 1800-l. ikkuna-aukon piilimuurauksen purkamisen yhteydessä.

Vesikattorhojasis 3. parrun korkuisen hirsisalvokseen.

Vyöhykkeellä I oli laasti vihertävää, savensekaista, pehmeätä.

Vyöhykkeellä II kellertävä tai ruskehtava, runsaasti eri-
suuria kalkkijyviä sisältävä (seuraavassa: keltainen laasti).

Vyöhykkeellä III harmaa, tasarakeinen, jossa kalkkijyvät ei-
vät eroitu (seuraavassa: harmaa laasti). Edellisten lisäksi
löytyi saumauksissa ja eräiden muuriin puhkaistujen aukkojen

ja kolojen teossa käytettyä vaaleata, tasasuuria kalkkipilkuja ja pieniä mustia kivisiruja sisältänyttä, verrattain haurasta laastia (seuraavassa: valkoinen laasti). Tämä laasti ajoittui em. keltaisen laastin jälkeen ennen savilaastia.

Savilaastilla muuratussa I vyöhykkeessä oli renessanssilimitys; muualla kauttaaltaan tilapäisiä poikkeuksia lukuunottamatta munkkilimitystä.

Savilaasti-vyöhykkeeseen liittyi 4 parrunkoloa:

- 1) välittömästi länsinurkassa; taso 19,75.
- 2) luotien 29 ja 30 välissä, taso 19,65.
- 3) " 26 ja 27 " , taso 19,60.
- 4) luodin 24 molemmin puolin, taso 19,65.

Kolossa n° 1 oli kaksi pyöreätä parrunpäätä näkyvissä, muissa yksi, halkaistu lahonnut parrunpää.

Em. segmenttikaaristen ikkuna-aukkojen pohja oli suunnilleen tasossa +18; aukoista koillisen puoleinen oli luotien 26 ja 27 välissä, lounainen luodin 30 molemmin puolin; edellisen korkeus holvin kantaan 80 cm, lakeen 100 cm, jälkimmäisen 85 ja 105 cm. Näkyvissä oli juoksutiiliholvin päät, ilman kaulusta.

Tasossa 16,73, luodin 26 molemmin puolin oli telinekolo, syvyys 20 cm, tiilipohja.

Tasossa 16,28-16,35 oli (samassa tiilirivissä) 5-telinekoloa, joiden syvyydet olivat 30 cm. Kaikissa tiilipohja.

Tasojen 15 ja 17 välissä, luodista 26 lounaaseen oli seinää uudestaan saumattu valkoisella laastilla.

Tasolla 15,05-15,08 oli länsikulman ja luodin 26 (tornin puolivälin) välissä 4 telinekoloa. Syvyydet länsikulmasta

lukien: 35, 16, 30 ja 31 cm. Kaikissa tiilipohja; kolot sisäpuolelta laastilla pyöristetyt, halkaisijat n. 15 cm.

Tasolla 13,80 oli 5 koloa:

- 1) luotien 24 ja 25 välissä, aukko 23 x 24 cm, ($\leftrightarrow\updownarrow$) syvyys n. 1 m. Oli umpeenmuurattu sisäpuolelta 1800-l. laastilla.
- 2) luotien 26 ja 27 välissä, suu 25 x 23 cm ($\leftrightarrow\updownarrow$); syvyys sama kuin edellisessä.
- 3) luotien 28-29 välissä, suu 23 x 24, jäljellä kirveellä katkaistun parrun pää.
- 4) luotien 30 ja 31 välissä; 2 tiilirivin korkuinen, leveys alemmassa rivissä 25 cm, ylemmässä 17 cm. Umpeenmuurausta ei purettu.
- 5) luodissa 32, yhden tiilirivin korkuinen, leveys 19 cm. Umpeenmuurausta ei purettu.

Tasossa 13,35 luodin 24 mol. puolin oli käytävän 44 a ikkuna-aukko, jonka suu oli 47 x 35 cm ($\leftrightarrow\updownarrow$). Aukon pielet oli rappattu savilaastilla ja 32 cm seinän pinnosta sisempänä oli aukkoa kavennettu niinikään savilaastia käyttäen. Aukkoa kattovasta rivistä ylös laasti valkoista, siitä alas keltaista. Aukko näytti aikunperin olleen suurempi, mutta tulut pienennetuksi valkoisen laastin ajalla. Se oli muurattu sisäpuolelta umpeen 1800-luvulla.

Tasolla 12,18, luotien 23 ja 24 välissä oli murrettu, 10 cm syvyinen, 18 x 10 cm suuruinen kolo, joka oli täytetty valkoisella laastilla. Vert. piirros 1

Tasosta 11,50 ylös viistoon koilliseen alkoi n. 5 cm syvä ja n. 10 cm leveä murrettu ura. Uran lähtökohdassa oli n. 20 cm läpimittainen, 25 cm syvä, samoin murrettu pyöreä kolo. Sekä ura että mainittu kolo oli peitetty (muurattu umpeen) em. Piirros 1

valkoisella laastilla.

Tasolla 10,80 luotien 23 ja 24 välissä oli n. 40 cm syvyinen, 40 x 27 cm (↔↑) suuruinen aukko, jonka lounaispieli oli ehjä ja suora, koillispieli vino. Aukon seinämissä oli keltainen laasti. Seuraavassa tiilirivissä aukosta alas oli 20 cm aukon alakulmien koillis- ja lounaispuolella tiilien päät murrettu. Murretuissa koloissa oli jätteitä valkoisesta laastista.

Tasojen 9,32 ja 10,40 ja luotien 23 ja 24 välissä oli pystysuora, portaiden 25 b kapea ikkuna-aukko, jonka leveys keskellä oli 22 cm. Aukon pielet, koillispuolella n. 20 cm ja lounaispuolella n. 45 cm oli muurattu valkoista laastia käyttäen. Tämä valkoisella laastilla muurattu osa rajottuu tasosta 9,75 ylös keltaiseen laastiin ja siitä alas harmaaseen laastiin. Täten paikalla alunperin ollut isompi aukko oli joko kavennettu tai muurattu kokonaan umpeen valkoista laastia käyttäen. Viimemainitussa tapauksessa olisi nyt auki oleva kapea aukko avattu 1700-luvulla (savilaastiajalla). Alku- Piiirros 1 peräiseen isoon aukkoon sen kumpaankin alanurkkaan liittyi kaksi parrunkoloa. Näistä koillinen oli umpeenmuurattu savilaastia käyttäen. Sen poistamisen jälkeen aukon suu 20 x 32 (↔↑). Suu näytti olevan alkuperäisessä koossaan, mutta siempää oli aukkoa pienennetty valkoista laastia käyttäen. Lounaispuolen aukko oli myös umpeenmuurattu savilaastilla. Koko 25 x 30 cm. Molemmat em. kolot ovat syntyneet jo seinää alunperin tässä kohdassa harmaalla laastilla muurattaessa.

Tasolla 10,05 oli suorakaitain^{EEN} muistoinen ikkuna-aukko. Leveys keskeltä 45 cm, korkeus 55 cm. Pielet oli muurattu valkoista laastia käyttäen ja aukko oli siten avattu muiden tällä laastilla suoritettujen muutostöiden yhteydessä. Pieli-muurauksessa oli käytetty syrjältään pyöristettyjä, rikki-

näisiä muototiiliä.

Länsikulmasta alkaa tasolla 9,87 olka, joka kulmassa ulkonee n. 8 cm ja kapenee siitä vähitellen ja katoaa kokonaan n. 4,5 m päässä. Samalla tasolla, 5,2 m päässä länsikulmasta alkaa kapeista tiilistä muurattu kiilamainen juoksutiilirivi, joka jatkuu samalla tasolla olevaan aukon umpeenmuuraukseen saakka, 8,8 m päähän länsikulmasta. Sekä olka että kapea tiilirivi merkitsevät kahden muurausvaiheen rajaa. Sen yläpuolella Piirros 1 esiintyy em. keltainen ja alapuolella harmaa laasti.

Tasolla 9,30 luotien 25 ja 26 välissä oli suusta n. 40 x 35 cm suuruinen, 20 cm syvyinen murrettu kolo, joka oli umpeenmuurattu 1800-luvulla.

Tasolla 9,10-9,15 oli samassa tiilirivissä viisi 4-kulmaista, tiilipohjaista telinekoloa, joiden syvyydet vaihtelivat 14-16 cm välillä.

Tasolla 8,80 luotien 27 ja 28 välissä oli suusta n. 20 x 20 cm suuruinen, 20 cm syvä murrettu kolo, joka oli umpeenmuurattu valkoista laastia käyttäen.

Tasolla 8,65, luotien 25 ja 26 välissä oli pyöreä, peltisen ilmanvaihtotorven aukko. Halkaisija 20 cm. Tämän aukko liittyi alapuolelta 1800-luvun muuraukseen, joka oli yhteydessä vankila-aikaisen ikkunan pielimuuraukseen.

Tasolla 8,08-8,12 oli länsikulman ja luodin 29 välissä 3-telinekoloa. Syvyys 18 cm. Tiilipohja.

Tasojen 7,75 ja 8,15 välissä oli muodoltaan epämääräinen, n. 80 cm syvyinen kolo. Siihen liittyi koillispuolella 1800-luvun ikkuna-aukon pielimuuraus. Sitä tehtäessä oli myös jo

aukkoa muutettu niin, että sen alkuperäisestä muodosta ei voinut saada käsitystä.

Tasolla 7,75, luodin 23 molemmin puolin oli telinekolo; syvyys 15 cm, leveys 20 cm.

Tasolla 7,25-7,30 olevan sidetiilirivin ja em. tasolla 8,08 olevien telinekojen välisellä alalla, n. 4 m matkalla länsikulmasta muuri ylöspäin mentäessä painuu rivi riviltä sisemmäksi.

Mainittu sidetiilirivi alkaa 80 cm päässä länsikulmasta ja jatkuu 4,70 m päähän, jossa se katkeaa 1800-luvun ikkunanpielimuuraukseen. Seinän pinta sidetiilivivistä alas oli huonossa kunnossa ja sitä oli useaan kertaan paikattu. Alkuperäinen laasti tällä alalla oli väriltään harmaata, mutta kenties karkeampaa kuin ylempää tavattu "harmaa" laasti. Tarkempi tutkimus seinän tältä osalta voidaan suorittaa vankila-aikaisten muurausten purkamisen yhteydessä.

Tasolla 5,70, luodin 29 molemmin puolin oli vanhan ilmanvaihtokanavan suu, jonka koko nykyisin 30 x 50 (\leftrightarrow ↕). Aukkoa oli muutettu savilaastia käyttäen.

Tasojen 5,90 ja 6,20 välissä, 50 cm luodista 26 koilliseen tavattiin neljä päällekkäin olevaa alkuperäisen ikkuna-aukon pielitiiltä.

Tiilimuraus oli huonokuntoista ja rappautunutta ylhäältä n. tasolle +16 ja samoin varsinkin lounaisosasta tasosta +10 alas.

Tiilenmittoja: vaaka 16 (suunnilleen): 28 x ? x 10; ? x 14 x 10; 28 x ? x 9,5; 27,5 x ? x 10.

vaaka 14: 27 x ? x 9,5; 28 x 13,5 x 9,5; 27,5 x 14 x 10.

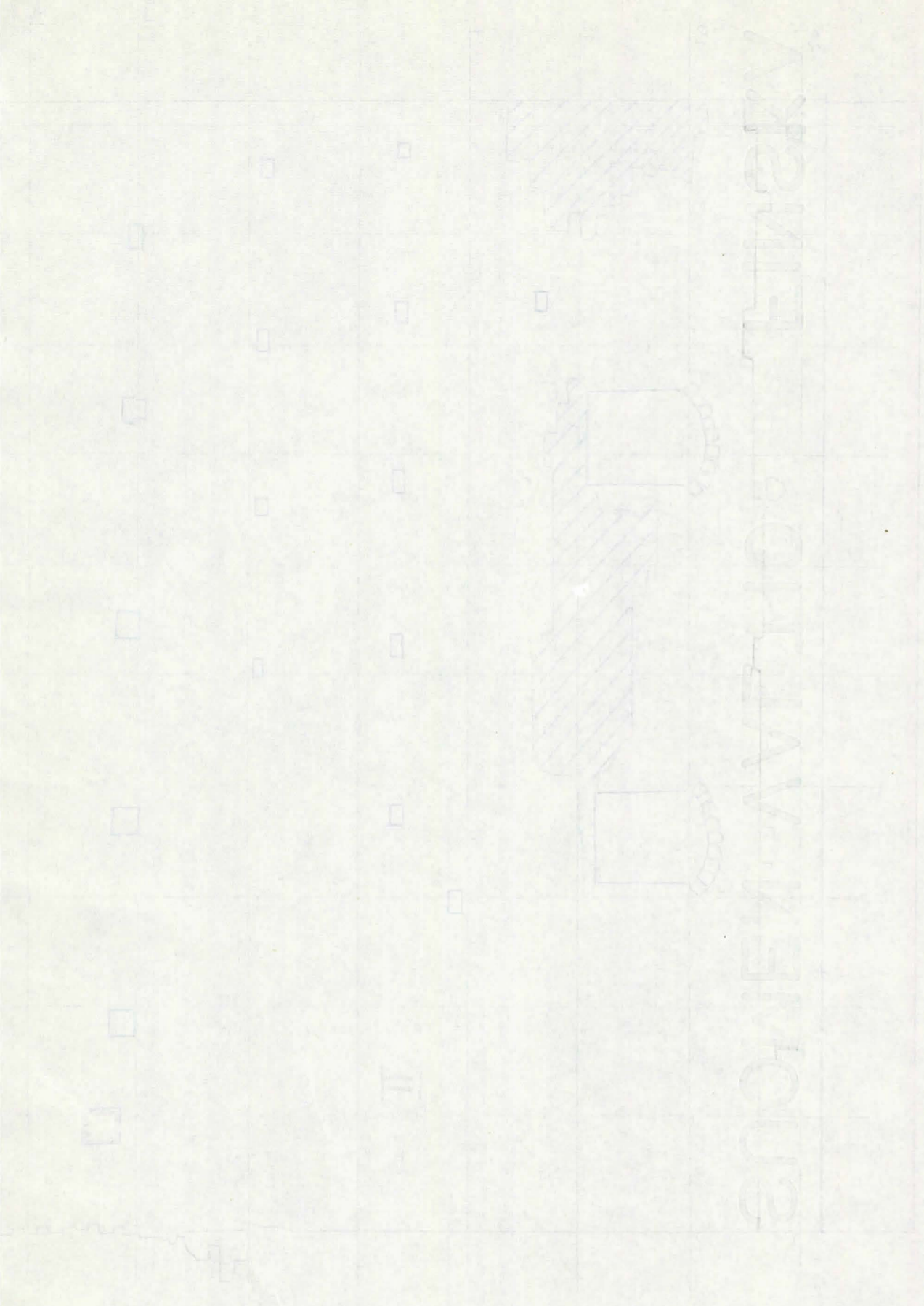
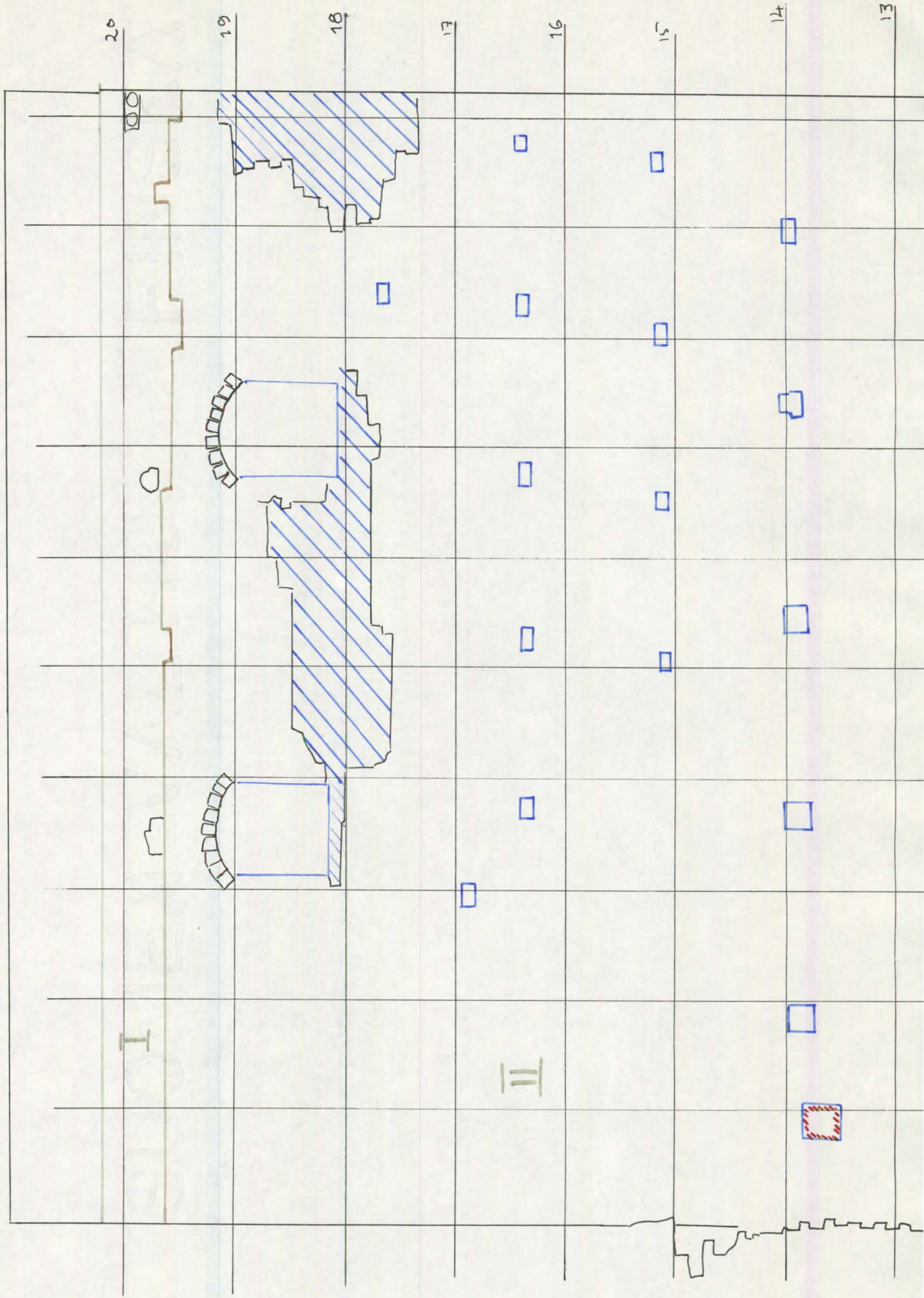

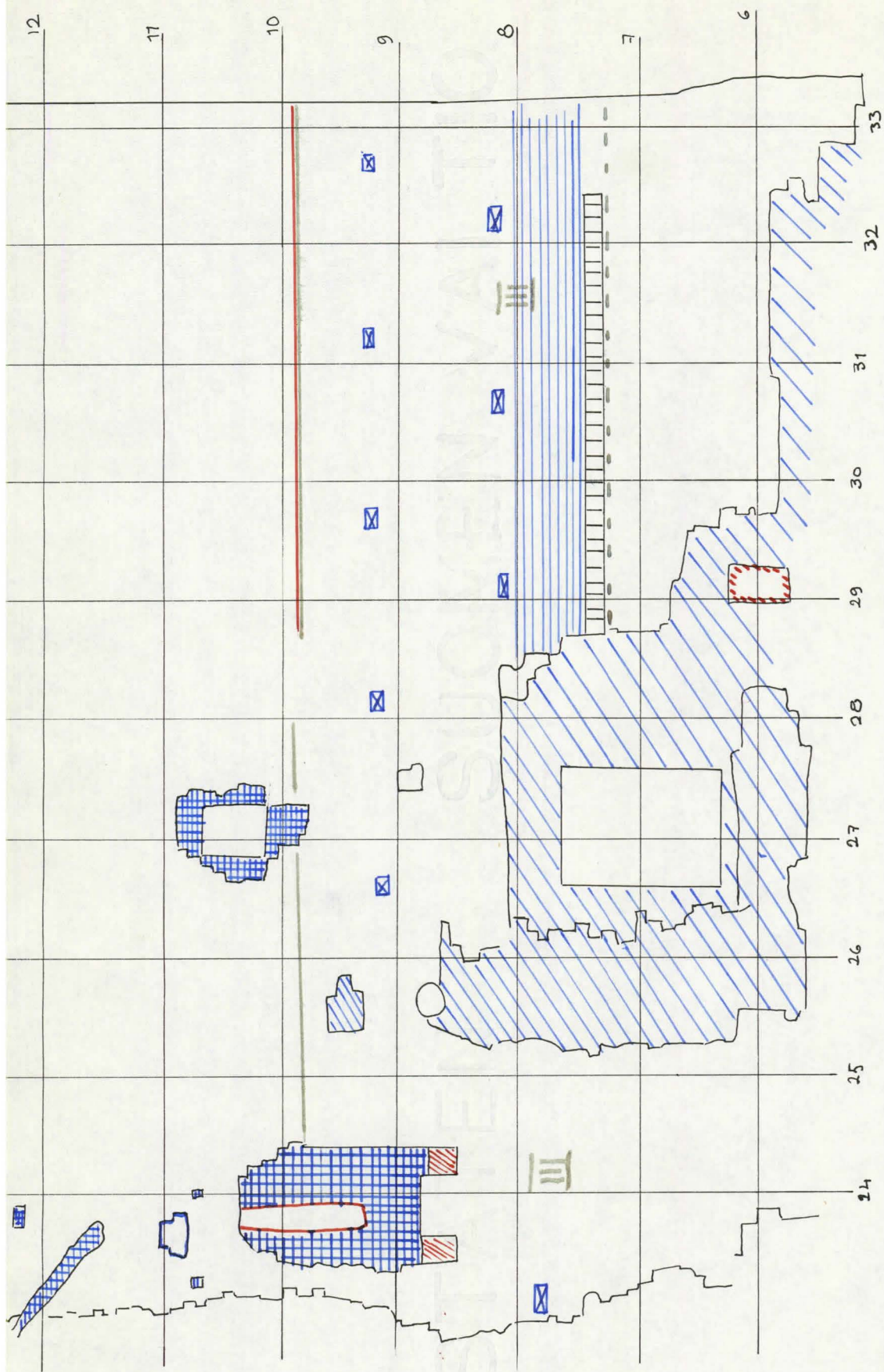
Figure 1

Vertical Section of the Structure

LUOTEINEN ULKOSEINÄ

PIIRROS 1

- ALKUPERÄINEN KOLO TAI AUKKO
- MYÖHEMPI KOLO TAI AUKKO
- VALKOINEN LAASTI
- SAVILAASTI, 1700L
- 1800-L
- MUURINPINTAA VEDETTY SISÄÄN
- RAKENNUSVAIHEN RAJA
- OLKA

1:50

ELIAS HÄRÖ

KOILLINEN ULKOSEINÄ.

30.11.1960. Elias Härö

Koillinen ulkoseinä. Itäkulman ja luodin 12 välinen osa.

Koillisseinässä ulottui tiilimuuraus ylhäältä tasosta 14,75 Vert. tutkim. alas harmaakivimuuriin suunnilleen tasolle +4. Ylinnä oli piirros ja yksi sidetiilirivi, joka oli muurattu savilaastia käyttäen. piirros l. Muu osa tiilimuurista voitiin pääasiassa laastierojen nojalla jakaa kolmeen eri vyöhykkeeseen:

I Em. savilaastimuurauksesta tasolta 14,75 (itäkulmassa) tasolla 11,70 olevaan nauhakomeroon saakka. Tällä osalla laasti kellertävää, kalkkipilkkullista, kovaa. (seuraavassa: keltainen laasti.)

II Nauhakomeron yläreunasta tasolta 11,70 alas suunnilleen tasolle +5, Laasti vaaleata, kalkkirakeitten koko epätasainen. (seuraavassa: vaalea laasti.)

III N. tasolta +5 alas harmaakivimuuraukseen saakka. Laasti harmahtavaa, tasarakeista, kovaa. (seuraavassa harmaa laasti.)

Vyöhykkeellä I oli tasojen 13,85-14,43 sekä luotien 4 ja 5 välissä miltei neliömäinen, 50 cm leveän murtopohjainen, n. 20 cm syvä kolo. Siinä ollut 1800-luvun umpeenmuuraus purettiin. Samantapainen muurettu, suusta n. 20 x 20 cm suuruisen, 28 cm syvä kolo oli tasossa 13,65 luotien 7 ja 8 välissä. Tasossa 13,85, luotien 2 ja 3 välissä oli 16 x 11 cm ($\leftrightarrow \updownarrow$) suuruisen, 18 cm syvä telinekolo; tiilitausta.

Tasojen 12,65 ja 14,35 välissä luodin 11 molemmiin puolin oli 1800-luvulla avattu ikkuna-aukko ja siihen liittyvä pielimuuraus, suurin leveys 1,20 m. Itse ikkuna 115 x 135 cm ($\leftrightarrow \updownarrow$).

Tasojen 13,45 ja 14,10 sekä luotien 9 ja 10 välissä oli ulottamalla halvattu ikkuna-aukko. Aukon tyviosan leveys 46 cm, korkeus 40 cm, (4 tiiliriviä). Korkeus keskellä 65 cm (6

tiiliriviä). Umpeenmuuraus 1800-luvulla, se purettiin. Tasojen 12,05 ja 12,85 sekä luotien 4 ja 5 välissä oli niinkään ulottamalla halvattu ikkuna-aukko, tyviosan leveys 45 cm, korkeus 56 cm (5 tiiliriviä). Korkeus keskellä 80 cm (7 tiiliriviä). Tämä aukko oli muurattu umpeen jo keskiajalla. Umpeenmuurauslaasti muistutti suuresti aukon ympärillä ollen seinän laastia; tiilet keskiaikaisia. Umpeenmuurausta purettu n. 30 cm syvyydeltä.

Nauhakomero. Tasojen 11,45 ja 11,80 välissä (itäkulmassa; samat luvut luodeissa 12, 11,50 ja 11,85) oli kolme päällekkästä juoksutiiliriviä seinäpintaa sisempänä. Pykälän syvyys alareunassa 3,5-5 cm, yläreunassa 3-5,5 cm. Nauhakomero oli täytetty laastilla 1800-luvulla. Tämän laastin alta tavattiin vain vähäisiä jätteitä siinä aikaisemmin olleesta slammauksesta, mutta ei mitään merkkejä maalauskoristelusta.

Nauhakomeron yläreunan pykälän muodosti sidetiilirivi, joka oli muurattu keltaisella laastilla ja kuului I vyöhykkeeseen. Samalla se merkitsi kahden eri muuravaiheen rajaa. Nauhakomeron ylin rivi oli muurattu vaaleata laastia käyttäen. Mahdollisesti myös tiilet olivat väriltään tummempia.

Nauhakomeron katkaisevat kahdessa kohdassa ampuma-aukot. Näistä kaakkoinen oli tasojen 11,13-12,15 ja luotien 6 ja 7 välissä. Aukon leveys (pohjasta) 33 cm. Ulottamalla katettu, 1 pykälä.

Luoteinen ampuma-aukko oli tasojen 11,17-12,20 ja luotien 9 ja 10 välissä. Leveys pohjasta 30 cm. Ulottamalla katettu. Molempien aukkojen pielet oli slammattu savilaastilla. 1800-luvun umpeenmuuraus purettiin.

Nauhakomeron alapuolella oli kaksi tiilenpään kokoista teline-

koloa, joista kaakkoinen oli tasolla 10,80 luotien 8 ja 9 välissä ja luoteinen tasolla 10,85 luotien 10 ja 11 välissä. Syvyydet 19 ja 14 cm. Tiilitausta.

Tasolla 9,50-9,60 oli kolme tiilenpään kokoista telinekoloa. Näistä itänurkasta lukien ensimmäinen oli luotien 2 ja 3 välissä, syvyys 17 cm, toinen luotien 8 ja 9 välissä, syvyys 17 cm, kolmas luotien 10 ja 11 välissä, syvyys 19 cm.

Tasojen 8,44 ja 9,42 ja luotien 6 ja 7 välissä oli 60 cm levyinen, muodoltaan epäsäännöllinen murtopohjainen kolo, jonka syvyys oli n. 60 cm. 1800-luvun umpeenmuuraus purettiin.

Tasolla 8,25-8,30 oli samassa rivissä neljä tiilenpään kokoista telinekoloa. Itäkulmasta lukien:

- 1) luotien 2 ja 3 välissä, syvyys 17 cm.
- 2) luodin 4 molemmin puolin, syvyys 19 cm.
- 3) luotien 9 ja 10 välissä, syvyys 29 cm.
- 4) " 10 ja 11 välissä, " 18 cm.

Tasolla +7-7,05 oli samassa rivissä kolme tiilenpään kokoista telinekoloa. Itäkulmasta lukien:

- 1) luotien 2 ja 3 välissä, syvyys 18 cm.
- 2) luodin 4 molemmin puolin, syvyys 17 cm.
- 3) luotien 7 ja 8 välissä, syvyys 19 cm.

Vyöhykkeellä II oli kolme umpeenmuurattua ikkuna-aukkoa:

- 1) luodin 6 molemmin puolin 1800-luvun umpeenmuuraus ulottui tasolta 5,15 tasoon 8,50. Kysymyksessä oli 1700-luvulla avattu ikkuna, jossa aukon pohja on ollut mainitussa tasossa 5,15 ja leveys korkeintaan 90 cm. Tähän umpeenmuuraukseen liittyi sen kaakkoispuolella tasosta 5,05 ylös 170 cm korkea hiili-laastiumpeenmuuraus, jonka leveys vaihteli 15-50 cm. Umpeen-

muurauksen lounaisreunassa olleessa kivissä säilyneestä hiililaastislammauksesta päätellen kyseessä oli hiililaastijalla avatun aukon pielimuuraus. Tällöin 1700-luvun ikkuna olisi syntynyt vanhempaa aukkoa laajentamalla.

2) Luodin 10 molemmin puolin, tasojen 5,20 ja 7,75 välissä. Aukon alkuperäinen pohja tasossa 5,35. Umpeenmuurauksen pienin leveys 90 cm. Tämän ikkunaan ei liittynyt mitään hiililaastimuurausta.

3) Tasojen 6,08-7,45 välissä, luodin 11 molemmin puolin oli pyörökaarinen, holvattu ikkuna-aukko, joka oli muurattu umpeen hiililaastia käyttäen. Aukon korkeus holvin tyveen 92 cm, lakeen 106 cm. Leveys pohjasta 41 cm. Holvauksesta näkyvissä juoksutiiliholvin päät. Umpeenmuuraus, jota ei purettu, oli suureksi osaksi hiililaastirappauksen peitossa.

Suunnilleen tasosta +7 alas harmaakivimuuraukseen saakka oli seinää saumattu ja slammattu useita kertoja. Lähinnä vanhaa vaaleaa tai harmahtavaa laastia löytyi hiililaastirappausta ja osittain samalla laastilla suoritettua saumausta. Erikoisesti itänurkan ja luodin 12 välisellä alalla oli seinä kauttaaltaan savilaastirappauksen peitossa. Tätäkin rappausta oli korjattu ja peitetty 1800-luvulla. Kun eri rappauserrokset oli poistettu, näytti alta paljastunut seinä olevan huonossa kunnossa ja tiilet ainakin pinnoiltaan rapautuneet.

Vyöhyke II ja III:n välistä rajaa ei runsaan myöhemmän saumauksen vuoksi voitu varmuudella todeta. Kaakkoisseinällä suunnilleen tasossa +5 tavattuun selvään rajaan viitaten voidaan se tälläkin seinällä sijoittaa samaan tasoon. Tutkimusten jatkuessa kauemmaksi lounaaseen voidaan tähän kysymykseen tarkemmin palata.

Vert. muist.
panot kaak-
koisseinästä.

Vaa'an +5 molemmin puolin saatiin esiin seuraavat kolot ja aukot:

- 1) Tasojen +4,53 ja +5 sekä luotien 3 ja 4 välissä, leveys keskeltä 40 cm. Tämä ulottamalla kateltu aukko meni vinosti luoteeseen muurin läpi. Hiililaastiumpeenmuuraus purettiin.
- 2) Tasojen 4,76 ja +5 sekä luotien 5 ja 6 välissä. Suurin leveys suusta 50 cm. Tämä oli syntynyt kahdessa vaiheessa siten, että vanhempaa, suusta n. 25 x 25 on suuruista, 70 cm syvää koloa oli laajennettu oikeasta ylälaidasta puhkaimella n. 15 cm läpimittainen aukko muurin läpi. Tämä läpimenevä aukko oli pyöristetty sisäpuolelta hiililaastia käyttäen samalla, kun vanhempi kolo muurattiin sillä umpeen. Loppullinen umpeenmuuraus 1800-luvulla. Se purettiin.
- 3) Tasojen 4,90-5,16 sekä luotien 7 ja 8 välissä. Leveys n. 20 cm. Tämä aukko meni muurin läpi. Oli sisäpuolelta pyöristetty hiililaastia käyttäen. Umpeenmuur. 1800-luvulla.
- 4) Tasojen 5,05-5,45 sekä luotien 7 ja 8 välissä. Leveys suusta n. 35 cm. Tämä alunperin 36 cm syvä kolo oli umpeenmuurattu hiililaastia käyttäen.
- 5) Tasojen 4,58 ja 5,03 sekä luotien 8 ja 9 välissä. Leveys pohjasta 35 cm. Ulottamalla katettu. Aukko meni muurin läpi. Hiililaastiumpeenmuuraus purettiin.
- 6) Tasojen 4,65 ja 5,15 välissä, luodin 11 molemmin puolin. Leveys pohjasta 38 cm. Ulottamalla katettu. Aukko meni muurin läpi. Hiililaastiumpeenmuuraus purettiin.

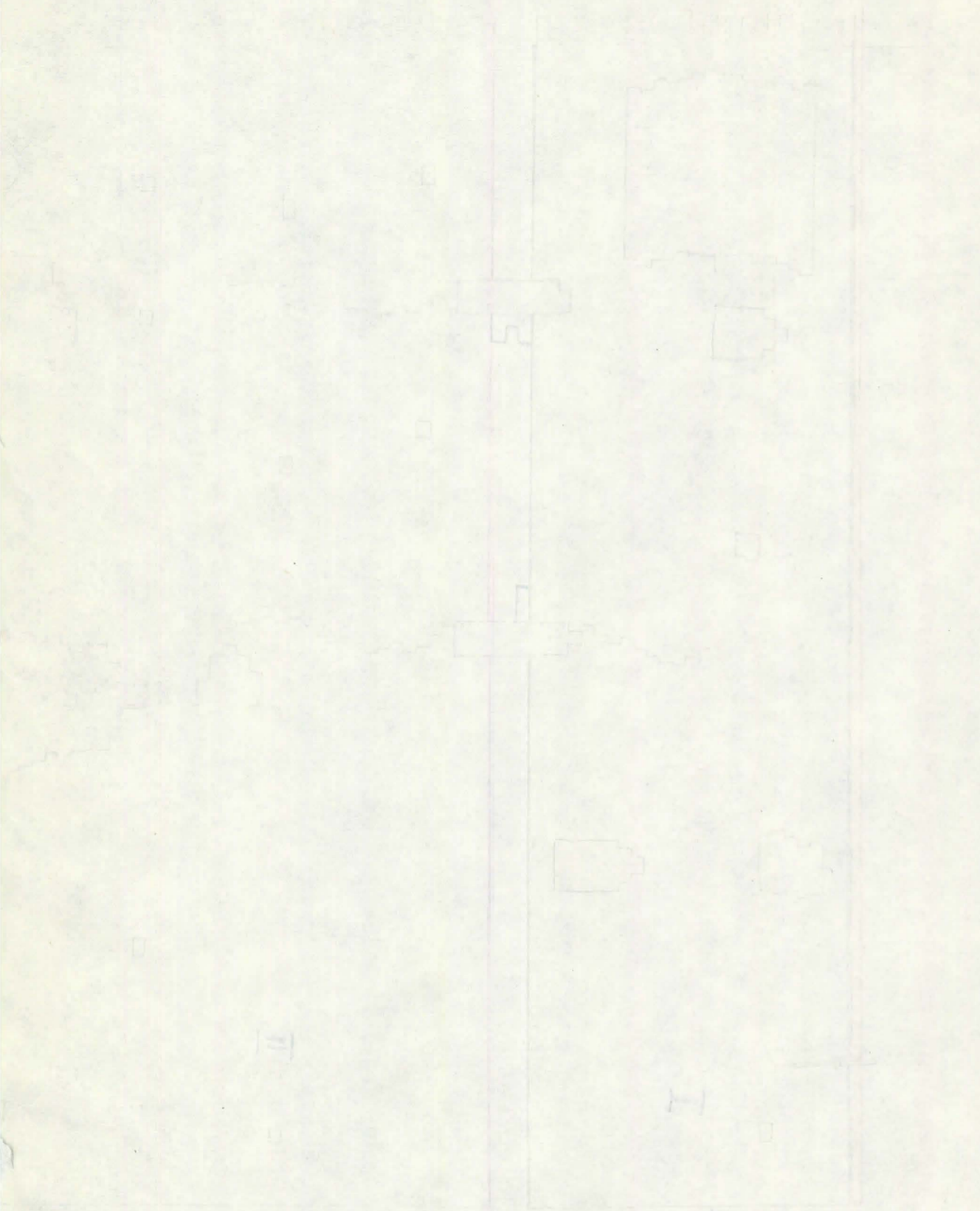
Täten em. aukoista 1), 5) ja 6) olivat rakenteeltaan samantlaisia ja ovat kaikista päättäen syntyneet jo seinää muurattaessa. Samoin myös keskenään samankaltaiset aukot 2) ja 4). Nämä kaikki muurattiin umpeen hiililaastivaiheessa, jolloin avattiin pyöreät aukot aukko 2):n ylälaidassa ja 4).

Lähinnä harmaakiveä olevassa alimmassa tiilirivissä oli lappeellaan ja kyljellään olevia sidetiilejä.

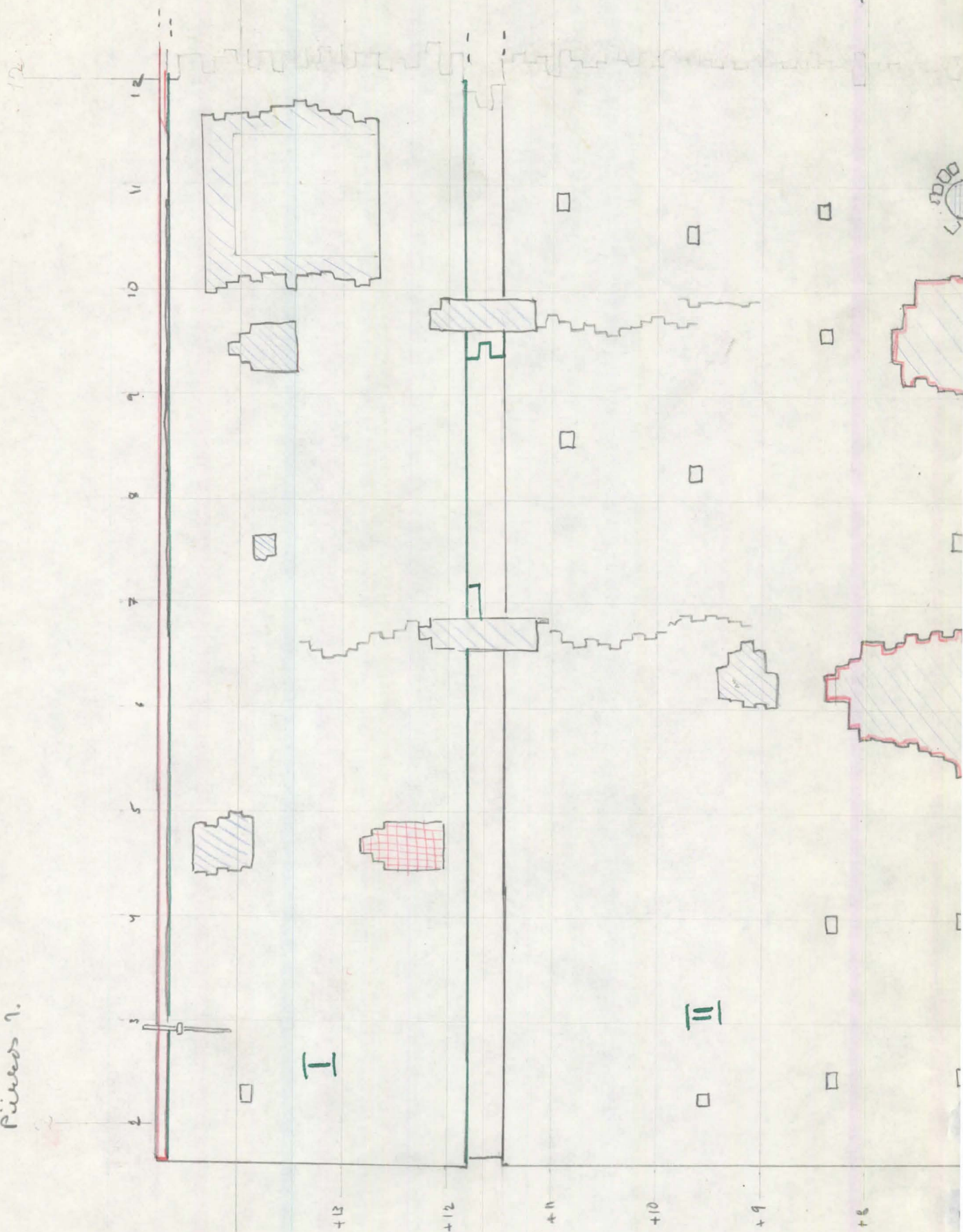
Harmaakivimuurausta haettiin esiin myöhemmistä saumauksista ja rappauksista vaakojen 2 ja 4 väliseltä alalta. Tällä osalla laasti soralaastia.

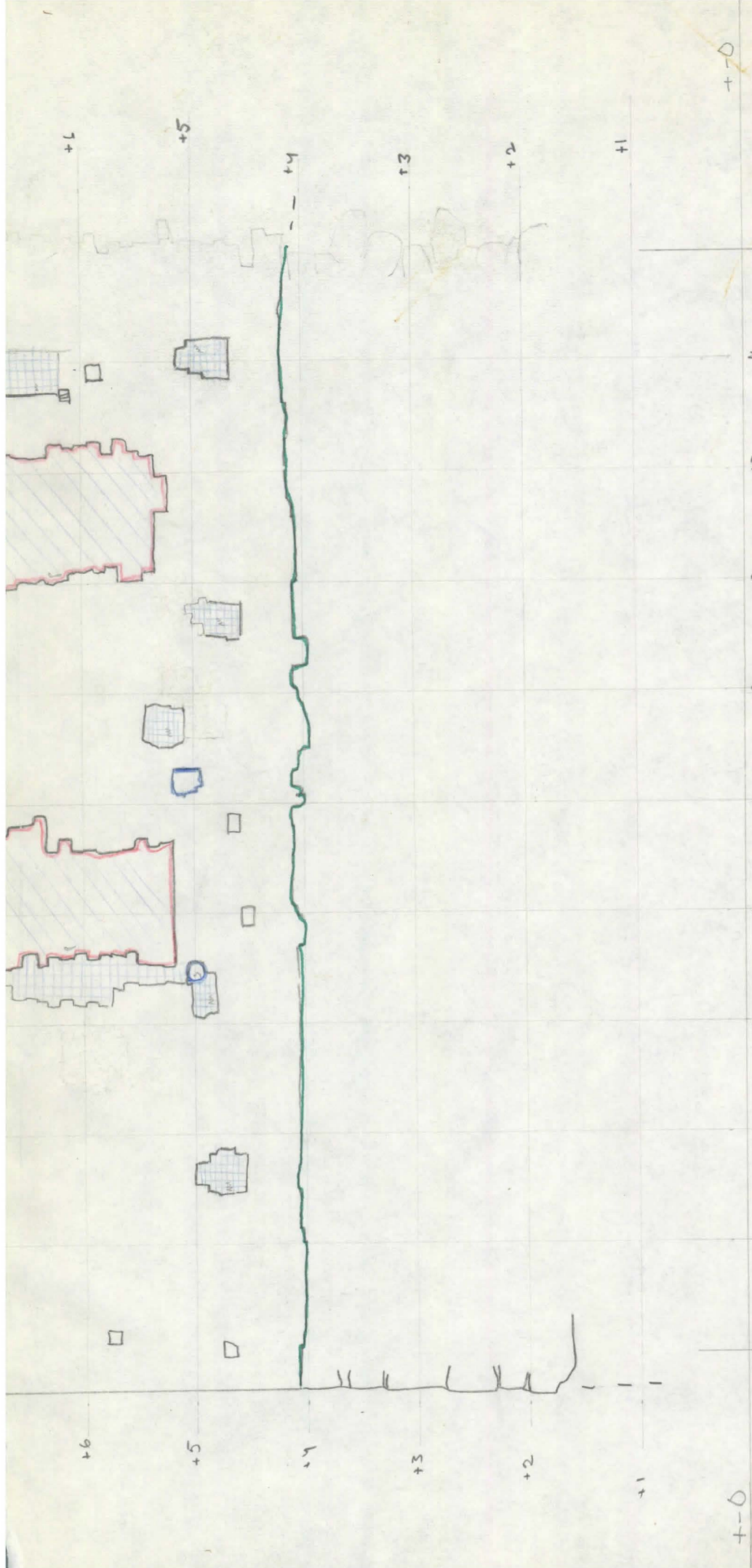
Tiilimuurauksen kuntoon on jo edellä viitattu. Luotien 6 ja 7 välissä ylhäällä alas saakka halkeama. Toinen vähäisempi halkeama oli luotien 9 ja 10 välissä.

Tällä seinän osalla oli yksi muuriankkuri luotien 2 ja 3 välissä aivan tiilimuurin ylälaidassa.

Koivunen Uloseinä,
Päivös 1.

- vytyheleky
- 1700-luvun aulko-lai muuras
- 1500-luvun aulko
- Keskiaikainen muurenmuuras
- 1500-luvun muurenmuuras
- 1800-luvun muurenmuuras

1:50

Ellin Häiri

12

+0

+1

+2

+3

+4

+5

+6

+1

+2

+3

+4

+5

+6

+0

+1

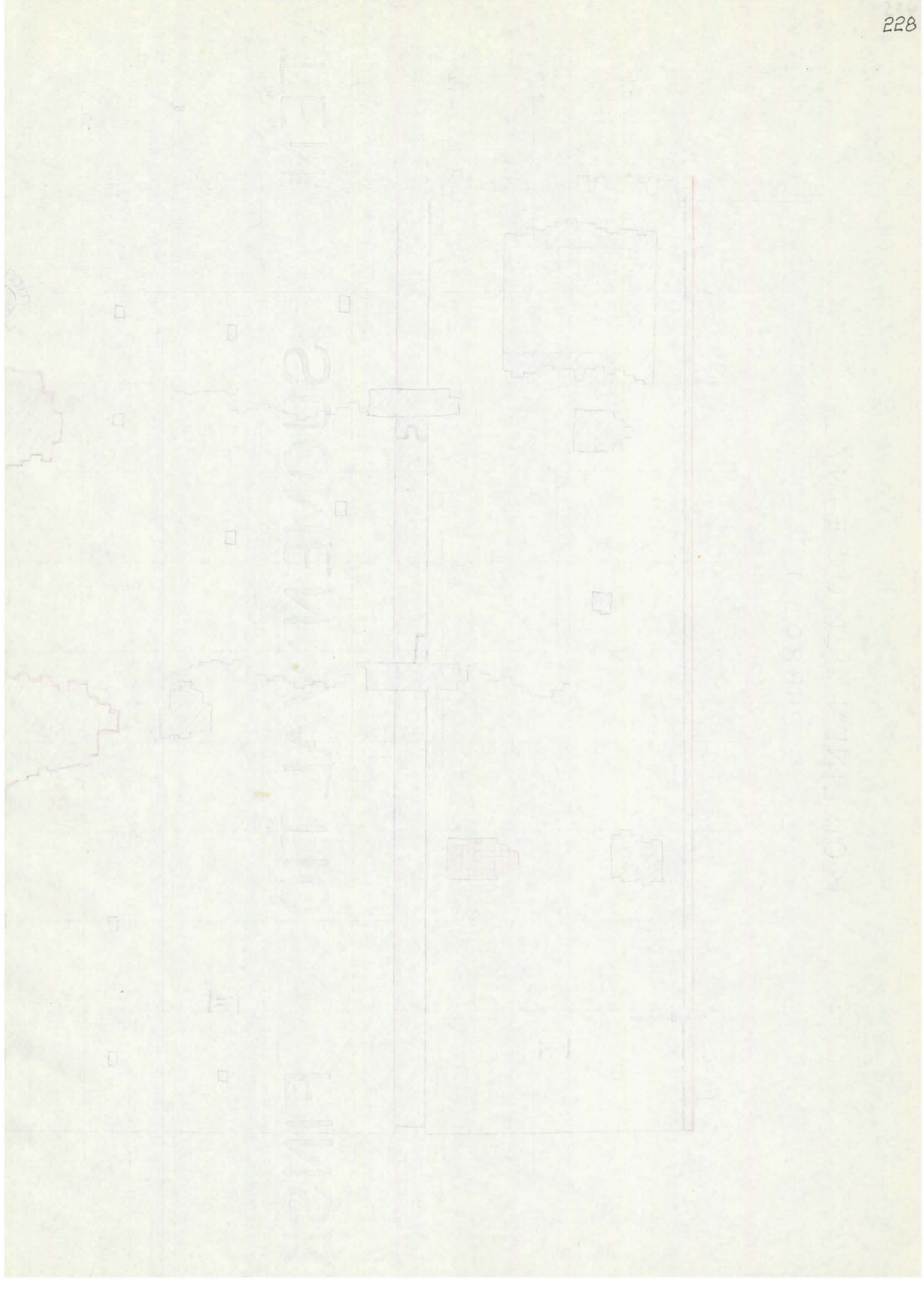
+2

+3

+4

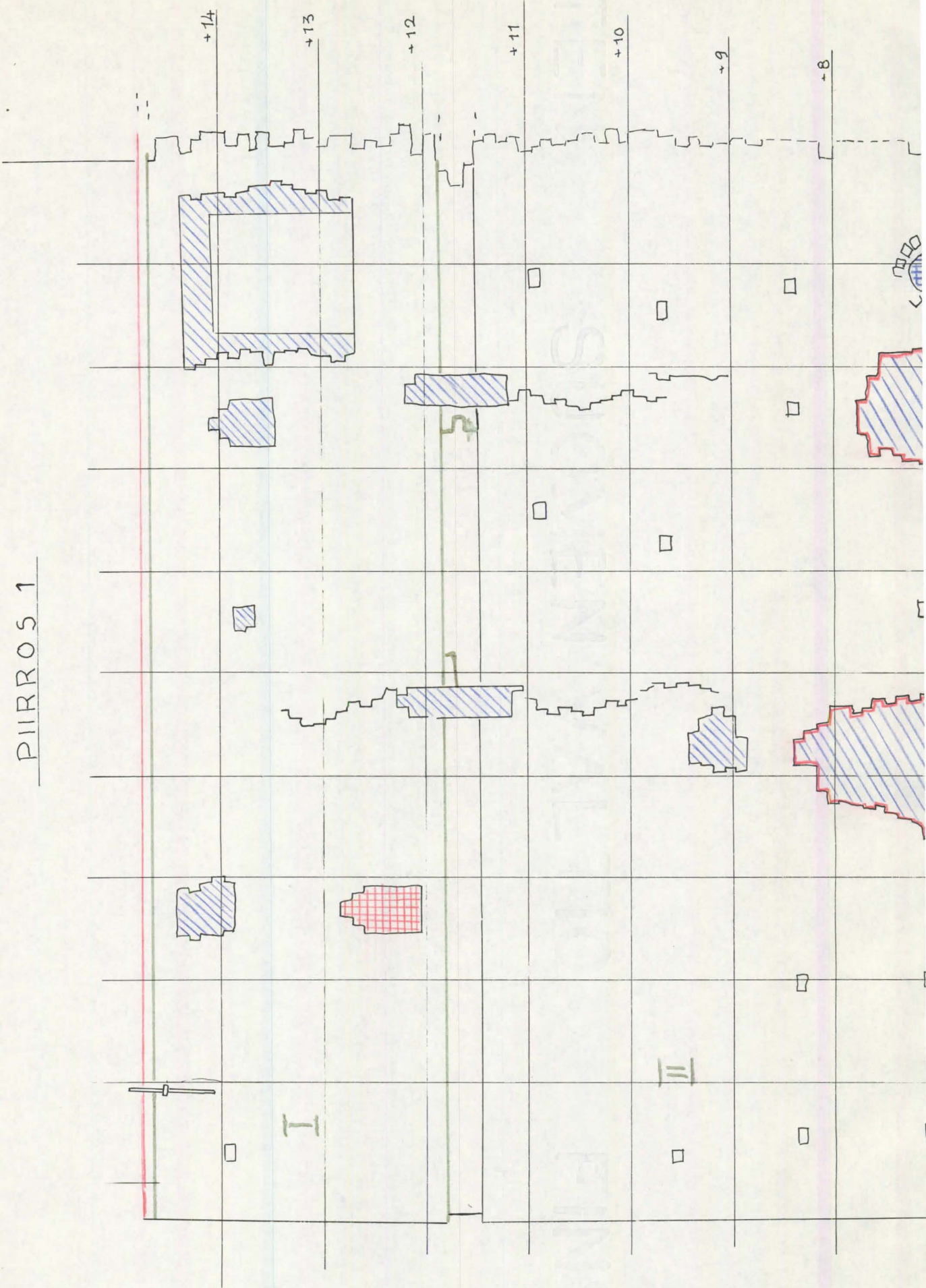
+5

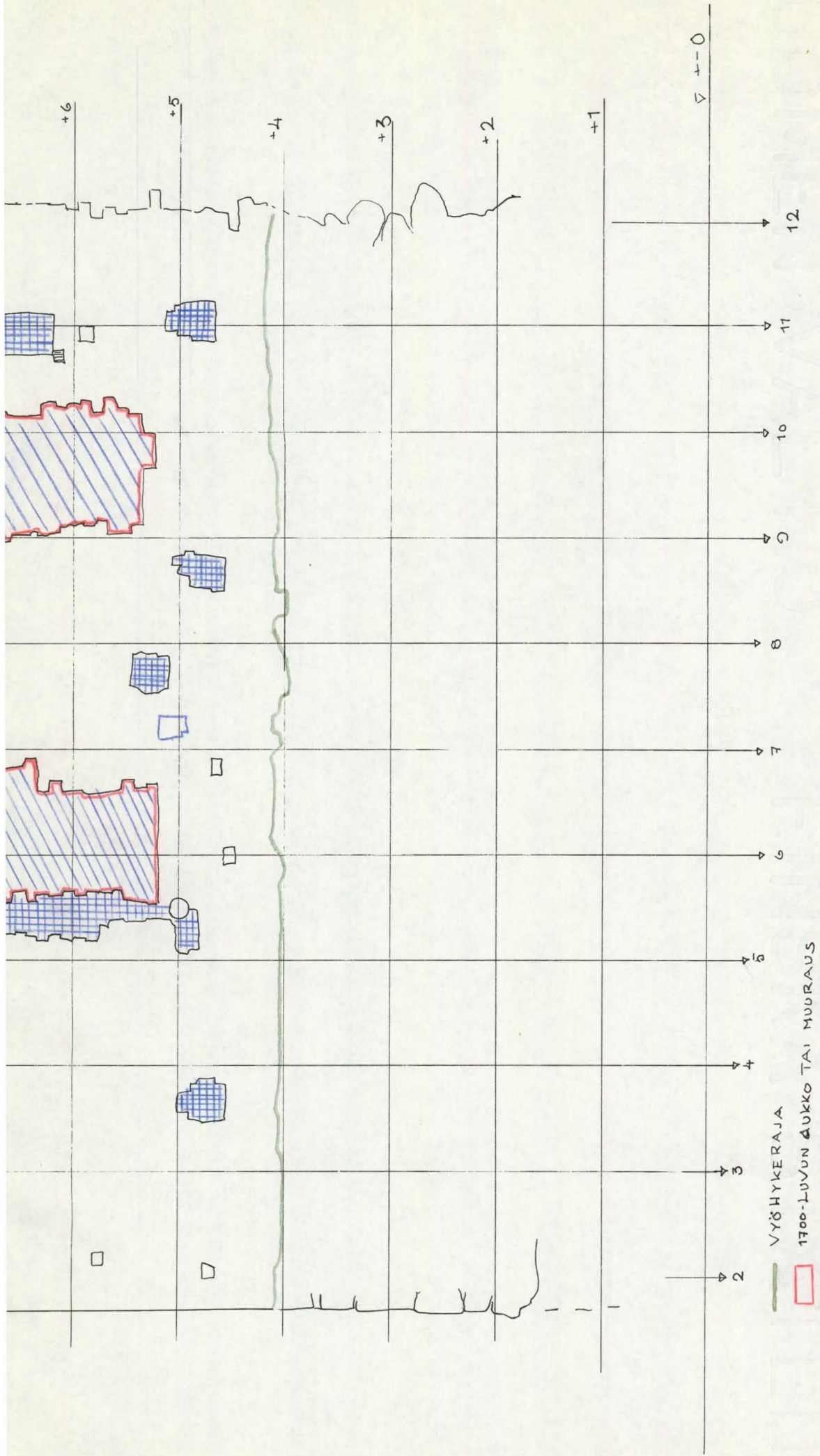
+6

KOILLINEN ULKOSEINÄ

PIIRROS 1

1:50

ELIAS HÄRÖ

VYÖHYKERAJA
 1700-LUVUN AUKKO TAI MUURAUS
 1500-LUVUN AUKKO

KESKIAIKAINEN UMPEEN MUURAUS
 1500 - LUVUN UMPEEN MUURAUS
 1800 - LUVUN UMPEEN MUURAUS

KOEKAIVAUS LINNAN PIHALLA
KOILLISSEINÄN EDESSÄ.

H. Lilius

21.5.1960.

LINNAN KOILLISSEINÄN edessä suoritettiin Betoniaseman asen- Toukokuu
tamisen yhteydessä koekaivaus n. 13,80 m linnan pohjoiskul- 1960.
masta kaakkoon, ja n. 4,45-3,80 m linnan seinästä ulos. Kai- Piir. 1
vetun kuopan leveys oli n. 3,60-2,20 m.

Eri lunostumia oli suhteellisen vaikea rajoittaa, mutta suu-
rinpiirtein ottaen saatiin seuraavat kerrokset:

1. Ohut hiekkakerros pihan pintakerroksena. Piir. 2
2. Edellisen alta paljastui kerrostuma, joka sisälsi hiekkaa ja tiilimurskaa. Tämä tason alareuna kulki $\Delta -3,00$ ja $-3,26$ m välillä.
3. Kerrostuma, joka sisälsi multaa, savea ja tiilimurskaa sijaitsi $\Delta -3,12$ -(-)3,00 m (yläreuna) ja $-3,12$ ja $-3,58$ (alareuna) välillä.
4. Seuraava lunostuma koostui laastista ja tiilestä. Sen yläreuna kulki $\Delta -3, -3,25, 3,56$ ja alareuna $\Delta -3,37$ m, $-3,67$ ja $-3,64$ m.
5. Kerrostuma käsitti tiilimurskaa ja osittain jo "jauhoiksi" hajonneita tiiliä. Kerrostuman alareuna oli $\Delta -3,54, -3,70$ m ja $3,86$.
6. Kerrostuma koostui savesta ja hiekasta. Alareuna kulki $\Delta -3,85, -3,78$ ja $-4,13$ m.
7. Edellisen kerrostuman alapuolelta alkoi savikerros, josta itse maaperä koostuu.
8. Tasojen $-4,00$ ja $-4,00, 4,20$ m välillä oli kahden harmaakiven välillä pieni alue, joka koostui hiekasta ja hiilestä.

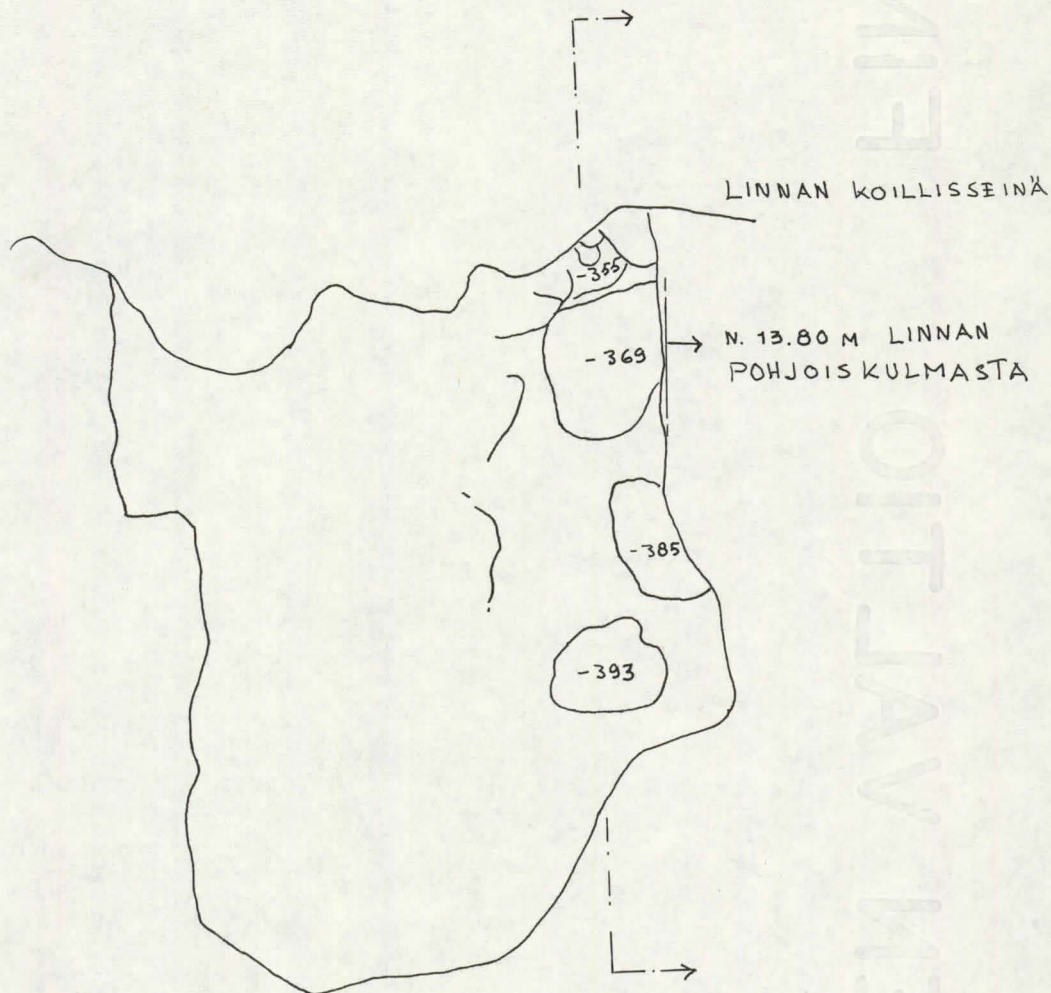
Kaivauksen pohjassa ja seinässä oli runsaasti harmaakiviä, jotka kuuluvat linnan koillisseinän perustaa.

Kaivettu maa seulattiin ja muutamia irtolöytöjä tehtiin.

Vrt. Luettelo 108. 1-21/60.

Betoni ASEMAA VARTEN KAIVETUN KUOPAN
POHJA

PIIRROS 1.

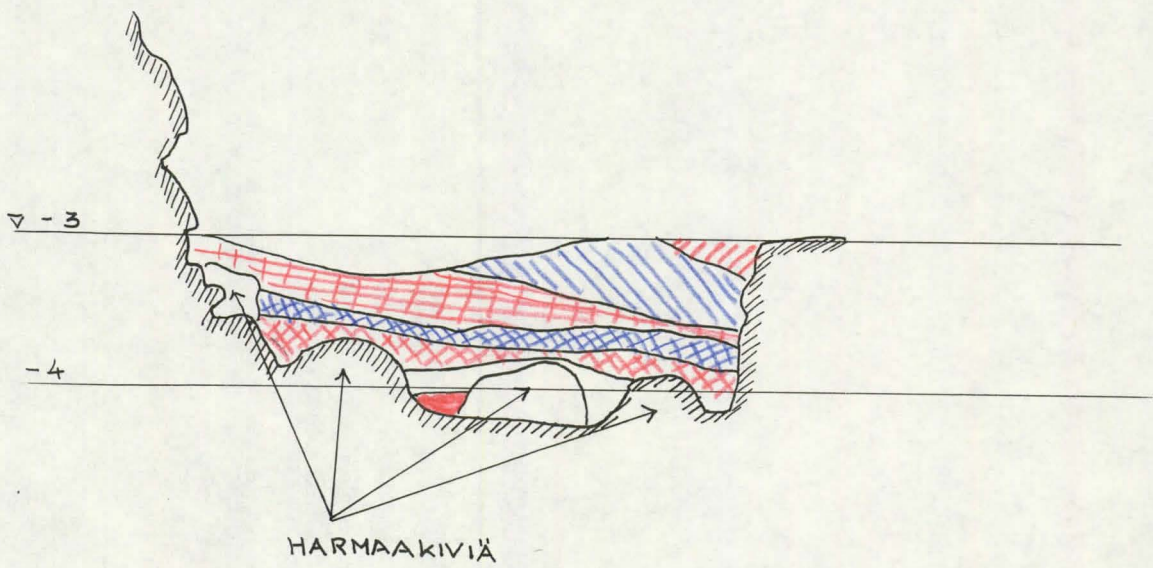
PIIRROS 2.

SUOMEN VALET OY FINSKA STA

- = TIILIMURSKAA JA HIEKKA (2)
- = MULTAA SAVEA JA TIILIMURSKAA (2)
- = LAASTIA JA TIILTÄ (4)
- = TIILENPALASIA (5)
- = SAVEA JA HIEKKA (6)
- = SAVIKERROS (7)
- = HIEKKA JA HIILTÄ (8)

▽ + - 0

1:50

H. LILIUS

